פרקי קריאה ושיר ליום העצמאות

לימודי ארץ ישראל, אתרלמא דגאולה,
והיסטוריה ציונית

לבחירת קטעי קריאה ושיר באורעים,
מפגשים וטקסים, לשעות ליל העצמאות

בעריכת: הרב יואל בן נון

תוכן עניינים

הקדמה- אלחנן שטיגליץ..... 5

פתח דבר- הרב יואל בן נון 7

פרשת מקרא ביכורים 8

תהילים קז'- מזמור ליום העצמאות 9

העליה לארץ ישראל 11

ר' יהודה הלוי * ר' משה מימון * ר' משה בן נחמן * ר' אשתורי הפרחי * ר' יוסף קארו * ר' שלמה אלקבץ * ר' יהושע הלוי הורוויץ * ר' חיים בן עטר * ר' אליהו (הגאון) מוילנא * ר' נחמן מברסלב * ר משה (חת"ם) סופר

הקץ המגולה-ראשית הציונות 25

משה מונטיפיורי * הרב יהודה אלקלעי * הרב צבי הירש קליישר * משה הס * ד"ר יהודה ליב פינסקר * הרב מרדכי בן יוסף עלישברג (המבו"ש) * יהדות אתיופיה * אליעזר בן יהודה * מרק טווין * יהודה ראב * אחד העם * מרדכי עמנואל נח * בנימין זאב הרצל * ר' שמואל הנקין * הראו"ה קוק * א.ד. גורדון * קלונל ריצ'ארד מיינרצהאגן * ד"ר ארתור רופין * ר' אברהם מרדכי אלתר מגור * אורי צבי גרינברג * ר' יעקב משה טייכטאל * שלום קרניאל

מדינת ישראל 75

דוד בן-גוריון * שירים.

לאורך כל החוברת משולבים שירי ארץ ישראל..

הקדמה

חברי בני עקיבא ד' עימכם!

"בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים", יש הרבה סוגים של חולמים, יש חולמים שחלומם נשאר עם הלילה, יש שחלומם הולך איתם לאורך היום או הלילה שלמחרת, יש שחלומם חוזר להם והם ממשיכים איתו.

ויש שחולמים והחלום מפעם בם בכל רגע, בכל נימי נפשם הם הולכים איתו, חושבים עליו, מנסים לראות איך הוא יצא אל הפועל.

זכינו, זכינו ואנו חוזים בחלום הגדול של עם ישראל מתגשם, איך גאולת ישראל והופעת האושר האמיתי לכלל המציאות מתחיל להופיע בדורנו.

בקדושה ובטהרה נעמוד בליל יום העצמאות, נברך ברכת שהחיינו ונאמר הלל שלם בברכה כדי לבטא את שמחתנו על גאולתינו ופדות נפשנו.

כחלק מגאולת ישראל ומהרצון שלנו לרומם את יום העצמאות למקום אליו הוא שייך מצורפת לפניכם המקראה הזו שמציעה סדר לליל יום העצמאות או ליומו.

במקראה נפגוש חולמים מסוגים שונים, אך משותף אחד לכולם החלום הפנימי ביותר פיעם בם, רוח ד' פיעמה בם להופיע את גאולת ישראל על כל תחומיה.

ומתוך שמחה גדולה כי "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו", נמשיך ונשמח ביום העצמאות שלנו ונחנך דור נאמן ומסור לעמו תורתו וארצו החי במדינת ישראל בקדושה ובטהרה עד "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים".

בברכת חברים לתורה ועבודה

אוהרן שטיגליץ
ראש מחלקת הדרכה.
ניסן התשע"ה

רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לר' שמעון בן חלפתא בי רבי כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. מאי טעמא (מיכה ז) כי אשב בחושך ה' אור לי. כך בתחילה (אסתר ב) ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך (אסתר ו) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס ואחר כך (שם) וישב מרדכי אל שער המלך ואחר כך (אסתר ח) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואח"כ (שם) ליהודים היתה אורה ושמחה.

תלמוד ירושלמי ברכות א' א'

פתח דבר

מתוך חוברת לבני עקיבא, פסח תש"ע: נס קיבוץ גלויות להפצה פנימית בלבד!

הנני ציוני מאמין בהשקפתי - יהודי-ישראלי בזהותי.
אני מאמין, שהציונות, לא מאפשרת שום הפרדה בין יהדותי וישראליותי, והיא גם הפירוש היותר נכון ושלם לתורת משה, לדברי חז"ל, ולכיסופי הדורות.
אני מאמין, שה' א-לוהי ישראל הוא הגואל את עמו, כי אין זולתו.
לגודל הפתעתי, מצאתי שוב ושוב, שיהודים 'חילוניים' מאמינים בכך בפשטות, יותר מאשר יהודים דתיים וחרדים, להם יש תנאים מתנאים שונים, שהם מעמידים לפני הקב"ה. אני מאמין, שהציונות היא בית משותף לכל התקוות, לכל שאיפות הגאולה, ותיקון העולם והחברה, בתנאי שהם מכירים בגאולה כתהליך, שראשיתו ועיקרו -
שיבת ציון וקיבוץ גלויות.
אני מאמין, שקיבוץ גלויות הוא הנס הגדול ביותר בכל ההיסטוריה האנושית, מפני, שאין עוד עם ששרד אלפי שנים בכל קצות הארץ - בגלויות, ולכן אין, לא היה, ולא יהיה עוד קיבוץ גלויות. גם יציאת מצרים ושיבת ציון מבבל התנהלו בכיוון אחד ובראש אחד - ולא כקיבוץ גלויות. שום אדם לא ראה מעולם תופעה כזאת, עד ימינו.
מכיוון שקיבוץ גלויות הוא הנבואה העיקרית הכתובה בתורה, בנביאים ובכתובים (למשל: דברים ל', ישעיהו י"א, ירמיהו ל"א, יחזקאל ל"ז, תהילים ק"ז) לאחרית הימים, וקיבוץ גלויות מתנהל לנגד עינינו כ-170 שנה, הרי זו ההוכחה החזקה ביותר לאמת התורה והנבואה, לספר התנ"ך, ולה' א-לוהי ישראל, נותן התורה, השולח גם את הנביאים. אין צורך בראיות נסתרות. די לנו במראה עיניים: **"כי עין בעין יראו בשוב ה' את ציון"** (ישעיהו נ"ב ח')

פרקי הקריאה והשיר לסעודת ליל העצמאות - הם בסיס לסדר עצמאות בביתנו מזה עשרות שנים.
כל משתתף ואורח מתבקש לספר מאין באו הוריו, או סבא וסבתא מכל צד, או אף מכמה דורות, ואחר כך לבחור דמות מתוך המקראה, ולקרוא קטע ממנה. בין הקריאות שרים את שירי המקראה, ואפשר כמובן להוסיף.
באופן כזה, הסיפורים האישיים-המשפחתיים, והסיפור הגדול של עם ישראל השב לציון, מתחברים יחד לסדר מופלא של זיכרון והודיה. בכל שנה, מקבל הסיפור צבע קצת שונה בזכות המשתתפים שכל אחד בוחר מתוך המקראה מה שליבו חפץ, ושילוב הדמויות, קטעי הקריאה, השירים והסיפורים האישיים, יוצר חוויה ייחודית מתאימה לגודל היום, ולגודל התקופה.
בזה אני שואף להושיט 'יד אחים' לכל מי שחפץ לשוב אל דרך 'האורות' - לשוב ולהאמין בה', צור ישראל וגואלו, שידו הגדולה היא המקבצת גלויות לציון, הוא המכונן לנו את מדינת ישראל ומוסדותיה הנבחרים, מכוח רצונו ובחירתו של 'עם ישראל בארצו', כי רק עם ישראל היושב בארצו מייצג בעולם שלנו את 'כנסת ישראל' כולה.

ערב פסח התשע"ה:
3327 שנה ליציאת מצרים
177 שנה לראשית 'הקץ המגולה'
67 שנה למדינת ישראל.

באמונה ובאהבה,
ובברכת חברים לתורה ולעבודה
יואל בן-עון

פרשת מקרא ביכורים
במקום קידוש ליום העצמאות

מנהג שנהג אבי מורי ז"ל, ר' יחיאל בן עין (ממנו למדתי תורה, תפילה ושון עברית מדוקדקת) בפסחו סעודת ליל העצמאות - לקרוא את פסוקי "מקרא ביכורים", במקום קידוש. בליל הסדר, כמעט בכל ההגדות קוראים חלק מפרשה זו, אבל חסרים בהגדות של פסח פסוקי הסיום: "ובאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" (אף על פי שבמשנה במסכת פסחים נאמר, "עד שגומר כל הפרשה כולה"; ואפשר שבגלות בבל השמיטו את הסיום). לכן, ראוי לחזור ולהשלים פרשה זו בליל העצמאות.

וְהָיָה, כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ, נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה, וִירִשְׁתָּהּ, וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ. וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא, וְהָלַכְתָּ, אֶל הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ, לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם. וּבָאתָ, אֶל הַכֹּהֵן, אֲשֶׁר יִהְיֶה, בַּיָּמִים הָהֵם, וְאָמַרְתָּ אֵלָיו, הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא, מִיָּדֶךָ, וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי, מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה, וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט, וַיְהִי שָׁם, לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב. וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים, וַיְעַנּוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ, עֲבֹדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק, אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יה' אֶת קֹלֵנוּ, וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ. וַיּוֹצִאֵנוּ ה', מִמִּצְרַיִם, בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה, וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת, וּבְמֹפְתִים. וַיְבִאֵנוּ, אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, וַיִּתֶּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. וְעַתָּה, הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי, ה', וְהִנַּחְתּוֹ, לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ, לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ.

(דברים כ"ו, פס' א–י)

ברוך אתה ה', א-לוהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברוך אתה ה', א-לוהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

בבית"ן נוהגים לבצוע בסעודת העצמאות על מצה וחמץ יחד כדבר לקבלן תודה, ולהבדיל מליל הסדר, ובהו טעמו של מנהג: בקרבן תודה היו מביאים 3 סוגי מצות, וכנגדם לחם חמץ (ויקרא ז', יב-יג). סעודות העצמאות הן סעודות הודיה לה', על נס קיבוץ גלויות, ועל תקומת ישראל והגדרתנו לחיי קוממיות ממלכתית.

ועוד: פסח כולו מצה, וחמץ אסור בכל חומרת האיסור. בשבועות, יום הבכורים, היו מקריבים במקדש שתי הלחם בלוקו חמץ (ויקרא כ"ג). יום העצמאות שבכינון לו אחרי אלפי שנות גלות, נקבע בין פסח לשבועות, בימי ספירת העומר, בדרך האורכה מיוחדת מדרים עד בית המקדש, וראויים לו - מצה וחמץ, כמו בקרבן תודה.

תהילים ק"ז -מזמור ליום העצמאות

שיר הגאולה של קיבוץ הגלויות

הֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: יֹאמְרוּ, גְּאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גְּאָלָם, מִיַּד צָר: וּמֵאֲרָצוֹת, קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב, מִצָּפוֹן וּמִיָּם: תָּעוּ בַמִּדְבָּר, בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ, עִיר מוֹשָׁב, לֹא מָצָאוּ: רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים נַפְשָׁם, בָּהֶם תִּתְעַטָּף: וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה', בַּצַּר לָהֶם, מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם, יַצִּילֵם: וַיַּדְרִיכֵם, בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת, אֶל עִיר מוֹשָׁב: יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ, וְנִפְלְאוֹתָיו, לִבְנֵי אָדָם: כִּי הִשְׂבִּיעַ, נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה, וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה, מִלֵּא טוֹב: יֹשְׁבֵי, חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת, אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל: כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל, וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם, כָּשָׁלוּ, וְאֵין עֹזֵר: וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה', בַּצַּר לָהֶם, מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם, יוֹשִׁיעֵם: יוֹצִיאֵם, מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת, וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ, וְנִפְלְאוֹתָיו, לִבְנֵי אָדָם: כִּי שִׁבַּר, דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת, וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדַּע: אֱוִלִים, מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם, וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם, יִתְעַנּוּ: כָּל אֹכֶל, תִּתְעַב נַפְשָׁם, וַיַּגִּיעוּ, עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל ה', בַּצַּר לָהֶם, מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ, וְיִרְפָּאֵם, וִימַלֵּט, מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ, וְנִפְלְאוֹתָיו, לִבְנֵי אָדָם: וְיִזְבְּחוּ, זִבְחֵי תוֹדָה, וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: יוֹרְדֵי הַיָּם, בָּאֳנִיּוֹת, עֹשֵׂי מְלָאכָה, בְּמַיִם רַבִּים: הֵמָּה רָאוּ, מַעֲשֵׂי ה', וְנִפְלְאוֹתָיו, בִּמְצוּלָה: וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד, רוּחַ סְעָרָה, וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו: יַעֲלוּ שָׁמַיִם, יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת, נַפְשָׁם, בְּרָעָה תִתְמוֹגָג: יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ, כַּשִּׁכּוֹר, וְכָל חָכְמָתָם, תִּתְבַּלָּע. וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה', בַּצַּר לָהֶם, וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם, יוֹצִיאֵם: יָקֵם סְעָרָה, לִדְמָמָה, וַיֶּחֱשׁוּ, גַּלֵּיהֶם: וַיִּשְׂמְחוּ כִי יִשְׁתֹּקוּ, וַיַּנְחֵם, אֶל מְחוֹז חֶפְצָם: יוֹדוּ לַה' , וְנִפְלְאוֹתָיו, לִבְנֵי אָדָם: וִירוֹמְמוּהוּ, בִּקְהַל עָם, וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר, וּמֹצָאֵי מַיִם, לְצִמָּאוֹן: אֶרֶץ פְּרִי, לִמְלֵחָה, מֵרָעַת, יוֹשְׁבֵי בָהּ: יָשֵׂם מִדְבָּר, לַאֲגַם מַיִם, וְאֶרֶץ צִיָּה, לְמֹצָאֵי מָיִם: וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים, וַיְכוֹנְנוּ, עִיר מוֹשָׁב: וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת, וַיִּטְּעוּ כְרָמִים, וַיַּעֲשׂוּ, פְּרִי תְבוּאָה: וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד, וּבְהֶמְתָּם, לֹא יַמְעִיט: וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן: שֹׁפֵךְ בּוּז, עַל נְדִיבִים, וַיַּתְעֵם, בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ: וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי, וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן, מִשְׁפָּחוֹת: יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ, וְכָל עַוְלָה, קָפְצָה פִּיהָ: מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה, וְיִתְבּוֹנְנוּ, חַסְדֵי ה'.

העלייה לארץ ישראל

קריאת עליה ופעולים

ר' יהודה הלוי

ר' יהודה הלוי (ריה"ל), מגדולי ההגים והמשוררים היהודיים בספרד לפני כ-900 שנה. מלבד שירתו הגדולה חיבר את 'ספר הכוזרי' על בסיס היסטוריה (מ-400 שנה לפני זמנו) על התגיירות מלך הכוזרים (שבהרי הקווקז). בספר זה השקיע את כל הגות נשמתו להגנת האומה הישראלית ותורתה, המופסדים עד אפר. מלך כוזר בספר מייגס את שאלותיו של ריה"ל ואת הספקות שבדור, ותשובות הרב' הן תשובותיו של ריה"ל.

הגר"א אמר על ספר הכוזרי שהוא "קדוש וטהור, ועיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו".

אבל ריה"ל אין, ולא תיתכן, שום הפרדה בין האומה הישראלית ובין התורה וארץ ישראל. בסוף ימיו, ניסה לממש את חזונו ועלות לארץ ישראל.

<u>מתוך חתימת ספר 'הכוזרי':</u>

אחרי הדברים האלה גמר החבר בליבו לצאת את ארץ כוזר וללכת לירושלים תיבנה ותכונן, והכוזרי קשתה עליו פרידת החבר ודיבר עִמו על כך באומרו:

מה יש לך לבקש בארץ ישראל היום, שהשכינה נעדרת ממנה? ואילו הקִרבה לא-לוה הלא אפשר להשיגה בכל מקום על ידי הלב הטהור, ועל ידי התשוקה החזקה אליה - **ולמה זה תכניס עצמך** בסכנת המדברות והימים, **ושנאת העמים השונים?**

אמר החבר:

אכן השכינה הנראית עין בעין נעדרת כיום בארץ ישראל, כי השכינה שורה רק על נביא, או על ציבור רצוי לא-לוה, ורק במקום המיוחד - והוא אשר נצפה לשובו אלינו לפי הבטחת "כי עין בעין יראו בשוב ה' את ציון", וכמו שאנו אומרים בתפילתנו: "ותחזינה עינינו בשובך לְצִיוֹן, לציון".

אבל השכינה הנסתרת, הרוחנית, היא עם כל בן ישראל זך המעשים וטהור הלב אשר כל משא נפשו קודש לא-לוהי ישראל, **וארץ ישראל היא המיוחדת לא-לוהי ישראל**, ואין המעשים שלמים כי אם בה, והרבה מצוות שניתנו לישראל בטלות ממי שאינו דר בארץ ישראל...

...גם מי שמעורר בלב בני אדם אהבה למקום הקדוש הזה ראוי לשכר בלא ספק, והוא מקרב עת בוא תקוותנו, כמו שנאמר: "אתה תקום תרחם ציון, כי עת לחננה, כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחֹנֵנו". **זאת אומרת: ירושלים לא תיבָּנה כי אם כאשר ישתוקקו אליה בני ישראל תכלית תשוקה, עד אשר יחוננו את אבניה ואת עפרה.**

***אמר הכוזרי*: אם כן הדבר, אין זה כי אם חטא למנוע אותך, ואין זה כי אם מצווה לסייע לך. יעזרך הא-לוה ויהי לך מגן ומושיע ויחוננך חסדו.**

שלום רב עליך!

יִקַּל בעיני עֵזֹב כל טוּב ספרד / *ר' יהודה הלוי*

לבי במזרח ואני בסוף מַעֲרָב -
אֵיךְ אֶטְעֲמָה את אשר אֹכַל וְאֵיךְ יֶעֱרָב ?
אֵיכָה אֲשַׁלֵּם נְדָרַי וָאֶסָּרַי, בְּעוֹד
ציון בְּחֶבֶל אֱדוֹם וַאֲנִי בְּכֶבֶל עֲרָב ?
יִקַּל בעיני עֵזֹב כל טוּב ספרד, כמו
יִקַּר בעיני רְאוֹת עַפְרוֹת דְּבִיר נֶחֱרָב!

לא אשכחך / מילים: מנחם מנדל בוגיצקי

מ"מ בוגיצקי ממשורר חיבת ציון. את השתוקקותו הגדולה לארץ ישראל הביע בכמה וכמה שירים, בלשון נלהבת מאוד.

ציון תמתי, ציון חמדתי
לָך נפשי מֵרָחוק הומיה.
תשכח ימיני אם אשכחך, יפתי,
עד תֶּאטַר בּוֹר קברי עַלַי פיה.

תדבק עד מותי לחִכי לשוני,
אם לא אזכרכי, בת-ציון הנשמה:
יבש לבבי מֵחולי, מֵעוני,
אם תיבש על עינֶיך דמעתי החמה.
יהרס בית חומרי, תהי נפשי לכלימה,
אם יסור מעיני מראה הריסוּתֶך.
יהי גרוני כמק, אכול עש ורימה,
אם קולי לא אשא לבכות עֲנוּתֶך.

לא אשכחך ציון, לא אשכחך תמתי,
אַת, כל עוד אֶחי, תוחלתי ושִׂברי,
ועת כי אמותה, בך תמיד, יפתי,
תהיינה שפתי דובבות בקברי.

לא אשכחך, ציון תמתי!
אַת, כל עוד אֶחי, תוחלתי ושִׂברי.
ועת הכל אשכחה - את שארית נשמתי
וציון, אַת ציון, תהי עַלַי קברי!

קום והתהלך בארץ

מילים: יורם טהרלב
לחן: יאיר קלוינר

קום והתהלך בארץ
בתרמיל ובמקל.
ודאי תפגוש בדרך
שוב את ארץ ישראל.
יחבקו אותך דרכיה
של הארץ הטובה,
היא תקרא אותך אליה
כמו אל ערש אהבה.

זאת אכן אותה הארץ,
זו אותה האדמה
ואותה פיסת הסלע
הנצרבת בחמה.
ומתחת לאספלט
לבנייני הראווה,
מסתתרת המולדת
ביישנית וענווה.

קום והתהלך בארץ...

וכרמי עצי הדית
ומסתור המעיין
עוד שומרים על חלומה
וחלומנו הישן.
וגגות אודמים על הר
וילדים על השבילים,
במקום שבו הלכנו
עם חגור ותרמילים.

ר' משה בן מיימון

ר' משה בן מיימון (הרמב"ם), גדול הפוסקים והחוקרים בתורה, במדע ובפילוסופיה מאז חתימת התלמוד. גדל בקורדובה שבספרד ספרד לפני כ-850 שנה. משפחתו ברחה מפני הקנאים המוסלמים שלחצו על היהודים להתאסלם. הרמב"ם הגיע לארץ ישראל, אך לא הצליח להישאר מפני צוק העתים (מסעי הצלב והמלחמות). הוא התיישב בקהיר, ומשם הנהיג את יהודי מצרים, ואת יהודי תימן הרחוקים, יחד עם עבודתו כרופא בחצר החליף.

הרמב"ם שלב בחיבוריו את פירושי התורה על-פי מקורות חז"ל, את ההגות הפילוסופית ואת עולם ההלכה, בשלוב ייחודי שאופייני רק לו. חיבורו ההלכתי הגדול -"משנה תורה" - יש בו 14 ספרים (הי"ד החזקה), והוא כולל גם הלכות שנהגו רק בזמן המקדש, ובארץ ישראל, וגם דברי הגות, פילוסופיה, מדע ומוסר.

מתוך הלכות מלכים ל"יד החזקה":

גדולי החכמים היו מנשקים על תחומי ארץ ישראל ומנשקים אבניה ומתגלגלין על עפרה. וכן הוא אומר: "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו". אמרו חכמים **כל השוכן בארץ ישראל עוונותיו מחולין ... אפילו הלך בה ארבע אמות - זוכה לחיי העולם הבא.** וכן הקבור בה נתכפר לו. וכאילו המקום שהוא בו - מזבח כפרה, שנאמר: "וכפר אדמתו עמו"...

...לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים ומזלות, ואל ידור בחוצה לארץ, ואפילו בעיר שרובה ישראל - שכל היוצא לחוצה לארץ, כאילו עובד עבודה זרה.

(פרק ה', הלכות י'-יב')

ר' משה בן נחמן

ר' משה בן נחמן (הרמב"ן), גדול חכמי ספרד (קטלוניא) בתקופת השלטון הנוצרי, לפני כ-800 שנה. פרשן התורה גם על דרך הפשט, וגם על דרכי המדרש והסוד (=חכמת האמת), הגה פילוסופיה, מדען ורופא, מנהיג ופוסק. הרמב"ן איחד ושילב את דרכי הלימוד מדרשת אשכנז עם דרכי הלימוד והפסק מספרד אפריקה וספרד. עמד בוויכוח פומבי מול יהודי מומר, עניין המלך והכמרים, נכנה בעיבחון רוחני יוצא דופן, אך נאלץ לצאת מספרד בגלל אובדת הכנסיה - אל עלה לארץ ישראל, וחידש את הישוב היהודי בירושלים, אחרי חורבנה בידי המוסלמים.

הרמב"ן הגיע לירושלים ב-ט' באלול הכ"ד (1267), ומאז לא חרב עוד הישוב היהודי בירושלים כולה, גם 740 שנה. רק בתש"ח חרב הרובע היהודי בעיר העתיקה בידי הלגיון הירדני, למשך 19 שנה, עד שיקומו מחדש אחרי מלחמת ששת הימים, שבה שוחררה ירושלים העתיקה, 700 שנה אחרי עליית הרמב"ן לירושלים.

מאיגרתו של רמב"ן אל בניו ומשפחתו אחר שהגיע לירושלים:

... ומה אגיד לכם בעניין הארץ, כי רבה העזובה וגדל השממון, וכללו של דבר, **כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו.** ירושלים יותר חרבה מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חורבנה היא טובה מאד, ויושביה קרוב לאלפיים, ונוצרים בתוכם כשלש מאות, פליטים מחרב השולטן, ואין ישראל בתוכה, כי מעת באו התַּתָּרים ברחו משם, ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צבעים קונים הצביעה מן המושל ואליהם יאספו עד מניין מתפללים בביתם בשבתות.

והנה זרזנו אותם ומצאנו בית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה, ולקחנו אותו לבית הכנסת, כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחורבות זוכה. והתנדבנו לתיקון הבית, וכבר התחילו ושלחו לעיר שכם להביא משם ספרי תורה, אשר היו מירושלים והבריחום שם בבוא התַּתָּרים. והנה יציבו בית הכנסת ושם יתפללו, כי רבים באים לירושלים תדיר, אנשים

ונשים מדמשק וצובה וכל גלילות הארץ לראות בית המקדש ולבכות עליו. ומי שזיכנו לראות ירושלים בחורבנה, הוא יזכנו לראות בניינה ותיקונה, בשוב אליה כבוד השכינה...

*מתוק: א' יערי, **אגרות ארץ ישראל**, הל-אביב תש"י, עמ' 85.*

מתוך ספר המצוות:

שנצטווינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתעלה לאבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, **ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות, או לשממה**, והוא אמרו להם: "והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אֹתה. והתנחלתם את הארץ..." (במדבר ל"ג נג-נד),

ופֵרט אותה להם במצוה הזו כולה בגבוליה ומצריה, כמו שאמר (דברים א' ז-ח):

"וּבֹאוּ הר האמֹרי, ואל כל שכניו - בערבה, בהר, ובשפלה, ובנגב, ובחוף הים...

[ראה נתתי לפניכם את הארץ, בֹּאוּ וּרְשוּ את הארץ, אשר נשבע ה' לאבתיכם, לאברהם, ליצחק וליעקב, לתת להם, ולזרעם אחריהם]" - **שלא יניחו ממנה מקום...**

ולשון סִפְרֵי (דברים פרשת ראה): "וירִשתהּ וישבת בה - בזכות שתירש, תשב".

ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת ז' עממין שנצטוו לאבדם, שנאמר "החרם תחרימֵם". **אין הדבר כן**, שאנו נצטווינו להרוג האומות ההם [רק] **בהילחמם עמנו, ואם רצו להשלים - נשלים**, ונעזבם בתנאים ידועים. **אבל הארץ, לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות, בדור מן הדורות.**

וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמרם - "**הגרגשי פנה והלך לו**, ונתן להם הקב"ה ארץ טובה כארצם, זו אפריקא", **נצטווינו אנו לבוא בארץ, ולכבוש** הערים, ולהושיב בה שבטינו.

וכן אחרי הכריתנו העמים, **אם רצו שבטינו לכבוש להם ארץ שנער, או ארץ אשור, וזולתם מן המקומות - אינם רשאים, שנצטווינו בכיבושה ובישיבתה...**

...ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והיא דירת ארץ ישראל, עד שאמרו "כל היוצא ממנה ודר בחוצה לארץ, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שנאמר: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמור לך עבוד אלוהים אחרים". וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה - הכל הוא ממצות עשה [זאת], **שנצטווינו לרשת הארץ ולשבת בה**, היא **מצות עשה לדורות. מתחייב כל אחד ממנו [=לעלות אליה], אפילו בזמן גלות, כידוע בתלמוד...**

ולשון ספרי, "מעשה בר' יהודה בן בתירא ור' מתיא בן חרש, ור' חנניא בן אחי ר' יהושע, ור' נתן, שהיו יוצאים חוצה לארץ, והגיעו לפלטיא [=לדרך המלך שמעבר לגבול], וזכרו את ארץ ישראל, וזקפו את עיניהם, זלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה: "וירִשתם אֹתה וישבתם בה, ושמרתם לעשות [את כל החקים ואת המשפטים אשר אנכי נֹתן לפניכם היום]".

ואמרו: **ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות.**

רמב"ן, **ספר המצוות**, הוספות למצוות עשה, מצווה ד.

מדרש **דברים רבא** פרשת שופטים, סוף פיסקה יג.

תלמוד בבלי **כתובות**, ק ע"ב.

גישה אחרת, נרתעת ומזהירה מפני ארץ ישראל, מתוארת בהרחבה בספרו של א' רביצקי, **הקץ המגולה ומדינת היהודים**, תל אביב תשנ"ג, עמ' 277-305.

ר' אישתורי הפרחי

ר' אישתורי הפרחי, תלמיד הרא"ש, מאצ'רשי בספרד, שלה לארץ ישראל לבדו, לפני כ-700 שנה, ותר אותה לאורכה ולרוחבה. עלה לירושלים, אך יצא ממנה והתיישב בבית שאן, כדי להוכיח שגם שם יש קדושת ארץ ישראל, אף על פי שבתקופת המשנה והתלמוד היתה עיר נכרית (רומית), ולא חלו בה המצוות התלויות בארץ. כתב את הספר 'כפתור ופרח', שהוא גם ספר הלכה על המצוות התלויות בארץ, וגם ספר מחקר (ראשון!) על מידות ומשקלות, גמריית הארץ וגבולה, על ירושלים ובית המקדש, ובפרט על שמות המקומות ועל גבולות הארץ שנכרתו בתנ"ך, וכיהו"ם עם שמות המקומות שבימיו.

<u>מתוך ספרו - 'כפתור ופרח' פרק י':</u>

מי שבא ונכנס לישב בארץ הקדושה שיכנס בקדושת דמים ובקדושת הגוף, שיהיה טהור ידים, נקי כפים ובעל נפש. וכתב רש"י [על יצחק אבינו] -"שכון בארץ שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך", ואם כן **מי שהוא עולה תמימה, כדאי לו ארץ ישראל.**

נכתב בשנת ה' פ"ב (1322) כפתור ופרח, מהדורת ג"ה זגלמאן, בלוין תרי"א, סוף פרק מ"ב.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

פה בארץ חמדת אבות

מילים: ישראל דושמן
לחן: חנינא קרצבסקי

פה בארץ חמדת אבות
תתגשמנה כל התקוות
פה נחיה ופה ניצור,
חיי אושר חיי דרור.
פה תהא השכינה שורה
פה תפרח גם שפת התורה.

נירו ניר ניר ניר
שירו שיר שיר שיר
גילו גיל גיל גיל
כבר הנצו ניצנים.

נירו ניר ניר ניר
שירו שיר שיר שיר
גילו גיל גיל גיל
עוד יבואו זרעונים.

ארץ / שייקה פייקוב

ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ תכול אין עב,
והשמש לה
כדבש וחלב,

ארץ בה נולדנו
ארץ בה נחיה
ונשב בה, יהיה
מה שיהיה

ארץ שנאהב
היא לנו אם ואב
ארץ של העם
ארץ לעולם
ארץ בה נולדנו
ארץ בה נחיה
יהיה מה שיהיה.

ארץ, ארץ, ארץ,
ים אל מול החוף
ופרחים וילדים
בלי סוף.

בצפון כינרת
בדרום חולות
ומזרח למערב
נושק גבולות.
ארץ שנאהב...

ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ התורה
אַת מקור האור
ושפת האמונה.

ארץ, ארץ, ארץ,
ארץ יקרה,
הן הבטחת
שאין זו אגדה.

ארץ שנאהב...

ר' יוסף קארו

רבי יוסף קארו (=המחבר). מחבר 'בית יוסף' על הטור ו'שולחן ערוך', הספרים החשובים ביותר בפסיקת ההלכה, מאז הרמב"ם. נולד בטולידו, משפחתו נורשה בגירוש ספרד בהיותו בן 5, ונאלה לליסבון, ובגיל 5 עברה יצאה לטורקיה, שם כבר היה לראש ישיבה, והחל בחיבור 'בית יוסף'. דמותו של שלמה מולכו ומותו על קידוש ה' היתה לו למופת, וכל ימיו אף הלכת בדרכו - אולם בכה לקדש את ה' בחייו, ביצירתו ומנהיגותו התורנית, באיחוד תפוצות ישראל תחת כנפי ר'שולחן ערוך'. באולו הרב"ו (1536) עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת - שנים אחדות ישב בבית בירה ליד צפת ושם חיבר את ר'שולחן ערוך'. בצפת פגש את ר' יעקב בי-רב, רבו הראשון, ושם נסמך על ידו, בזה הניסיון לחדש את סמיכת החכמים העתיקה, שנפסקה בסוף תקופת התלמוד. מלבד חיבוריו ההלכתיים עסק גם בקבלה, ונתגלו לו נסתרות על ידי 'מגיד'. חבריו הקרובים בלימוד הנסתרות שבתורה, היו ר' יוסף טיטצק, ותלמידו ר' שלמה אלקבץ, מחבר 'לכה דודי'.

בתיקון ליל שבועות בחברת ר' יוסף קארו שמע ר' שלמה אלקבץ, ויחד עמו שמעו החברים 'קול מדבר מפי החסיד, קול גדול בחיתוך האותיות, וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים':

"אשריכם בני, שובו אל לימודיכם ואל תפסיקו רגע, ועלו לארץ ישראל, כי לא כל העתים שוות, ואין מעצור להרשיע ברב או במעט, ועיניכם אל תחוס על כליכם, כי טוב הארץ העליונה תאכלו, ואם תאבו ושמעתם, טוב הארץ ההיא תאכלו, ולכן מהרו ועלו..."

הקול חזר ונשמע גם למחרת:

"הנה יום בא ויסיר האדם את אלילי כספו ומאודיו בהנאת העולם, ואת אלילי זהבו חמדת הממון, ועלו לארץ ישראל, כי יש לאל ידכם, רק שאתם מוטבעים בטיט חמדת תבל והבליו..."

ר' שלמה אלקבץ

נולד בסלוניקי. למד תורה וקבלה מפי ר' יוסף טיטצק. חיבר פירושים ורבים מספרי התנ"ך, לתפילות ולחגים, על דרך הקבלה. פגש בר' יוסף קארו ודבק בו. עלה לארץ ישראל, והפך לאחד מגדולי המקובלים בצפת. בעקבות ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי, ראה ב'ארץ ישראל' קדושה עצמית מורגשת, מקור השלמות בעולם, בלתי הלויה בנסיבות ובגורמים היסטוריים, שלו-כן השתוקקו אליה האבות כל כך - כך כתב לר' יוסף קארו (בסוף פירושו הקבלי להגדה של פסח). הארי"ז הגדיל את פיוטו של ר' שלמה אלקבץ 'לכה דודי' על אלה של משוררי ספרד מפני שהוא מכוון אל הקבלה. השיר 'לכה דודי' נתקבל בכל תפוצות ישראל לקבלת שבת - יש בו גם המנון של גאולת ישראל, המנון למדינה יהודית, שלא קמה בדורו.

לכה דודי

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה
קוּמִי צֵאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה
רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא
וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי
לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי
עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי
קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְּאָלָה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי
כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי
עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי
כְּבוֹד ה' עָלַיִךְ נִגְלָה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי
מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי
בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי
וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ
וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ
יָשִׂישׂ עָלַיִךְ א-ל-הָיִךְ
כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרֹצִי
וְאֶת ה' תַּעֲרִיצִי
עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי
וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה

ר' ישעיה הלוי הורוויץ

ר' ישעיה הלוי הורוויץ (השל"ה). נולד בפראג, עבר לפולין, כיהן ברבנות בקהילות פולין, פרנקפורט דמיין ופראג. עלה לארץ ישראל בשנת ה' שפ"א (1621) והתיישב בירושלים כרבם של האשכנזים. כשבור ארבע שנים לערך, נאסר עם קבוצת רבנים על ידי השלטונות הזרים'מאנייים, ונפדה במאמון רב. לאחר מכן עבר לצפת ולטבריה. אירחו הלכה ואמונה, טעמי המצוות על פי הקבלה, דרשות ומוסר, חסידות ועבודת ה', קדושת ארץ- ישראל ומצוותיה, בספרו הגדול 'יש לוחות הברית' (=של"ה), שאפשר לראות בו גשר מחבר בין הקבלה לבין החסידות. 'התורה' כהתגלות מתמדת, בכל עת ובכל שעה על ידי נתן התורה; גילוי סודות התורה בדורות אלה שהם סמוכים לגאולה; הדגון הגליון (שכולל גם את פוטנציאל הרע), והבחירה החופשית של האדם שמודיעה את עניין אל הפועל; הדבקות בה' יתברך בדרך השמחה, והיפוך המידות הרעות לטובה בעבודת ה', ובולקא בבריאות הגוף, בלי מסגפות והתנזרות, ובפעולות עגומות כלכלית, על פי דרך הרמב"ם ("בכל דרכיך דעהו") - כל אלו מאפיינים מובהקים בחסידות החדשה, ובכתבי הראו"ה קוק, שעורשיהם בקבלה ופיתוחם ב'יש לוחות הברית'

<u>קטעים מאיגרת שכתב מצפת:</u>

סימן גאולה

כבר כתבתי לכולכם כמה מכתבים, כי היה ה' איתנו בים וביבשה, אין שטן ואין פגע רע, תודות לא-ל, רק השגחה פרטית מאת ה' יתברך, לא חסרנו דבר...

לבי היה תמיד על ירושלים.... תודות לא-ל נעשה המקום צר בירושלם, כי קהל האשכנזים שבירושלים הם בכפל מקהל אשכנזים שבצפת תיבנה ותיכונן במהרה בימינו, ובכל יום ויום מתרבים, ויש בקהל אשכנזים כמה וכמה אנשים חשובים גדולים בתורה...

ירושלים אף שהיא בחורבנה עתה היא משוש כל הארץ ושלום ושלוה ומזונות טובים, ויין מובחר מהמובחר, ויותר זול בירושלים מבצפת... וכן הספרדים שבירושלים מתרבים מאד מאד, ממש למאות, ובונים בניינים גדולים, **ואנחנו חושבים כל זה לסימן גאולה** במהרה בימינו אמן.

ובזמן קצר, אם ירצה השם...כל קהל אשכנזים יהיה קהל גדול ונורא במאד מאד, כי ידעתי תודות לא-ל כי רבים ימלאו שמחה ויתרצו להתחבר לי.... ולמען ירושלים לא אחשה...

אתם בני, ישמורכם צורכם וגואלכם, תודיעו לכל אשר נפשו חשקה לארץ הקדושה, שידור דירה בירושלים עיר הקודש תיבנה ותיכונן במהרה בימינו. ואל יחשוב שום אדם בלבו, שאייעצו כן בעבור שאני אדור שם, אם ירצה ה', חלילה לי ולזרעא דאבא. רק אייעצו באמת ובאמונה, כי שם כל טוב, לא חסר דבר, והעיר מסודרת מוקפת חומה, והוא מקום גדול כמו לבוב, ועיקר כולל שהיא מקודשת יותר ויותר, וזה שער השמים.

וגם בטוח אני שיגלגל ה' יתברך על ידי הרבה תורה ויקויים: "כי מציון תצא תורה".

*מתוך: א' יערי, **אגרות ארץ ישראל**, עמ' 213; 219.*

ר' חיים בן עטר

נולד במרוקו, והיה לרב פוסק, פרשן ומקובל, במרוקו. פירושו על התורה 'אור החיים' התפשט בקהילות אשכנז ופולין, ונדפס פעמים רבות עם חמישה חומשי תורה. בדוק הזרים של ימי רוח וגבורות במרוקו החליט ר"ח בן עטר לעלות לארץ ישראל, ולייסד שם ישיבה גדולה, שיבואו אליה תלמידים מכל הגלויות ויעסקו בתורה ובפוסקים, בהלכה וגם במוסר וחסידות - שבה יקבע את הגאולה. בשנת ה' תק"א (1741), עלה עם חבורה של 30 נפש ממרוקו ומאיטליה, שהם בזכו, בפקיעין ובטבריה, ועלה לירושלים, שם הקים את הישיבה 'מדרש כנסת ישראל', אשר התקיימה בירושלים 124 שנה. מחשמי התלמידים שלמדו בישיבה עוד בימיו של ר"ח בן עטר, היה ר' חיים יוסף דוד אזולאי (החיד"א), שגם תיאר את הישיבה ואת דרכי הלימוד בה. ר"ח בן עטר התנגד בחריפות רבה לכל הבמסתייגים מעליה לארץ ישראל, ולמן בתוקף שהקב"ה יתבע מהם את 'עלבון הבית הגלוב'

<u>דברים ששלח מאיטליה לכמה קהילות בנושא העלייה לארץ הקודש:</u>

קול יצא מאת ה' בלב כל בחירי עם א-לוהי אברהם, נאספו ממזרח וממערב, הללו דרך אניה בלב ים, והללו ממדבר הרים, לעלות לעיר סביב לה הרים, להתגולל בעפרה, יחוננו

ויברכנו לומר: די לצער הפרידה. אולי יתעשת ה' לנו ונהיה באור החיים, והדברים עתיקים, ... וכבר זכה מי שזכה בו מהגולה ויחידי סגולה. והן עתה אזרתי עוז במתני ונתעוררתי ואמרתי: עת לעשות לה', הן הנה הגיבורים, גיבורי כוח בתורה, אמיצי כוח נסעו יחדיו, חד לפנים וחד לאחור, ושמו פניהם אל המקום אשר בחר ה', ירושלים הקדושה, והעליונה, עיר היונה. ואנכי אחור לא נסוגותי וממקומי נסעתי, וסוד מתקתי עם חברתי: עלה נעלה להראות את פני ה'... נתעדן לפניו... בזאת התורה אשר לה ה' קורא אורה, ואותה שעשועיו יקרא...

*מתוק: מ"ז ביגור, **ספר הדיונות - מבשרי הדיונות**, ג', הל-אביב תרצ"ג, עמ' 51.*

מתוך 'אור-החיים' לפרשת בהר (ויקרא כ"ה כה-כט):

...והגאולה תהיה בהעיר ליבות בני אדם, וייאמר להם:

הטוב לכם כי תשבו חוץ, גולים מעל שולחן אביכם, ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשולחן אביכם, הוא א-לוהי עולם ברוך הוא לעד..... ובזה יגאל ה' ממכרו.

ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ, גדולי ישראל, ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב...כי אין איש שם על לב, [אין] מנהל, ואין מחזיק ביד אומה ישראלית להשיבה אל אביה. [ואף-על-פי-כן] אל תאמר, כי חס ושלום אבדה תקוה, אלא "והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו", אמרו חז"ל, כי הייסורין הם תיקון האומה להכשירה,

והוא מה שרמז [בפסוק] "והשיגה ידו".

..."ואם לא מצאה ידו די השיב לו", פירושו: ואם יראה האדון [ה'] כי אין כוח בעם לסבול חבלים (=חבלי לידה, חבלי משיח, ייסורים) עוד, ורבו חובותיהם למעלה ראש, ואפס בהם כוח הסבל, [אז] "והיה כסף ממכרו ...עד שנת היובל", שהוא זמן המוגבל לגאולה בעיתה, ואז "ויצא ביובל ושב לאחוזתו",

כי קץ ישנו [לגלות], אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים חס ושלום...

...ואם אין ישראל, אין בית המקדש ולא ירושלים, לזה "והיתה גאולתו" של עם, וגאולת הבית, כי יש תקוה - "ושבו בנים לגבולם".

"אם המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

שאו ציונה נס ודגל

מילים: נח רובינשטיין
לחן: נח צלובקלבסקי

שאו ציונה נס ודגל,
דגל מחנה יהודה
מי ברכב מי ברגל,
נֵעָשׂ נא לאגודה

יחד נלכה נא נשובה,
ארצה אבותינו
אל ארצנו האהובה,
ערש ילדותינו.

שובו, שובו ממרחקים,
ארצה ארץ אבות!
נוסו נוסו ממעמקים,
בעזרת שוכן ערבות.
אז עם נהיה כמו היינו,
מֶנּוּ יָקֵד פינה,
אז אך שחוק יימלא פינו,
ולשוננו רנה!

חושו, שאו נס ציונה

מילים: ר' ירחאל, מיכל פינס

חושו, אחים, חושו,
נרימה פעמינו;
טושו, אחים, טושו,
לארץ הורתנו!

לא לנו המנוחה,
לא לנו המרגוע
בארץ הקרוחה
משלטון האזרוע
רֵעי בי יהתלו,
מה לך ארץ מורשה,
שם איים יֵילילו -
תור לך ארץ חדשה...

שאו נס ציונה
אל עירנו החמודה
כי על כנפי יונה
נעלה הרי יהודה.

ר' אליהו (הגאון) מוילנא

גדול חכמי התורה בדורות האחרונים, ושלט גם במתמטיקה ובמדעים. אחריו הוסכם שלא לכנות עוד שום איש בתואר 'גאון'. הגר"א ראה את שירותו בעולם בהחצרת התורה לעם ישראל, בכל מאדיה, בגלה ובגסתה, ומכאן מאבקו נגד החסידות. פחות ידוע בעולם התורה' (=הישיבות), שחוקק על-ידי ר' חיים מוולוז'ין, תלמידו המובהק של הגר"א, שkee עשרת תלמידיו עלו ארצה במצוות רבם, כפי שהם עצמם כתבו, והובילו קו ברור של 'גאולה בדרך הטבע', בתור שלב ראשון והכרחי בגאולה, על-פי תפישת הגר"א (בביאורו לתיקוני זוהר, ולספרא בדצניעותא), וגם ר' חיים מוולוז'ין המשיך בהם מן הגולה, באשר "כל עמלנו הוא..ליישוב ארצנו הקדושה" - הגר"א עצמו נסה לעלות לארץ-ישראל (לפני שנת ה'תקמ"ב, 1783), הגיע לקושטא, וחזר. לבניו אמר ש"אין לו רשות מן השמים", כי בה היה אחד מעני בבתים "שלא הסכימה עצתו עם עצת קונו" (הקדמת בנו לביאור הגר"א על שולחן-ערוך). לכן, השלו תלמידיו את רבם למשה רבנו, וראו את המשך הגלייה והגאולה במעשי בני-אדם, כמצוות רבם. מן הדרך לארץ כתב הגר"א איגרת דוואה מוסרית למשפחתו, ובה כתב (בין היתר):

מתוך: 'צוואה מוסרית' שכתב למשפחתו בדרכו לארץ ישראל:

...באתי לבקש מאתכם, שלא תצטערו כלל וכלל...וגם לא תדאגו, הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון...

ואני תודה לא-ל נוסע לארץ הקדושה שהכל מצפים לראותה, חמדת כל ישראל וחמדת השם יתברך, כל העליונים והתחתונים תשוקתם אליה...

איגרת הגר"א, עלים לתרופה, תקצ"ו.

מתוך איגרת של תלמידי הגר"א מצפת:

...הארץ מבשרת, הארץ מתעוררת, ארץ מה לשון אומרת?

זכרתי ימים הייתי ממלכת גברת,

ביד ה' עטרת תפארת, גם עתה בי לא שום דבר נחסרת.

בי התורה מתבררת, בי היראה מתגברת, בי הנשמה משוחררת...

... אמת מה נהדר ישיבת הארץ הטובה! אמת מה נפלא חיבת ארצינו! אמת מה נאה קודש, זיו הדר ישיבתה והליכתה, שבתה וקימתה, שלוותה ושלמותה!

גם בחורבנה אין דמיונה, בשממותה אין כמותה, בשלוותה אין כמוה.

טוב עפרה ואבניה, טוב תבואתה ופירותיה וירקותיה, טוב זכות אויריה,

טוב השגת תורותיה, טוב ריבוי מצותיה, טוב טהרת קדושתיה, טוב הליכת ד' אמותיה...

מתוך: א' יערי, ***אגרות ארץ ישראל***, עמ' 328-330.

ר' נחמן מברסלב

ר' נחמן מברסלב, בן נכדת הבעל שם טוב, יסד דרך חדשה בחסידות, דרך של דבקות בה', שלא באמצעות השכל, ובה גם היה מקור כיסופיו לארץ-ישראל, שראה בה גילוי של קדושה עליונה, מעבר ל'דעת', ולכן משה רבנו לא יכול היה לנכות לה. ר' נחמן ראה בעלייתו לארץ (בשנת ה'תקנ"ח, 1798), הישג רוחני כביר, שבא על-ידי ביטול כל השגותיו הקודמות, אך לא הצליח להחזיק בארץ יותר מ-4 שנים. בסוף ימיו ישב באומאן, אולם נפשו כותתה לארץ-ישראל. להלן דברי תפילתו (בנוסח תלמידו ר' נתן) למען הצכות עלות לארץ הקדושה.

ה', ה', א-ל רחום וחנון, ארך אפים, ורב חסד ואמת.

זכני ברחמיך הרבים, שיהיו לי ולכל ישראל כיסופין וגעגועים והשתוקקות וחשק אמתי לבוא לארץ ישראל. עד שאזכה ברחמיך הרבים ובחסדיך העצומים להוציא מכוח אל הפועל חשקי ורצוני ללכת ולנסוע ולבוא בשלום לארץ-ישראל חיש קל מהרה.

כי אתה יודע גודל ההכרח שלי, כמה אני צריך ומוכרח להיות שם בארץ הקדושה, לגודל

עוצם ריחוקי ממך, ולעצם עביות גשמיות ועקמומיות שבלבי ובלבול דעתי. ולשם זה אני צריך להיות בארץ ישראל, אשר שם עיקר יסוד מקור האמונה הקדושה, שם שורש כללויות קדושת ישראל. היא הארץ אשר ה' בחר בה בשביל עמו ישראל הנבחר. היא הארץ אשר ה' דורש אותה תמיד. ארץ החיים האמיתיים והנצחיים, ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו, ארץ אשר בה עיר א-לוהינו הר קדשו, יפה נוף משוש כל הארץ.

אנא ה', רחמן מלא רחמים, חסדן מלא חסדים, טוב מלא טובות, צדיק מלא צדיקות, מושיע מלא ישועות, היטיבה ברצונך עמי, ותן לי ברחמים וחסד ובמתנת חנם, שאזכה מהרה לבוא לארץ ישראל, לארץ הקדושה, הארץ אשר ירשו אבותיך, הארץ אשר כל הצדיקים האמיתיים נכספה וגם כלתה נפשם להיות שם. רובם באו לשם, ותיקנו שם מה שתיקנו, ופעלו שם מה שפעלו, וזכו שם מה שזכו - הכל על ידי קדושת הארץ, שהיא הנקודה הקדושה של כל העולם, אשר טרח ויגע אברהם אבינו עליו השלום ימים ושנים הרבה מאד, והביט, וראה, והבין, וחקר, וחקק, וחצב, ומדד, ושקל, ומנה, עד שגילה לו ה' יתברך את הארץ הקדושה הזאת, שהיא יסוד נקודת הקדושה ויסוד האמונה, והבטיחו להנחיל אותה לזרעו אחריו לדורותם. על כן רחם עלי למען שמך וזכני בזכותו וכוחו, ובזכות כל הצדיקים שזכו לבוא לשם, שאזכה גם אני הנבזה והפחות בתכלית, שאין פחיתות אחריו, לדלג ולקפוץ מהרה על כל המניעות והעיכובים והסכסוכים המונעים מלנסוע לארץ ישראל, לשבר הכל מהרה, ולבוא בזריזות גדולה לארץ-ישראל הקדושה.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

שירת העשבים

אפ"י ר' נחמן

לחן: נעמי שמר

דע לך
שכל רועה ורועה
יש לו ניגון מיוחד משלו
דע לך
שכל עשב ועשב
יש לו שירה מיוחדת משלו,
ומשירת העשבים
נעשה ניגון
של רועה

כמה יפה
כמה יפה ונאה
כששומעים השירה שלהם.
טוב מאוד
להתפלל ביניהם,
ובשמחה לעבוד את השם,
ומשירת העשבים
מתמלא הלב
ומשתוקק.

וכשהלב
מן השירה מתמלא,
ומשתוקק אל ארץ ישראל.
אור גדול
אדי נמשך והולך
מקדושתה
של הארץ עליו,
ומשירת העשבים
נעשה ניגון
של הלב.

ר' משה (חת"ם) סופר

המנהיג הגדול של הקהילות שומרות ההלכה והמנהג (=אורתודוכסיות) ביהדות אשכנז ובהונגריה,במאה ה-19. נאבק נגד הרפורמה, ההשכלה, והחסידות. נהג לומר, ש"חדש אסור מן התורה בכל מקום". בוקעו את הזעזוע לארץ-ישראל עודד, ראה בה פיתרון לסכנת האמנציפציה, שסופה התבוללות. בין תלמידיו המוהקים היה הרב צ"ה קלישר שהוביל את הקו של רבני 'חיבת ציון'.

מתוך דרשות חת"ם סופר (ז' באב ה'תקנ"ט):

מתי תעשו לבתיכם

"ה' א-להינו דבר אלינו בחורב לאמר: רב לכם שבת בהר הזה, פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי.... ראה נתתי לפניכם את הארץ, באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבתיכם...לתת להם, ולזרעם אחריהם".

וזהו שאמר הכתוב "ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו". באופן שנוכל לשבת בארצם כרצונינו, ואחר כך "יבחר לנו את נחלתנו", ובזה יוכר שהיא בבחירה, ולא בהכרח... הברירה ביד ישראל לברור לעצמם חלק יפה לקבוע מקום דירתם אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת שם יקבלום...

... והנה מה לנו לזון עמים אחרים משלנו, ואנחנו חסרים כל, רעבים וגם צמאים, כי העולם כולו ניזון בשביל עם ה' אלו, והם אין להם חלק בעולם הזה ולא נחלה בו, ולא יצוייר קנות שלמות מעלותם הראוי להם לתקן עולמות העליונות, כי אם בארץ הקדושה.

על כן כשישראל מתעצלים לקנות שלמותם... האמיתית סופם שתתהפך הקערה על פיה וגורמים פורענויות לכל העולם...

"רב לכם שבת בהר הזה"- פירושו: די לכם זכות וכבוד רק ישיבת ההר הזה, אפילו בלא קבלה וקיום המטרה, ולא קרבנו לפני הר סיני, דיינו. אם כן מעתה "פְּנוּ וּסעוּ לכם" בשביל עצמכם, ומתי תעשו לבתיכם, "וּבֹאוּ הר האמֹרי", כי שם הוא קניין השלמות האמיתית...

..."נתתי לפניכם את הארץ" - פירושו: העולם בכללו נתתי לכם, על ידי שבת ההר הזה, אמנם איעצכם "בֹּאוּ וּרְשוּ את הארץ אשר נשבע ה' לאבתיכם". למה תיגעו לאחרים להאכיל יגיעכם לאומות העולם. על כן ובחרתם בחיים, "בֹּאוּ וּרְשוּ"...."

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

אל מדרח האור

מלים: צ"ר יצחק פלד

חיבר את השיר בלשון ערמנית. השיר נכתב לפסטם מרתה בקרבת הנגר הדיוני - במקום המתבצרים. השיר הושר מול המת הקונגרס הדיוני הראשון. להלן קטעים ראשונים מהשיר, בתרגומו של אהרן לימושיצקי.

שם במקום ארזים מנשקים עברי רוֹם,
שם במקום בירדן ישטפו גלי תהום,
במקום אפר אבותי דומם מונח שם
ארץ זו שהשקו המכבים נחלי דם -
ארץ צבי הֻלַּדוּ שעל תכלת החוף,
היא אדמת אבותי שֶׁבִּיפָה זה הנוף.

ואם בידי אכזרים גורשתי משם
ומאז אני נד פה מעַם אֶלֵי עַם -
אך בציון עוד נשאר לעולמי עד הלב,
למדרח שמש תכלה בת עיני בי בכאב;
בתפלה עוד אפנה אֶלֵי קדם החוף
כי ישיבני הא-ל אל יפה זה הנוף.

ואם ברצון גורלי זה המר והנמהר
פה עיני תסגרנה, על אדמת נכר -
גְוִיָּתִי אז הורידו אל אופל הבור
והטו נא פָנַי אֶלֵי מדרח האור;
והניחו ראשי לעבר קדם החוף;
אל ציון מולדתי, אל יפה זה הנוף.

הוי ארצי מולדתי

מילים: שאול טשרניחובסקי

לחן: נעמי שמר

מצולי המאורכים הזמרים, המרבדי מיותר, והחיוון מיותר מיחס אל היחדות הדתית-המגלותית. אלה לאדל רק ב-1931, אחרי נדודים ותלאות, וחיפושי פרנסה כרופא. בעצמו הפלרומים והדיפת היחודים החציולחו לחבדחות עם הגולה היחודי.

הוי ארצי! מולדתי!
הר טרשים קרח.
עדר עֲלֻפֶּה: שה וגדי.
זהב הדר שמח.
מנדרים, גל, מצבה,
כיפות טיט על בית.
מושבה לא נושבה,
זית אצל זית.

ארץ! ארץ מורשה!
דקל רב כפים.
גדר קו צַבָּר רשע.
נחל כְּמַה המים.
ריח פרדסי אביב.
שיר צְלצַל גַּמָּלֶת.
חיל חולות לים סביב.
צל שקמה נופלת.

ארץ נחלת מדבר סין!
קסם כוכבי לכת.
הבל דעם החמסין.
מלונה בשלכת.
כרם גפן נים לא נים.
תל חורבה נחרשת.
תכול לילות וילל תנים.
משאבה נוקשת.

הוי, הוי, ארץ חמדת לב!
השמיר, השית.
בַּיִר סוד יתום בגֶב.
בשמים עיט.
מטליות מדבר וחול.
שביל זָרוע שחֵלת.
בים של אור טובע כל,
ועל פני כל התכלת.

הקץ המגולה

כאשר כוונת

אין לך קץ מגולה מזה שנאמר:
"ואתם הרי ישראל ענפכם
תתנו ופריכם תשאו.."
(יחזקאל לו, ח)

משה מונטיפיורי
אבי הישוב החקלאי העברי בא"י

משה מונטיפיורי (1784-1885), המנהיג הראשון של כלל העם היהודי בעת החדשה, היה בן למשפחה יהודית עשירה, מאיטליה, שעברה ללונדון. עד גיל 40 התמסר בעיקר לעסקים, ובכה הייכנס לחברה הבריטית המלכותית עקב "סוד חברת צב לאור. בגיל 40 פרש מעסקים והתמסר לפעולות למען היהודים, בכל מקום בעולם שבו התבלטה סכנה, ובמקביל החל לבקר בארץ-ישראל (7 מסעות). במסע הראשון (1827) התלהבו משה ויהודית אשתו עד מאד, ונפשם נקשרה בארץ, ובפרט בירושלים. בביקורו השני (1839) כבר היינו יסודות למפעל כללי של התיישבות ומלאכה לשינוי מצבו של היישוב היהודי בארץ, ובאש לכל מימן מספקד כללי של היהודים בארץ. בשנת ת"ר (1840) הצליח לבטל את עלילת הדם בדמשק (וגם בבייروت ובבולוס), ולקבל 'פירמאן' מהשולטן התורכי להגנת היהודים. בכך הרים לראשונה את גבל הזכויות החברתיות בין כל היהודים בעולם, בעיקוד חריף לעמדות של היהודים הרפורמיים אב. המלכה הבריטית אישרה לו להוסיף לתואר האבירות שלו, תורין עם המילה 'ירושלים' בעברית. בבתי הכנסת ברחבי העולם התפללו לשלומו, ובאו בו 'שר ומשיב. הרבה יהודה אלקלעי אף ראה בו מעמד לתפקיד 'משיח בן יוסף', בהסכמת 'אספה כללית של נציגי יהדות העולם', kkee לכנס, כדי להשיב אישור ביולאומי לעלייה יהודית המונית. אולם לא הוכנית כבאת לא חשב מונטיפיורי, ורק הכבל ניסה להבולה בדור הבא. ב-1863 הצליח מונטיפיורי לבטל עלילת דם, ולהשיב 'פירמאן' לשוויון בזכויות ליהודים גם במרוקו. למרות התנגדויות של 'קנאי ירושלים' הצליח לרחוף ולמנן את 'היכיאה מן החומות', ואת הקמת השכונות החדשות בירושלים (החל מימין-משה, 1860), יחד עם מפעלים אחרים, החל בקניית אדמות, ובכה עוד לראות בחיין את 6 המושבות הראשונות בארץ-ישראל. יום הולדתו ה-100 צויין בכל קהילות ישראל, והאספה הראשונה של 'חובבי-ציון' בקטוביץ (1884), ערכה אב לכבודו. מאשיק ברכו היה הברון רוטשילד 'אבי היישוב', מקים המושבות, והממון העיקרי שלהן, עד צמיחתה והתבססותה של התנועה הציונית.

מתוך: ספר מאה שנה [לציונות] שיצא בשנת ה'תפריח' (1938)

הוא היה אל נכון מחולל הרעיון של ישוב חקלאי עברי בא"י. בסוף ספר המסע של יהודית אשתו אנו מוצאים 'העתקות קצרות ממכתבים רבים, שמועות ובשורות, אשר נדברו ונכתבו ונחקרו על דבר חנוך עבודת האדמה, אשר בו יחונכו היושבים בארץ הקדושה, אשר קבץ השר משה מונטיפיורי, בעת אשר הלך למסעו שם'. בין שאר התעודות החשובות, אנו מוצאים שם את התזכיר הראשון ורב-הערך, שנכתב על ידי חשובי הישוב, בדבר עבודת האדמה, ופרטים על התקציב הראשון, הנחוץ לשם יסוד מושבה עברית ראשונה בארץ-ישראל, בחתימת מרדכי סלומון, אביו של סלומון [יואל משה] אשר להבא אנו רואים אותו כאחד משלושת מיסדיה של המושבה העברית הראשונה - פתח תקוה... בשנת תקצ"ט, נוכח מונטיפיורי לדעת, כי את הדרך להבראת הישוב יש לחפש רק בחקלאות ובמלאכה. בבואו לצפת, מיד לאחר הרעש, בשנת תקצ"ט, שמע על כמה יהודים, חוכרי אחוזות קטנות בקרבת העיר, העובדים יחד עם המוסלמים, ואולם רכושם של היהודים היה דל עד כדי זה, שלא יכלו לרכוש להם אפילו צמד בקר לחרישה. יהודים אלו, בשיחתם עם מונטיפיורי, דברו גם כן בשבח החקלאות. מונטיפיורי אומר בזכרונותיו:

"מכל הידיעות אשר אספתי, נוכחתי, כי סביבת צפת הנה מוכשרת ביותר ליסוד קולוניות עבריות; כי יש שם יער עצי זית כבירים לימים מאד, כרמים, אדמת מרעה, המון מעינות ומים טובים; גם תאנים, אגוזים, שקדים ותותים, ואף שדות-תבואות בקצרה זו אדמה אשר תתן יבול למכביר, בלי עמל רב ובלי חריצות יתרה. בטוח אני, שאם יצלח בידי להפיק זממי, תבוא ברכה רבה לארץ הקודש. ראשית דבר, אבקש מאת השולטן לתת לנו בחכירה, על משך חמשים שנה, חבל אדמה, מאתים כפרים בערך, ובשכר זה ניתן לו מעשרה עד עשרים אחוז מהיבול בכסף מזומן, אשר נשלם לו מדי שנה, אבל בתנאי, כי האיכרים יהיו חופשים בכל משך הזמן הנ"ל מכל מסים וארנוניות, והרשות תהא בידם למכור את יבולם בכל ארצות תבל. וכאשר אקבל את הרשיון הזה, בשובי לאנגליה , אייסד, ברצות ה', אגודה להרחבת עבודת האדמה בארץ הקודש ולעזור לאחינו באירופה לשוב לארץ אבותיהם.

לעת כזאת נודדים רבים מאחינו לאמריקה, לארצות הים, ואולם בארץ הקודש יקל להם למצוא אשרם".

כשנשאל פעם מאת מכרו: **"על שום מה כבודו משקיע כל-כך הרבה מרץ בארץ ישראל? ענה בתוקף: כי מאמין אני באמונה שלימה בהתגשמות החלום של שיבת ישראל לארצו. בוא יבוא החלום, אם בימי ולעיני ואם לאחר דור או דורות.**

וכששאלוהו: - הן לא יתכן לקבץ לארץ ישראל את כל היהודים, המפוזרים בארצות תבל!

פתח ואמר: - ואולם שאר ישוב לארץ!

ספר מאה שנה - אנשי מופת וחלוצים ראשונים בארץ ישראל, במשך מאה שנה ומעלה, סודר ונערך בידי יצחק טריואקס ואליעזר שטינמן (בברכתו של ח"נ ביאליק), תל-אביב שנת **'תפריח'** 1938. אז חשבו **שכבר מלאו לתנועה הציונית 100 שנה**, באשר סָפרו שנים מביקורו של **השר משה מונטיפיורי בתקצ"ט 1839, בארץ ישראל**, ביקור שבו התחילו תוכניות ההתיישבות הראשונות. **לפי זה, המנהיג הראשון של התנועה הציונית לא היה ב"ז הרצל, אלא השר משה מונטיפיורי**, והתנועה הציונית היא כבר בת 170 שנה.

"משה הייתי ומשה אהיה":

מונטיפיורי, שהיה מקובל ואהוב על בני מרום החברה הבריטית ומפורסם בכל חגרות המלכים, לא הבדיל כלל בשמו והיה נוהג אפילו להתפאר בשמו הגדרי, הנ"כ.

פעם, כשנעלה למעלת סר, וכמה מאבריו לבשוהו להמיר, בקשר עם העלותו בגואר, את שמו הקודם בשם אחר, נאה יותר בצלצולו, ענה מונטיפיורי ואמר:

- משה הייתי ומשה אהיה; עם משה הייתי ועם משה אמות!

ד"ר לוי, מגבירו, היה מספר כי דווקא בנוכחותם של אורחים יהודים מבני המעמד הגדול המשתדלים להסתיר את יהדותם היה נוהג לחמוד לו לצון ולאמר: "וכי למה אתם נוהגים כי כבוד? הרי אינני אלא יהודי אורתודוקסי ברור!"

הגר משה מונטיפיורי

"אל תמנעו הטאת אי אפשר להפסיק.."

משה מונטיפיורי

מילים: ח"נ ביאליק
לחן: דומי צלר

וכשהיה השר מונטיפיורי בן שמונים
אז באו לביתו המלאכים הלבנים
עמדו על מיטתו וכך אמרו אליו
הקדוש ברוך הוא רוצה אותך אליו

וכך ענה השר מונטיפיורי בדיוק
סלחו לי רבותיי אך באמת אני עסוק
כי יש הרבה צרות לאחינו בעולם
הנה פוגרום ברוסיה
איך לא אבוא אצלם
כי מי אם לא אני אעזור פה לכולם

והוא עלה למרכבה
ודיו לסוסים אמר
ופה מתן בסתר ושמה נדבה
ופה צביטה בלחי או ליטוף של אהבה
ולכל היהודים שמחה וגאווה
וכל הכבוד לשר

וכשהיה השר מונטיפיורי בן תשעים
אמרו לו תעלה כי שם למעלה מבקשים
שאל אותם השר תגידו איך אוכל
איך עלילת הדם בדמשק תבוטל

הלוא צריך ללכת לפֶּחה הנבזה
להגיד לו תתבייש ואיך מרשים דבר כזה
ואם צריך לשים לו ביד איזה בקשיש
מין מתנה גדולה אך שאיש בה לא ירגיש
אז מי אם לא אני לטורקי את זה יגיש

והוא עלה למרכבה...

וכשהיה השר מונטיפיורי בן מאה
אמר מספיק לי כבר הנשמה שלי שבעה
הלכו מיליונים לירות ופרנקים ובישליק
אבל ליהודים זה אף פעם לא הספיק
אמרו לו כבודו רק יבוא ויסתכל
צריך לבנות עוד חדר לקבר של רחל
ולהגביה את הכותל המערבי
לנווה שאננים יהודים יש להביא
ומי אם לא אתה יא מורי יא לבבי

והוא עלה למרכבה...

וכשהיה השר בן מאה ועוד שנה
נשקוהו מלאכים בנשיקה האחרונה
וכך את העיניים עצם הוא בבקשו
רק אבן ירושלמית מתחת לראשו
עטוף טלית של משי ונח בתוך ארון
גמר השר משה את מסעו האחרון
אך עוד יש אנשים המוכנים להישבע
שלפעמים בלילה כשהחושך בסביבה
ראו את מונטיפיורי על יד המרכבה

והוא עלה למרכבה...

שיר השיירה

מילים: עלי מוהר
לחן: עמי יוגב

בְּלשונות רבות מספור דיברנו
וזה את זה כמעט בכלל שלא הכרנו
ומקומות רבים מאוד עזבנו
ורק מקום אחד רצינו ואהבנו
ומקומות רבים מאוד עזבנו
ואל הארץ, אל הארץ באנו.
ונמשכת שיירה
מן המאה שעברה
רחוקים כבר היוצאים
איכרים וחלוצים
שעמלו עבדו בפרך
בלי לראות את סוף הדרך
ועכשיו עוברים אנחנו
לא שקטנו ולא נחנו
לא ימשיכו בלעדינו
זוהי הרפתקת חיינו.

מגטאות ומחנות הֻגַּחנו
אל הביצות ואל הישימון הלכנו
מקצות עֶרֶב, מרוסיה ופולניה
הדלקנו אור גם בדימונה גם בדגניה.
מקצות עֶרֶב, מרוסיה ופולניה
הדלקנו אור גם בדימונה גם בדגניה.

ומכל הגלויות, ועם כל הבעיות
עם נוצר וארץ קמה
ושפה אשר נרדמה
שוב התחילה מתעוררת
ומדברת ומדברת
מסביב יֶהום הסער
רב הקושי והצער
אבל יש על מה לשמוח
יש עוד אומץ, יש עוד כח.

ונמשכת שיירה...

איך ישראל צומחת מסביבנו
היא חזקה יותר מכל חסרונותינו
וגם הנגב עוד יהיה פורח
ועוד נדאג שהזקן יהיה שמח.
וגם הנגב עוד יהיה פורח
ועוד נדאג שהזקן יהיה שמח.

ומכל הגלויות
ועם כל הבעיות
מסביב יֶהום הסער
רב הקושי והצער
אבל יש על מה לשמוח
יש עוד אומץ, יש עוד כח.

ונמשכת שיירה...

הרב יהודה אלקלעי

הרב יהודה אלקלעי (ה'תקנ"ח 1798 - ה'תרל"ט 1878), רב בסאראייבו, פוסק ומקובל והוגה דעות, ואיש הלשון העברית, שחולל מהפכה במושג 'התשובה', בהראותו שהגאולה תלויה בתשובה כללית, שיעשה כל עם ישראל לארץ ישראל, לחיות חיי עם בארצו, כבימי קדם. כמו כן לימד שמשיח בן יוסף אמור לפעול בדרך הטבע, כלומר בדרך פוליטית, ואף ראה במשה מונטיפיורי מומחה מתאים, אלא שחכמי ישראל מעכבים כי הם חושבים רק על התשובה הפרטית' שכל אחד צריך לעשות תמיד, והיא אינה קשורה לגאולה. ראשון העוסקים בהתחיית הלשון העברית, בכתיבת ספר ללימודה, ובמבטאיה הרעיוני. הרב אלקלעי היה היחיד, שכבר בשנת ה'תר"ד (1840), ראה בהתאריך מפורסם בה, לא שנה אחת, אלא מאה שנים של תהליך, של שיבת ציון. למרות כל מאמציו וחיבוריו, לא הצליח למשוך אחריו את גיבור החכמים, ואמר על כך: "ואני בתומי אלק, כי ישרים דרכי ה'... ומה שלא יעשה השכל יעשה הצמן". רק בשנותיו האחרונות חדל מניסיונות ההשפעה, עלה לארץ, ונכנס לראשות ההתחלות הראשונות.

<u>שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד</u>

הפסוק הזה הוא סוד הגאולה העתידה. שמע הוא לשון קיבוץ, כמו, וישַׁמַע שאול את העם, רוצה לומר תחילת הגאולה היא **שמע ישראל, שייקבצו ישראל באגודה אחת ובעצה אחת,** כמו שבתחילה דבר ה' בהושע "**ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו, ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ, כי גדול יום יזרעאל**". וכן אמר יעקב אבינו: "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". אמר לְהוֹן, תֶהֱוֹן כֻּלְּכוֹן אסיפה אחת. נעשו בני ישראל אגודה אחת, התקינו עצמכם לגאולה. **והאסיפה הזאת תהיה לפקח ולהשגיח על התשובה הכללית לארץ נחלת אבותינו. "ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ".** תרגם יונתן: "וְיִסְקוּן מן אֲרָע גָּלוּתְהוֹן", כדי שנִקָּרֵא בשם **ישראל,** כי בחוצה לארץ אנו מכונים בשם **יעקב,** כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "בגין דכנסת ישראל השתא (=עכשיו) בגלותא... לא אִקְרֵי אחד, **ואימתי אִקְרֵי אחד, בשעתא דישראל יִפְּקוּן מן גָּלוּתָא (=בשעה שישראל יצאו מהגלות)...**

וזוהי תחילת התשובה אשר דבר ה' בהושע, הפותח בתשובה תחילה: "ונקבצו... **ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ**", להחזיר שכינתו לציון. וכן כתיב: "שובי בתולת ישראל, שובי אל עָרַיִך אלה" (ירמיהו ל"א כ).

רוצה לומר כיון שלא זכינו בתשובה ומעשים טובים עדיין, יש לנו רפואה אחת, דהיינו, תשובה כללית לארץ נחלת אבותינו, "וכִפֶּר אדמתו עַמּוֹ".

(מתוך כתבי הרב אלקלעי כרך ב')

<u>נבואה על נס תחיית הלשון העברית</u>

והנה באמת ובאמונה כי הדבר הזה הכרח גדול הוא אצלנו לקבץ פזורנו מארבע כנפות הארץ להיות לאגודה אחת, כי בעוונותינו הרבים מפוזרים אנו ומפורדים מאד איש מאחיו, כי לכל מדינה ומדינה יש להם (=ליהודים) כתב ולשון מיוחד ומנהג מיוחד, מה שמפריד הקיבוץ ומעכב הגאולה, כי בשביל ארבעה דברים נגאלו אבותינו ממצרים [והוא מזכיר כאן רק שלושה]: שלא שינו שמם, שלא שינו לשונם, שלא שינו מלבושיהם. וכל המעלות האלה נאבדו מאיתנו לאורך גלותנו בעוונותינו הרבים. מעיד אני עלי שכל ימי נצטערתי על דבר זה, ולא טוב עשו אבותינו, שכל כך השכיחו את לשוננו הקדושה, ונעשתה אומתנו לשבעים אומות, ולשוננו לשבעים לשונות, אל כל המקומות אשר נפוצו בהם, וצריך כמה ימים ושנים עד שהילד יודע לתרגם את התורה. ואם יעשה ה' איתנו ככל נפלאותיו, ויקבץ פזורינו מארבע כנפות הארץ לארצנו, [גם אז] לא נוכל לדבר איש אל רעהו והקיבוץ הנפרד לא יצליח. ואם יאמר האומר, שהקב"ה ישלח מלאכו וילמד אותנו שבעים לשון.. **שקר ענה, כי אין זה מדרך הנס,** כי אפילו תחיית המתים שלא יוכל להיות

בדרך טבע, גם כן הוצרך אליהו להתמודד על הילד, וכן אלישע - "ויגהר עליו", לחממו בחום טבעי כמו שכתב רד"ק. וכן אמר אלישע: "מה יש לך בבית... כי אם אסוך שמן". ואם יוספים אנחנו כולנו, שהקב"ה יעשה נס גדול כזה חוץ מן הטבע, **ועל פי הטבע כמעט שהוא דבר נמנע ובטל, שלשוננו הקדושה תשוב למכונה.** אבל כיון **שיעד הנביא יואל:** "והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר **ונִבאו בניכם ובנותיכם**", **ונביא** - הוא לשון **דיבור**, כמו ניב שפתיים, **ויעד הנביא כי הבנים והבנות, ייגבאו, [כלומר] יבינו לדבר לשון צחה ובשפה ברורה ובנעימה,** לכן **אין להתייאש, כי אם להשתדל ברוב עוז ותעצומות להקים את לשוננו ולהעמידה, ולעשות אותה עיקר.** והקב"ה ישפוך רוחו על המלמדים ועל התלמידים, על הבנים ועל הבנות, וילמדו לדבר צחות.

ויגעת ומצאת תאמין.

*מתוק: **כתבי הרב יהודה אלקלעי** עורך ובחק רפאל, ירושלים תש"ה, כרך א', מנחת יהודה, עמ' 7-246.*

הרב צבי הירש קלישר

הרב צבי הירש קלישר (ה'תקנ"ה 1795 - ה'תרל"ד 1874), תלמיד מובהק של ר' יעקב מליסא, ר' עקיבא איגר והחת"ם סופר, גדול בהלכה ובהגות, כיהן ברבנות בלאו שכר. נאבק כל ימיו על הרעיון, שראשית הגאולה בפעולות אנושית רגילה בדרך הטבע, וכי הגאולה היא תהליך ממושך. תמך גם בחידוש עבודת הקרבנות בזמן הזה. ניהל ויכוחים רבים עם גדולי הרבנים על רעיונותיו, אך (כמו הרב אלקלעי) לא הצליח למשוך את העולם הרבני אחריו. רק בסוף ימיו הרל לראות התחלה קטנה בהקמת בית הספר החקלאי 'מקוה-ישראל', ואף נתבקש לעות לארץ ולפקח על הוראות המצוות התלויות בארץ, בבית הספר היהודי-החקלאי הראשון, אך נפטר בטרם בכה לעות.

בדרך טבע, גם כן הוצרך אליהו להתמודד על הילד, וכן אלישע - "ויגהר עליו", לחממו בחום טבעי כמו שכתב רד"ק. וכן אמר אלישע: "מה יש לך בבית... כי אם אסוך שמן". ואם יוספים אנחנו כולנו, שהקב"ה יעשה נס גדול כזה חוץ מן הטבע, **ועל פי הטבע כמעט שהוא דבר נמנע ובטל, שלשוננו הקדושה תשוב למכונה.** אבל כיון **שיעד הנביא יואל:** "והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר **ונִבאו בניכם ובנותיכם**", **ונביא** - הוא לשון **דיבור**, כמו ניב שפתיים, **ויעד הנביא כי הבנים והבנות, ייגבאו, [כלומר] יבינו לדבר לשון צחה ובשפה ברורה ובנעימה,** לכן **אין להתייאש, כי אם להשתדל ברוב עוז ותעצומות להקים את לשוננו ולהעמידה, ולעשות אותה עיקר.** והקב"ה ישפוך רוחו על המלמדים ועל התלמידים, על הבנים ועל הבנות, וילמדו לדבר צחות.

ויגעת ומצאת תאמין.

*מתוק: **כתבי הרב יהודה אלקלעי** עורך ובחק רפאל, ירושלים תש"ה, כרך א', מנחת יהודה, עמ' 7-246.*

שיר החרות

מילים: יצחק שנהר
לחן: דניאל סמבורסקי

יצחק שנהר מפזלי 'החלוד', מורה. עלה לארץ ישראל בשנת 1921. מאורה ומספר, עורך ומתרגם.

פנינו אל השמש העולה,
דרכנו שוב פונה מזרחה,
אנו צופים לקראת שעה גדולה,
זָקוף הראש, נפשנו עוד לא שחה,
אנו צופים לקראת שעה גדולה,
זָקוף הראש, נפשנו עוד לא שחה

חוצבים אנו גורל ביד רמה,
נושאים בלב תקוָה יוקדת.
אנו זוכרים כי יש לנו אומה,
אנו יודעים כי יש לנו מולדת.
אנו זוכרים כי יש לנו אומה.
אנו יודעים כי יש לנו מולדת.

הולכים אנו לקץ של הנֵכר
חלום חֵרות יחדיו נגשימה
אנו דוגלים בעֹז בשם מחר,
וטור אל טור נלך תמיד קדימה
אנו דוגלים בעֹז בשם מחר
וטור אל טור נלך תמיד קדימה

המעפילים

מילים: לוין קיפניס
לחן: חנינא קרצמסקי

אל ראש ההר! אל ראש ההר!
הדרך מי יחסום לפדויי שבי?
מעבר הר הן זה מכבר
רומזת לנו ארץ צבי.

העפילו, העפילו,
אל ראש ההר העפילו!
העפילו, העפילו,
אל ראש ההר העפילו!

אחים עלו, אחים עלו -
לב מי יֵרך, יֵחת מאבן נגף.
צעד עשו, ראֹה תראו
פי שנים אנו אז נִשָּׂגֵב

העפילו...

נָהין לרֹם! נָהין לרֹם!
הטרם תראו דרך זו סַלוֹנו
אחד פתאום נפל לתהום
קרבן ראשון, אך לא אחרון הוא.

העפילו...

משה הס

פילוסוף יהודי גרמני, מראשוני ההוגים של הסוציאליזם הגרמני והאירופאי. בפעירותו חשב, שהיהודים כבר מילאו את תפקידם ההיסטורי ועליהם להתבולל, אלא כי הגיע את היהדות הקדומה, ואת השילוב הנתיק בין הדת והמדינה. עלילת הדם בדמשק בשנת תר"ר (1840) גרמה אותה מאוד, אולם רק 22 שנה אחר כך (תרכ"ב, 1862) הבין את הנוצת התחיה היהודית בספרות ובהיסטוריה, וכתב את ספרו הגדול 'רומא וירושלים', בו הכריע על שיבתו אל עמו, ובו חיבר את ההקמה המחודשת של המדינה היהודית, ברוחה של תורת משה, שהיא - על פי הכרתו - שילוב מיוחד במינו של דתיות, לאומיות, וסוציאליזם דמוקרטי (שבת, שמיטה, ויובל: דבק חברתי). בה יקום מחדש 'הסנהדרין', שיעסוק בהתאמת התורה לחיי המדינה, אליה יעלו היהודים הגליים (הפרולטריון) ממרכז וממזרח אירופה, כדי להיטיב את מצבם הכלכלי-חברתי, והעשירים היהודים ממערב פולינית וכלכלית. 'רומא וירושלים' השפיע השפעה דרמטית על המשכילים היהודים, וכבר הוכח, כי רבים מרעיונותיו נקלטו בהגותו של הרב (הראי"ה) קוק.

מתוך ספרו 'רומא וירושלים':

למען הקמת הלאום היהודי

שום אומה מאומות העולם של הזמן החדש, הנלחמות על מולדתן, לא תוכל למנוע מעם ישראל את ארץ מולדתו שלו, בלי שתגיע מתוך כך לידי סתירה פנימית מסוכנת....

כל יהודי נושא בקרבו את החומר למשיח הצדק, כל יהודיה - את החומר לאם המשיח בייסוריה... הפטריוטיות היהודית... היא רגש טבעי-אמיתי, ושורשיותה ופשטותה עומדות לה שלא יהיה כלל צורך בהוכחות לחיזוקה, ושום הוכחות לא תצלחנה עליה לסתור אותה... דת ישראל היא בראש ובראשונה פטריוטיות יהודית.

רומי לא ביום אחד נבנתה, אף ירושלים החדשה צריכה זמן לבניינה הכביר. הדבר שאנו חייבים לעשות היום למען הקמת הלאום היהודי הוא, ראשית כל, לשמור לחיים בקרבנו את **התקווה לתחייתנו המדינית** - ולעוררה בכל מקום שנרדמה. ובבוא היום ומאורעות העולם, העתידים להתרחש במזרח, יתנו מקום לראשית מעשה בבניין המדינה היהודית, כי אז ודאי תהיה ראשית זו - ייסוד מושבות ליהודים בארץ ישראל, וצרפת תהיה בלי ספק נוטה לתת ידה למפעל זה.

*מתוך: **כתבים ציוניים ויהודיים**, תרכב " קשת, ירושלים תש"ד-תשל"ג, עמ' 26, 30.*

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

ארץ ישראל יפה

מילים: דוד הרן
לחן: שיקה פייקה

נערה טובה יפת עינים
לנו יש בארץ ישראל,
וילד טוב ירושלים
הו מי פֶלל ומי מִלל?

ותורה אורה כזו יש לנו
וגם הגדה ומגילה,
וא-לוהים אחד שלנו
וקול חתן וקול כלה.

ארץ ישראל יפה
ארץ ישראל פורחת,
את יושבה בה וצופה
את צופה בה וזורחת..

לנו יש, אחי, הרים אלפים
בָּם נאוו רגלי המבשר,
וגם מלאך מן השמים
שאת נפשנו הוא שומר.

וחסיד בעיר הזו יש לנו
וגם חיָלות וגם פרחים,
והברכות כולן שלנו
והבשורות והשבחים.

ארץ ישראל יפה...

והעמק הוא כפתור ופרח
וההר הוא פרח וכפתור,
והצפון שלגים וקרח
והדרום זהב טהור

כל הפרדסים נותנים כאן ריח
והשקדיות כולן פורחות,
השמש כאן תמיד זורח
על מי תוגה ומנוחות.

ארץ ישראל יפה...

גם לפרחחים אשר בינינו
יש מקום בארץ ישראל,
מן הצרות שלא עלינו
אתה ורק אתה גואל.

בכחול לבן מונף הדגל
ולירושלים כל שיבי,
אנחנו שוב עולים לרגל
הו, שיבי: עם ישראל חי!

ארץ ישראל יפה...

ד"ר יהודה ליב פינסקר

יו"ר אגודת 'חובבי ציון' מהוגדה הראשונה בקטוביץ' בתרמ"ד (1884). בצוראתו למד בבית הספר היהודי המודרני הראשון ברוסיה, שהקים אביו שמחה פינסקר, אך בגל בהשתלבות תרבותית (אמנציפציה) של היהודים בתרבות הרוסית. פרעות אודסה (1882, 1871), והאנטישמיות הגלויה של השלטונות ברוסיה, שינו את השקפתו. אב וכתב חיבורו 'אוטואמנציפציה' שזכה ויכוח עז בין המשכילים היהודים. בדגל ותמך בהכרישות הקרקע, ובניסיונות התיישבות באדמת ישראל, אך התייאש בגלל בגרות השלטון התורכי שברמו משבר חמור.

ממשיך בדרכו במערב, שבבר תהליך דומה היה בנימין באה הכגל.

<u>סיכום מתוך 'האוטואמנציפציה'</u>

מה שאנו שואפים לו, איננו בעצם לא חדש ולא נושא סכנה למי שהוא. תחת **המקלטים הרבים,** שאנו רגילים לבקש מאז, רוצים אנו **במקלט אחד ויחיד,** אלא שקיומו צריך להיות בטוח גם מדינית. **'אם לא עכשיו, אימתי?"**, זאת תהי סיסמתנו. **אוי לבנינו אחרינו, אוי לזכרון היהודים בני דורנו, אם נחמיץ את השעה הזאת...**

...היהודים אינם אומה חיה; זרים הם בכל מקום, ולכן בזויים. שיווי מעמדם האזרחי והפוליטי של היהודים אין בו כדי להרים קרנם בעיני העמים. התרופה הנכונה היחידה היא: **יצירת לאומיות יהודית, עם יושב על אדמתו, אוטואמנציפציה של היהודים,** שיווי מעמדם כאומה בין האומות על ידי רכישת ארץ מולדת לעצמם. אל יפתה ליבנו להאמין, כי ההומניות וההשכלה תעלינה בזמן מן הזמנים מרפא רדיקלי לחולי עמנו.

חוסר רגש עצמי לאומי וביטחון עצמי, [חוסר] יוזמה פוליטית ואחדות, הם אויבי תחייתנו הלאומית. לבל ניאלץ לנוד מגלות אל גלות, זקוקים אנו לארץ מקלט פריזונית (=פורה), רחבת ידיים; למקום כינוס שהוא שלנו. שעה זו שעת כושר היא מאין כמוה לתוכנית המוצעת.

שאלת היהודים הבינלאומית צריכה למצוא פתרון לאומי. אמנם רק לאט לאט יכולה תחייתנו הלאומית להתקדם. [אולם] **עלינו לעשות מהר את הצעד הראשון.** על הבאים אחרינו לצאת בעקבותינו בקצב מתון, לא נמהר.

קונגרס [של] אנשי שם יהודים יסול דרך לתחייה הלאומית של היהודים.

אין קרבן אשר ישגב ממנו לשם השגת המטרה: לאשש ביטחונו של עתיד עמנו, הצפוי אל סכנה בכל מקום. ביצועו הפיננסי של המפעל אינו עלול, לפי מצב העניין, להיתקל בקשיים שאין להתגבר עליהם.

עזרו אתם לכם, ויעזורכם א-להים.

(אוטואמנציפציה, ירושלים תש"ב, עמ' 64)

הרב מרדכי בן יוסף עלישברג (המבי"ע)

מראשי הרבנים של 'חובבי ציון', והיותר 'לאומי' ביניהם. בספרו 'שביל הבחר' (ורשה תרנ"ב) הראה את חוסר ההתחלת בדרך ההשכלה, והציג את "ישוב ארץ ישראל' במובן החומרי והרוחני כמוצא היחיד עם ישראל בתקופה זו. הוקבל קשות בעיתוני ירושלים, ובכה לאחדה אגדי 'אחד-העם'. כיהן ברבנות בעיירה בויסק, לפני הרב קוק, ונקט עמדות דומות לאלה שנקט הרב קוק בפיו, כמו התמיכה ב'היתר המכירה' בשביעית, והכרה בתפקידם החשוב של החלוצים הלא-דתיים, יחד עם הדתיים.

<u>על דתיים וחילוניים בתנועת חיבת ציון</u> (מתוך מכתב לד"ר פינסקר שצוטט על-ידי אחד-העם בספרו **על פרשת דרכים,** (ברלין תר"ץ), א', עמ' סט-עא.)

..."בכלל ראוי להיות נגד עינינו תמיד ולא יזוז מהן, כי חברתנו[=**חובבי ציון**] מורכבת **משני מיני חברים,** אשר כל חלק מהם מרוחק בדעתו מהחלק השני מרחק גדול **כממזרח למערב.** כי אף-על-פי ששניהם **שווים בדעת אחת,** אשר זאת חובתם **להושיב בארץ-ישראל אנשים מישראל שיעבדו אותה עבודת שדה וכרם וגידול בהמות** וכל השייך לזה,

וזה יבוא על-ידי **קניית אחוזות** שם **מעט מעט** ולבנות בהן בתים ואסמים ורפתים וכו' **ולהושיב בם אנשי ישראל הראויים ומוכשרים לזה ואשר ליבם חפץ לקבל על עצמם העבודה הזאת, להפוך ארץ נשַמה אלפי שנה, לארץ מיושבת הנותנת לחם ושמלה לעובדיה,** להם ולביתם בריוח - בכל זה **משתווים כל החברים ובטלה חלוקת הדעות ביניהם;** אבל **הסיבה שעוררתם** לדעה הזאת, **והשלהבת הבוערת** בבתי נפשם להוציא לאור את דעתם זו היא **שונה בעיקרה. האחת,** סיבתה העיקרית היא **אש דתית,** אשר **תוקד על מזבח לבבם תמיד לא תכבה,** ואין דוגמתה בכל העמים, אשר **אש הלאומיות תוקד בלבבם לארצם** בכל לב ונפש, **אבל אינה דתית, רק לאומית טבעית.** אבל יתֵרה עליהם **שלהבת העולה מלב אנשי ישראל לארצם:** היא, מלבד **הטבעית הנטועה בטבע כל העמים,** גם **אש הדתית מתלקחת** בתוככי **הלאומיות** ומוסיפה עליה מדורה גדולה, עד כי [האש] **הדתית** נעשתה **עיקר והלאומיות טפלה** לה. [והקבוצה] השנייה, **סיבתם העיקרית** היא, **ככל העמים, לאומיות גרידא, והדתית או שחסרה בם לגמרי,** או על-כל-פנים היא **במידה מעוטה מאד, והלאומית עיקרית, והדתית טפלה לה.**

אמרתי "**שני מיני חברים**" ולא יותר, מפני שרציתי שלא להרבות בחלוקות, כדי שלא לבלבל הדברים, אבל ודאי יש בזה כדי **חלוקה לכמה מינים, מפני רוב הממוצעים בין שתי הקצוות, שזה בוחר לעצמו לקבל הדברים הללו כהדתיים והללו כהלאומיים,** וזה בוחר דרך אחרת כטוב וכישר בעיניו ובעיני חבריו, להרבות ולמעט וכו', **ואלו ואלו אך טובת ישראל ידרשו, אבל לפי דעתם ולפי דרכם. וכהשתנות הסיבות** אשר העלו שלהבת ליבם, כן ראוי לפי דרכם **שינויי ההנהגות** של (המתיישבים) **בסדרי חייהם וחינוכם את בניהם... איש לפי דרכו...**

לאל ידנו לעמוד למניין ולברר על-פי דעת רוב החברים, איזה דרך ישכון אור אשר נָבוֹר (=נבחר) **לנו לעשותה מסילה לאחינו** הנאחזים זה מקרוב [במושבות] **בארצנו, מחויבים אנו להלוך בדרך הרצויה לכל** [הדעות] **החלוקות,** כי הלא בכל הדברים הכלל היותר גדול הוא "**שאין לך כלי מחזיק ברכה אלא השלום**", ומכל שכן **בדבר גדול וחדש כזה, אשר כמוהו לא היה מימי חורבן בית מקדשנו וארצנו** [=המושבות הראשונות], **שהשלום מוכרח בו,** וחלילה **דבר קל יכול להפוך הקערה על פיה,** ורבו מתנגדיו [של היישוב] מימין ומשמאל... הדבר הזה של **סילוק המחלוקת מוכרח לנו כאויר לחי, וכמים לדגים, וכלחם לרעֵב...** על-כן **הזהירות מוכרחת בזה,** והבלתי נזהר ועושה בהעניין **לפי דעה חלוקה אחת,** הוא מביא **בסכנה עצומה** את כל **העניין הקדוש והנורא** הלזה, אשר הרבה נתלבטנו בו **עד אשר הביאנו ה' לעמוד במקום הזה שאנו עומדים בו כעת. רבות עשינו, אבל כלא נחשב, נגד מה שאנו מחויבים עוד לעשות, עד הגיענו אל מטרתנו הקדושה.**

והנה דעת לנבון נקל, כי דעת החלוקה (=הקבוצה) הראשונה (=הדתית-לאומית, גם) לפי דעת החלוקה (=הקבוצה) השנייה (=הלאומית) **אין בה מגרעת,** אפילו לדעת היותר רחוקים מן הראשונה, כי לדעתם **גם כן אינה אלא יתרון...** אבל אם נלך בדרך החלוקה השניה, הרי כבר נגענו לפי דעת החלוקה הראשונה (=הדתית-לאומית) **במגרעות עצומות, מעוותים שלא נוכל לתקון, וחסרונות שלא יוכלו להימנות, והיא השחתה לכל העם עם הארץ יחד, וגורמת להאריך ולהרחיק מאתנו קץ תקותנו לרומם קרן ישראל בכבוד...**

ולמען אחתום העניין **בשלום לכל [הדעות] החלוקות, אדברה נא שלום באזני אדוני** (=**ד"ר פינסקר**) **למען כבוד ארצנו, למען כבוד חברתנו והעומדים בראשה.** ואשא משלי ואומר: **מצינו בקרבנות צבור, שנקרב חלבם ודמם בעד כלל האומה הישראלית לתת עליהם ברכה, היו בה על-פי מצוות התורה שני מיני אש,** אשר השלהבת העולה מעליהם **אש תמיד תוקד על מזבח ה' לטובת האומה. הראשונה ירדה מן השמים בפומבי לעיני כל,** ככתוב בתורה, **והשנייה מצוותה להביא יום יום מן ההדיוט. ככה אני אומר לעשות בכל ענייני הדעות הנוגעים לכל עם ישראל כולו, שצריכים ומוכרחים אנו (לשני מיני האש) יחד, אחת לא נעדרה. האחת, הקדושה, הדתית, היורדת מן השמים, היוקדת על מזבח לב עם ישראל לא תכבה, מים רבים לא יוכלו לכבותה, וכל האגואיזם** [של הדואגים לעצמם בלבד] **כליל יחלוף וכעשן יכלה; והשנייה חכמה טבעית היא, אש ההארה שאנו צריכים**

לחדשה יום יום שלא תכבה, מפני יצר האגואיזם [של הדואגים לעצמם בלבד]

המצפה בכל יום להמיתה, לאהבת הלאומיות הזו, ואומר לו לאדם:

מה לך ולטובת הלאום? אדם קרוב אצל עצמו, ורוב כספך, או כבוד ומעלה, עולה ומכריע כל טובת הלאום כולו. כאשר **אנו רואים יום יום אצל עשירי עמנו, שלא ידאגו רק לטובת עצמם,** להרבות כבוד ביתם ולהשיג שמות הכבוד והמעלה להם ולמשפחתם, וגם זאת יחשבו כי יַרבו בזה כבוד ישראל הדל ומבוזה בגוים, **כי יימצאו בהם יוצאים מן הכלל** שאף-על-פי שהם יהודים, **הממשלה תרוממם בין שרים ונדיבי ארץ בגלל חשיבותם ומעלות נפשם, ואחיהם הרבים** [נותרים] **מבוזים ונקלים בעיני העמים, גם הרבה רבבות כלים ומתים ברעב לעיני העשירים, והמה לא ישימו לב, כי שמן** (=נאטם) **בחֵלב ליבם. על זה צריך לחדש אש הלאומי יום יום, וזהו אש הבאה מן ההדיוט שאנו צריכים להתלבט** (=להשתדל) **ללבותה ולהעלות שלהבתה.**

והנה, בעוד היו ישראל על אדמתם היו התורה והחכמה מצויות ביחד, כי שאבו שניהם מרבותיהם, ממקור אחד אשר גם בו היו התורה והחכמה צמודות יחד. אבל מאז גלו [ישראל] **מעל אדמתם הוצרכנו לשאוב** (שני מיני אש הללו) **משני מקומות: תורה מאת גדולי ישראל, וחכמה מאת גדולי העמים, והלבבות נתמעטו גם כן מצוֹק העִתים, אשר קשה ללב אחד להשיג** (שני מיני האש) **ביחד, לכן נפלגו כעת בעמנו חכמי התורה לחוד, וחכמים הטבעיים לחוד, וכשאנו צריכים לעשות דבר כללי לטובת הלאום צריכים אנו לחבר שתי החכמות יחד** על-ידי **שני אנשים נפרדים, האחד גדול בתורה** [=**הנצי"ב מוולוז'ין**], **והאחד - בחכמה** [=**ד"ר פינסקר**], **וכשהם מחוברים כאחד, כבר חזרה השלמות הראשונה שזרחה לישראל מימי קדם"...**

מתוך מכתב לד"ר פינסקר שצוטט על-ידי אחד-העם בספרו **על פרשת דרכים**, (ברלין תר"ץ), א', עמ' סט-עא.

משנה **עוקצין** פ"ג-יב, משנה אחרונה בש"ס.

המבי"ע הציע **לד"ר פינסקר ולחובבי-ציון סטטוס-קוו דתי-לאומי**, כל עוד אי אפשר להכריע, וגם לא **כדאי להכריע**, כי **'הדתיות הלאומית'** יכולה **להכיל את 'הלאומיות הטבעית'** בלי קושי. מסיבה זו גם **תמך בכל תוקף בהיתר המכירה בשביעית**, כדי **לגשר בין הדתיות והלאומיות בתנועה הציונית.**

בהר סיני, ובמשכן, ראה **שמות** י"ט יח, כ"ד יז, מ' לד, **ויקרא** ט' כד.

גם זה מפורש בתורה– **ויקרא** ו' א-ו, וראה רשב"ם לויקרא י' א-ב.

על פי **תהילים** קי"ט ע, וגם **תהילים** י"ז י, ע"ג ז, **ואיוב** ט"ו כז.

יהדות אתיופיה

יהדות אתיופיה (=בייתא ישראל) נחרבה שארית מיהדות כוש הקדומה, שנכרתה עוד בספר ישעיהו ("אל יאל), תנאה של חורבן ממלכת ישראל, ופיצור שבטי ישראל בכל המרחב "מאשור ומצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים". כל ימי בית שני ועמר הקשר בין אתיופיה לירושלים, וספרים (כמו ספר 'חנוך', 'היובלים') שנכתבו בירושלים הגיעו לאתיופיה. אחרי חורבן בית שני, ובעקבות חורבן יהדות אלכסנדריה (בשנת 116 לספירה), נותק הקשר עם יהדות אתיופיה, וספרי המשנה והתלמוד לא הגיעו אליהם. יהדות אתיופיה השפיעה שאולות גם על הכנסיה הנוצרית האתיופית, וגם על השלטון במלוכה בתקופות שונות, עד כדי מלכות משלהם. הגולם היהודי שמע על עצם קיומם בסיפורי 'אלדד הדני' (מסוף תקופת הגאונים), ויותר מאוחר בתשובות ר' דוד בן זמרה (רדב"ז), שהיה רבם של יהודי מצרים, וקיבל את יהדותם של 'פלשים' באתיופיה. על-פי פסיקה זו הכירה בהם הרבנות הראשית לישראל, כיהודים. בארבעה מאות השנים האחרונות אבד לפלשים מעמדם הבכאי והמדיני, רבו סבלותיהם, והתרבו בקרבם המרות בת, לכך יחד כוחם ומספרם באתיופיה.

חברת 'כל ישראל חברים' שלחה שליחים אליהם בתמיכתו של הרב קוק, והחלה עלייה מצומצמת, אולם רק בעבור מצוקתם, החליטה מדינת ישראל על 'מבצע משה' (ה'תשמ"ה, 1985), והחלה עלייתם ההמונית.

מתוך איגרתו של אבא צגא אל 'יוסף הכהן שבירושלים, הכהן הגדול של כל היהודים':

כלום הגיע הזמן שנחזור?!

ברוך א-לוהים א-לוהי ישראל א-לוהי כל בשר וכל רוח... השלום עליכם אחים יהודים. כבר שלחנו לכם מכבר בידי חנניה אבי משה. כלום הגיע הזמן שנחזור לעירנו עיר הקודש ירושלים? הננו עם אומלל. אין לנו שר ואין לנו נביא. אם הגיע הזמן, שלחו נא לנו מכתב, כי אתם יודעים יותר ממנו. הגידו נא לנו את המצב לאמיתו.

חרדה גדולה אחזה את לבנו, כי קמו אנשים בארצנו האומרים שהגיע הזמן. הם מצווים עלינו להתבדל מן הנוצרים, ולהצטרף לאחינו ולהעלות קרבנות לא-לוהי ישראל בארץ הקודש.

שלום עליכם, רוב שלום עליכם, אחינו השומרים את התורה שנתן א-לוהים למשה עבדו...

*(י"ן פייטלוביץ, **מסע אל הפלשים**, תל-אביב תש"ט, עמ' 5-154)*

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

שיר החסידה

מילים: חיים אידיסיס

שימֶלָה שימֶלָה!
אַגַרצָ'ין יֶרוֹסֶלֶם דֶהנָה?

עפה חסידה לארץ ישראל
כנפיים מניפה מעל הנילוס
אל ארץ רחוקה
מעבר להרים שם בית ישראל
יושבים ומצפים

חסידה חסידה צחורת צוואר
מה ראו עיניך, שירי לי סיפור

שותקת חסידה אינה פוצה מקור
נשענת על רגלה ועוד מעט תחזור
תניף כנף גדולה
בדרך אל הקור בדרך תעצור
בציון עיר האור

חסידה חסידה אדומת מקור
האם ירושלים, אותנו עוד תזכור?

חסידה חסידה לבנת כנף
בשרי בשלום העיר, בשלום ירושלים

מסע לארץ ישראל

מילים: חיים אידיסיס

לחן: שלמה גרוניך

הירח משגיח מעל, על גבי שק האוכל הדל
המדבר מתחתי, אין סופו לפנים,
ואמי מבטיחה לאחי הקטנים.
עוד מעט, עוד קצת, להרים רגליים
מאמץ אחרון, לפני ירושלים.

אור ירח החזק מעמד, שק האוכל שלנו אבד
המדבר לא נגמר, יללות של תנים,
ואימי מרגיעה את אחי הקטנים.
עוד מעט, עוד קצת, בקרוב נגאל
לא נפסיק ללכת, לארץ ישראל.

ובלילה תקפו שודדים, בסכין גם בחרב חדה
במדבר דם אימי, הירח עדי,
ואני מבטיחה לאחי הקטנים.
עוד מעט, עוד קצת, יתגשם החלום
עוד מעט נגיע, לארץ ישראל.

בירח דמותה של אימי,
מביטה בי, אמא אל תיעלמי
לו היתה לצידי, היא היתה יכולה,
לשכנע אותם שאני יהודי.

עוד מעט, עוד קצת, יתגשם החלום
עוד מעט נגיע, לארץ ישראל.
עוד מעט, עוד קצת, להרים רגליים
מאמץ אחרון, לפני ירושלים

אליעזר בן יהודה

אליעזר בן יהודה (לינה, 1858 - ירושלים, 1922). מחדש הלשון העברית. במאמרו 'שאלה נכבדה' (השחר, 1879), קרא לשיבת ציון ולשיבה אל העברית. עלה לארץ ישראל בשנת 1881, ולצמן מה קיבל עליו עול תורה ומצוות מסיבות לאומיות, כדי לאחד חרדים וחפשיים תחת דגלון אחד, של תחיית האומה. אולם בירושלים לא רצו לשמוע לו, ואף רדפו אותו. אבל עבר לעמדה חילונית חריפה, והתמסר כל כולו לתחיית הלשון העברית כשפת דיבור יומיומית, שפה לאומית. מילון בן-יהודה הוא מופת של יצירה בלשנית-היסטורית, יחד עם התחדשות הלשון העברית ותחייתה, כעם היסטורי יחיד במינו.

מרכז ללאומיות יישוב ארץ ישראל

...ומדוע אפוא נעשקת התקוה לשוב ולחיות חיי לאום בארצנו השוממה, האבלה על בניה, אשר נדחו ממנה לארצות רחוקות זה אלפיים שנה? ומדוע לא נעשה גם אנו דבר להגן על לאומתנו לבל תאבד ותיכחד מן הארץ? ....

מדוע לא נתרומם לא נשלח מבטנו אל העתיד? מדוע הננו חובקים ידנו בצלחת לבלתי עשות דבר, אשר יהיה כמקור נאמן לתשועת העם כולו?

לשָוְא יהיה כל עמלנו כל עוד לא ניתן מרכז ללאומיות, מרכז אשר ימשוך ויקרב אליו כל אישי הגוּיָה הזאת. לשָוְא כל עמל סופרינו להחיות את השפה, אם כל העם כולו ייוותר בארצות פזורות בין העמים המדברים שפות שונות. לשָוְא יהי כל עמלנו, כי הוא לא יצלח להכחידנו מתחת השמים: לשָוְא! ...

ואם רק נחפוץ, כי שם ישראל לא יימחה מעל האדמה, כי אז עלינו לעשות דבר, אשר יהיה כמרכז לכל עמנו כולו, כלֵב בגוּיָה, אשר ממנו יזרום הדם בעורקי גוּיַת הלאום ויתן חיים לו. והדבר הזה הוא - יישוב ארץ ישראל.

לא חדש הוא הרעיון הזה ולא לגלות חדשות ונצורות באתי במאמרי הפעם, כבר ראו חכמי התלמוד כי אך בזאת תשועת ישראל, כי רק בהאחז העם מעט מעט בהארץ אשר גורש ממנה, רק בעשותו זאת תרפא מכתו בימים יבאו, ויגזרו אומר: הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו א-לוה, ישראל בחו"ל עובדי עכו"ם בטהרה הן (ועוד מאמרים רבים כאלה המפוזרים בכל התלמוד). ויקוו כי במאמריהם אלה ישיבו לב בנים אל אם יולדתם, כי ידעו חכמינו רוח העם אשר אליו ידברו ויבינו כי רק במושחם את הרעיון הזה בצבע הדת ורוחה יפיחו בקרבו, רק אז ימצא לו הרעיון מהלכים בין בני עמנו.

ובאמת היה לאל ידי המאמרים האלה להשיב את עמנו לאט לאט לארצו' לולא חזקה יד הקורות הנוראות אשר עברו על הארץ העזובה הזאת במשך אלפי שני גלותנו, לולא הפכה את הארץ, אשר ארץ זבת חלב ודבש היתה לפנים, לארץ משַכלת ליושבי אירופה ... אך כל החלומות וההבלים האלה עפו הלכו למו לאור המדע, אשר הפיצו כל התרים החדשים את הארץ הקדושה בהראותם לדעת כי כאז כן גם עתה, אחרי אשר היתה שוממה כאלפיים שנה, ארץ ברוכה הארץ הזאת, ארץ אשר לא במסכנות נאכל בה לחם, ארץ פוריה אשר חוננה מאת הטבע בכל הוד והדר מרהיבי עין ומרחיבי לב, ארץ אשר אך ידים עמלות תחסרנה בה, ולולא זאת כי אז היתה המאושרה בארצות ... כה יעידו ויגידו כל הנוסעים פה אחד. ועתה באה העת גם לנו העברים לעשות ולפעול למען הדבר הגדול הזה...

נייסד חברה כזאת, אשר תהיה כסניף להחברה הגדולה חברת כי"ח, אשר מטרתה תהיה לקנות קרקעות בארץ ישראל וכל הדברים הנחוצים לחיי עבודת האדמה; לחלק את הקרקעות האלה לבני עמנו היושבים כבר שמה, או לאלה מחו"ל אשר יחפצו ללכת שמה; לתת להם הכסף הנחוץ, אם אין ידם משגת לעשות דרכם בכספם בלבד... אם עשה נעשה הדבר הזה ויכולנו עמוד, ותשועת ישראל מהרה תצמח.

ארץ ישראל תהיה המרכז לעם כולו, וגם אלה אשר יהיו בחו"ל ידעו, כי 'עמם' בארצו ישב, כי שפה וספרות לו שמה; גם השפה תעשה חיל, סופרים רבים ייוולדו לספרות [העברית], יען שמה תהיה ביד הספרות להעניק [=לפרנס] את עובדיה ולהיות לאומנות בידם כספרות כל עם ועם.... וחכמת ישראל גם היא תשגה מאוד, ותעשה פרי ופרח כאזרח רענן בארצה, והיתה לברכה לכל העם.

בזאת תשועת כל העם ואושר לאומתנו.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

אליעזר בן יהודה

מילים: ירון לונדון

לחן: מתי כספי

כמו הנביאים הקנאים לשם
הוא קינא לפועל ולתואר ולשם.
ובחצות, העששית בחלונו,
היה רושם במילונו תילי תילים
מילים יפות, מילים עפות,
מתגלגלות מן הלשון.
אליעזר, מתי תשכב לישון
הן קומתך כמעט אפיים שחה
והעברית אשר חיכתה אלפיים
היא תמתין לך עד בוא השחר.

אליעזר בן יהודה
יהודי מבדח
מילים מילים, מילים מילים
הוא בדה ממוחו הקודח.

אם נמה העברית אלפיים, נו אז מה,
הבה נעירנה ונמציא את היוזמה,
את המגהץ, את הפצצה,
את הריהוט
בקצה נוצה בכתב רהוט.
כתב כרובית, כתב גלידה,
כתב את כל, את כל מילון בן יהודה.
ועוד הוסיף מילים לברוא
ונצתו המהירה לא נחה
והשפה גדלה
ולא הכירה את מראה דמותה
את מראה דמותה בבוא השחר.

אליעזר בן יהודה...

ובן נולד לו, וכזאת האיש אמר:
זה הבכור אקרא לו בן יהודה איתמר
שמינקות ועד קמילה, מיום בואו
בברית מילה ועד מותו -
כרותה לו ברית עם העברית
ומלחמה לו את הלעז להכרית.
איתמר - אכן היה לגבר,
קומת תמר ויפי צורה וסבר,
והלשון בפיו היתה שפת עבר.
איתמר בן אבי,
שאביו היה נביא
גבר כלבבי.

אליעזר בן יהודה...

מרק טווין

הסופר האמריקאי מרק טווין ז"ל בשנת 1867 עם עלי כסל נוכריים מאמריקה, לארץ הקודש, וכתב את רשמיו. תיאוריו קבאו לייסוד המושבות הראשונות 11 שנה, ו-15 שנה, והם משמשים לנו קנה מידה לגודל הנס של תחיית האומה וסריחת הארץ, שחז"ל (סנהדרין דח ע"א) קראו לו 'הקץ המגולה', כלומר, תחילת הגאולה.

מתוך: מסע תענוגות בארץ הקודש (עמ' 7-63, 83-79, 3-162):

...עשינו כמה מילין בארץ שוממה שאדמתה דשנה, אולם כולה עשבים שוטים - **מרחב שקט וקודר שלא ראינו בו אלא שלוש נפשות** - ערבים שלנופם רק כותונת ארוכה וגסה, כחולצות הפשתן ששימשו אצלנו בגד קיץ יחיד לילדי כושים במטעי הדרום. הללו היו רועים והילכו קסם על עדריהם בחליל רועים מסורתי...

...לטאות אפורות, יורשות החורבן, הקברים והשממה, הזדחלו אנה ואנה בין הסלעים או רבצו דומם והתחממו בשמש. מקום שם שרר השגשוג ודרך; מקום שם פרחה התהילה ושקעה; מקום שם שכן היופי ונגוז; מקום שם שררה השמחה והתחלפה בתוגה; מקום שם פיכו החיים בהוד והדר, והדממה והמוות כבשו את מעוזיהם - שם יסתופף לו השרץ הזה וישים לקלס את גאוות האדם. עורו כעין האפר; והאפר הוא סמל התקוות שנגוזו, של השאיפות שהיו לאפס ולאין, של אהבות שנקברו. לו היה מסוגל לדבר, כי אז היה אומר: בנו מקדשים - אני אמלוך בהריסותיהם; בנו ארמונות - אני אשכון בהם; הקימו ממלכות - אני אירש אותן; קברו את

חמדת עיניכם - אנכי אראה את התולעים במלאכתן; ואתם העומדים כאן ביום הזה, והוגים עלי מוסר השכל: גם על גוויותיכם אזחל אני אחרון...

...מחזות מרעישים תנ"כיים שוב אינם מתרחשים עוד בזה העמק [=עמק הירדן]. **אף כפר אחד לא תמצא לכל אורכו - למרחק שלושים מיל מזה או מזה. אמנם מוצא אתה שתים שלוש קבוצות של אוהלים בדואים. אך לא יישוב קבע אחד. יכול אתה לרכב עשרה מילין בסביבה זו ולא ייקרו בדרכך גם עשרה אנשים.** לגבי איזור זה אמורה אחת הנבואות:

"והשִמֹתי אני את הארץ, ושממו עליה אֹיביכם הישבים בה.

ואתכם אזרה בגוים והריקֹתי אחריכם חרב,

והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה".

אין איש היכול לעמוד כאן ליד עין אל מלחה השוממה ולומר כי הנבואה לא התקיימה...

...הננו חונים עתה בטבריה, בקרבת חומותיה ... כאן נתכנס הסנהדרין באחרונה, ובמשך שלוש מאות שנה היתה טבריה עירם הראשית של היהודים. זוהי אחת מארבע הערים הקדושות לבני ישראל, והיא חשובה בעיניהם כמֶכּה למוסלמים וירושלים לנוצרים. היא היתה מעונם של רבנים ידועי שם רבים. הללו טמונים עתה בקברותיהם כאן, ולידם מונחים עשרים וחמישה אלף מבני דתם [=יהודים], שהרחיקו נדוד כדי להיות במחיצתם בחייהם ולנוח לידם במותם ...

... בחוף הצפוני מערבי של האגם ניצב עץ, עץ אחד ויחיד הנראה מעל פני המים, זולת כמה דקלים גלמודים בעיר טבריה, ומעמדו הבודד מיסב הוא אליו תשומת לב רבה יותר משיסב יער עצים שלם...

...תם מסע עליית הרגל. טוב שלא ערכנוהו כדי לזון את עינינו במראות טבע מלבבים, שכן נוחלים היינו אכזבה - למצער בעונת שנה זאת. ב'החיים בארץ הקודש' מעיר המחבר:

"אף על פי שמרבית ארץ הקודש תיראה חד גונית וסרת חן לאנשים הרגילים למעטה מתמיד כמעט של פרחים, לנהרות שופעים ולפני קרקע רב גוניים בארצנו שלנו, עלינו לזכור שחזותה בעיניהם של בני ישראל, לאחר מסע מפרך בן ארבעים שנה במדבר, היתה בוודאי שונה לחלוטין"

לזאת נסכים כולנו בלב שלם. אולם הארץ היא באמת 'חדגונית וסרת חן', ואין סיבה לתארה באופן שונה.

מכל הארצות הנודעות בנופן המכוער, חושבני שזו ראויה לכתר האליפות - הגבעות קרחות ודהויות וחזותן עלובה. העמקים הם מדבריות מכוערות שבשוליהם צמחייה דלה ועטויית עצב ויגון. ים המוות וים הגליל נמים בלב מרחב של גבע ומישור שבו אין מבטך נתקל בשום גוון נעים, בשום עצם מרתק, בשום נוף רך וחזוי בערפל ארגמן, או מנומר בצללי ענני. כל קו הוא גס וכל תו הוא חד, אין פרספקטיבה - המרחק איננו מחולל כאן את קסמיו. זוהי ארץ שיממון, חוסר תוחלת ושברון לב.

כמה כברות ארץ בלי ספק יפות מאד בעיצומו של האביב, ויופיין רב שבעתיים מול מרחב השממה האופף אותן מכל עבר. שמח הייתי מאד לו יכולתי לראות את שולי הירדן באביב, ואת שכם, עמק יזרעאל, איילון וגבולות הגליל - אולם גם אז ייראו מקומות אלה כגנים פעוטים, שנזרעו זעיר שם זעיר שם, ברחבי ישימון שאין לו סוף.

ארץ ישראל יושבת עטויית שק ואפר. רובצת עליה קללה שהובישה את שדותיה והצמיתה את אונה. במקום בו נישאו מגדלותיהן וכיפותיהן של סדום ועמורה, מכסה הים הקודר את העמק, ובמימיו המרירים אין יצור חי וקיים. על פניו חסרי הגל עומד האוויר יוקד כמת ללא ניע. על סביבותיו אין דבר צומח זולת עשבים שוטים, ואגודות סוף פזורות, וכן אותו פרי בוגדני הנושא הבטחת ריענון לחיך הניחר, אך למגע יד הופך לאפר. נצרת עיר שכוחת אל; סביב מערבות הירדן שבהן נכנסו שבטי ישראל לארץ היעודה בשיר ובשמחה, אינך מוצא אלא מחנה עלוב של בדואי מדבר מנוחכים; יריחו המקוללת היא תל חורבות מפורר, ממש כפי שהותיר אותה יהושע במופתיו לפני למעלה משלושת אלפים שנה...

...אף ירושלים הנודעת, פאר השמות בהיסטוריה, איבדה את כל גדולתה העתיקה והפכה

לכפר חלכאים; אוצרות שלמה אין בם עוד לעורר הערצתן של מלכות מזרח קרואות; המקדש הנפלא, תפארת ישראל וגאוותה, איננו עוד...

... ים הגליל המפורסם נוטש זה זמן רב על ידי שוחרי מלחמה ומסחר, וגדותיו - שממה ודממה; כפר נחום הוא תל חורבות חסר צורה; מגדלא היא מעון קבצנים ערביים; בית ציידה וכורזין נעלמו מעל פני הארץ, ו'חצריהן מסביב' נמים בדממת הישימון, מעון ציפורי טרף ושועלי ערב. שוממה ומכוערת. וכי למה לא תהא כן? הייתכן כי קללת שמים תנווה ארץ? ארץ ישראל אינה שייכת עוד לעולם החולין הזה. מקודשת היא לשירה ולמסורת - היא ארץ החלומות.

וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאָחֲרֵיכֶם וְהַנֵּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרֵעַ וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבֹיִים אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ: וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מַה חֲרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה: וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם א–לֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה:

יהודה ראב

פתח תקוה הוקמה על ידי שתי קבוצות - הקבוצה הירושלמית, בראשה יואל משה סלומון ותלמידי הז"ש (ר' עקיבא יוסף שלזינגר), תלמידו של החת"ם סופר ; והקבוצה החונגרית, עם משפחת ראב ויהושע שטמפר, תלמידי הרב ז"ה קליבר, גם הוא תלמידו של החת"ם סופר. לקבוצה החונגרית היה רקע חקלאי, עוד מהונגריה. יהודה ראב לא רק חרש את 'החלם הראשון' באדמת הנביאים אחרי אלפי שנים, אלא גם היה עמוד התווך במשפחה, בעבודה ובמאמרה, בשנים הראשונות.

(כותב שורות אלה נשוי לאסתר בת בדוק ראב, עלי ממשפחה מפוארת כו של חלוצי 'תורה ועבודה').

יהושע שטמפר

דוד טומן

יהודה ראב

התלם העברי הראשון

ביום ד' דחנוכה שנת התרל"ט (1878) ירד הגשם הראשון; היה זה גשם בכמות זעומה, ואף על פי כן החלטנו לצאת לחריש ולזריעה, כי העונה התאחרה. יומיים לאחר רדת הגשם רתמנו את השוורים ונצא לחרוש.

התאספנו: דוד גוטמן, דוד רגנר, נתן גרינגארט, אבי אליעזר ראב, יהושע שטמפר ואנכי - הצעיר שבחבורה. יצאנו לשדה, שמקומו נקבע צפונה מן הכביש לחיפה החוצה כיום את המושבה ומזרחה מרחוב פינסקר של עכשיו. בתור חקלאי מנוסה מנעוריו, נפל הגורל עלי לנעוץ את המחרשה הראשונה ולמתוח את התלם הראשון. מתחתי כמה תלמים לשם הכנת המענית ואחר כך התחילו הכיבודים. ר' דוד גוטמן נתכבד הראשון, ובעזרתי הלך אחרי המחרשה שכולם מלווים אותו. השני לכבוד היה ר' יהושע שטמפר, אשר בתפסו במחרשה נתרגש ופרץ בבכי, ויאמר בערך כך: **"אשרינו שזכינו לכך, היותנו מהלכים אחרי התלם הראשון שחורשת מחרשה יהודית באדמת הנביאים, לאחר שנעדרנו מארץ אבותינו משך שנות הגלות הארוכה. ברוך .. ה'.. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".** כולנו נרעדנו לשמע הדברים, וכשעינינו דומעות מהתרגשות של יהודים לספר התורה בהקפות של שמחת תורה. ככה חזרו ה'הקפות' כמה וכמה פעמים ללא כל דיבורים נוספים. לאחר זמן מה התפזרו הנאספים, ונשארנו רק אבי ואני בשדה להמשיך בעבודת החולין הרגילה.

את ליל הסדר האחרון בחייו בפסח תש"ח (1948) חגג ר' יהודה ראב כמנהגו, כשהוא מסב אל השולחן בראש משפחתו - הבנים, הכלות, הנכדים והנינים - בביתו שברחוב ביל"ו בפתח תקווה. אך הפעם הזאת שינה ממנהגו: הוא קם ממקומו, כפוף מעט, חבוש בירמולקה השחורה, נאחז בשולחן בשתי ידיו, עיניו הכחולות-עדיין הבריקו, וקולו רעד:

"אני בטוח", החל מדבר יידיש כשהוא נרגש מאוד, "שזהו הסדר האחרון שאני אתכם. לא אשב עוד אתכם, ואתם - תשמרו על התכנסות המשפחה גם בשנים הבאות".

אחר כך אמר: "זכות גדולה היתה לי, שאני, שזכיתי לחרוש את התלם הראשון באדמת מֶלַבֶּס, ולראות בהיווסדה של המושבה העברית הראשונה, זוכה לשמוע באחרית ימי על הקמתה של המדינה".

וכאן צעק בקול רק, ובעברית: "חלום חיי התגשם. ברוך ה' .. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. תחי מדינת ישראל!"

גם לאחר כארבעים שנה עדיין זוכרים בני משפחתו את התרגשותו הבלתי רגילה במעמד ההוא ואת הרגשתם הברורה, כי זה אכן הסדר האחרון שעיניהם תחזנה בו, ב'זיידה', וכי עדים הם לפרידתו הקרובה מהם לעולם.

כעבור שבועות אחדים, בל"ג בעומר של שנת תש"ח (1948), בראשיתה של מלחמת העצמאות, כאשר עצם ר' יהודה ראב את עיניו בביתו - בית רעפים מרובע בן קומה אחת, עטור ברושים ועצי זית - נשלם מעגל חיים של **כתשעים שנה** מיום היוולדו בהונגריה בשנת תרי"ח (1858), מעגל של **שבעים ושלוש שנה** בדיוק, מן היום שבו יצא עם משפחתו מהונגריה בדרך לארץ ישראל, ומעגל של **כשבעים שנה** מיום עלייתו על אדמת פתח תקווה בראשית שנת תרל"ט (שלהי שנת 1878), והוא **היחיד מכל מייסדיה שהאריך ימים וזכה לראות בהקמתה של מדינת ישראל ביום ה' באייר תש"ח** (אף שכבר לא מיהר למקלט בשעת האזעקות), ורק אז נחה דעתו ושקע בתרדמת נצח.

בטרם יאבד את הכרתו למשך שעות עדיין הקפיד לצעוק -- **"שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד"**, כששתיים מבקשת נפשו: **למות על מיטתו בישיבה, זקוף, כגבר, ולהוציא את נשמתו ב'אחד'.**

ציוניות

אסתר ראב

אסתר ראב, המשוררת הארץ ישראלית הראשונה, בתו של יהודה ראב, חרש 'החלם הראשון' באדמת פתח תקווה

אני ציונית -
ותשכח ימיני אם אשכח זאת!

אני ציונית
מיום שאבותי
שפכו דמעות
לתוך נהרות בבל -
ונפשם יצאה כְּאֵד
למולדתם

אני ציונית
מפני שאבותי
השאירו מרובֶּע
תָּפֵל ושחור
על קירותיהם הלבנים
ושפכו לקרבו
את אבלם
על המקדש
שֶׁחָרַב

אני ציונית
מֵאַלְפֵי נרות דולקים
בלילות -
שוקעים בגֵּחֶלֶת התורה
והכְּסופים למולדת

אני ציונית שצמחה
מתוך פְּסֵיפָסִים
רצפות בתי כנסת
יהודיים שֶׁנִּתְגַּלוּ -
שם כתוב
בכל צבעי הקשת
ומאיר באור עולם
באותיות עבריות - כאֵלוּ -
רק תְּמוֹל נחקקו:
"שלום על ישראל"

אני ציונית
ממרומי 'מַסָּדָה'
המשקיפה על
שְׁיָרֵי
המחנה הרומאי

אם ישכח זאת העולם
תשכח ימינו מַצפּוּנוֹ ולִבּוֹ.

אנו נהיה הראשונים

מילים: יוסף הפטמן

לחן: עממי

יוסף הפטמן (גרודנה, 1888 - תל אביב, 1955). מאייסדי 'החלוץ' בפולין. עורך עיתונים בארץ ישראל; משורר, בעברית וביידיש.

"אנו נהיה הראשונים",
כה אמרנו אח אל אח.
אנו נהיה בין הבונים,
גֶּט המיתר, גֶּט אֲנָך.

אנו הולכים, אנו באים,
יש עבודה עד בלי די.
ניטע עצים בין הסלעים
גם בהר וגם בגיא.

אנו נָסֹל את הכבישים
נחצוב צור לאבני גיר.
"הידד", יענו הפטישים,
בשירנו את השיר.

עוד לא יצאו העדרים,
כל העולם ישן עוד.
שחר מלבין על ההרים -
קום החלוץ, קום עבוד!

אם עגמת למזכרת
יד אהובה, ברכת אם.
הומים גלים בכנרת,
אך אל לבך הומים הם.

עד כי תַּעטֹף תבל צֵלָה
וֵיט רקיע אש ודם.
סֹלו, סֹלו המסִילה,
פנו דרך, שביל העם!

שורו הביטו וראו

מילים ולחן: נעמן מן

שורו, הביטו וראו
מה גדול היום הזה.
אש יוקדת בחזה
והמחרשה שוב פולחת בשדה.

אֵת, מכוש, טוריה וקלשון,
התלכדו בסערה,
ונדליקה שוב את האדמה,
בשלהבת ירוקה.

עורו, העפילו, עלו
מה מורא ומה רעב?
לא נָחת ולא ניעף
עד שיזובו שוב, דבש מן הסלע וחלב.
עד ששוב יזובו, עד שיזובו שוב
דבש מן הסלע וחלב.

אחד העם

'אחד העם' (=אשר צבי גינצברג), בן לחסיד ולמדן וסוחר, ענתשב עלוי בלבדותו, והפך למשכיל, סופר ומנהיג רוחני בהבדרותו, כשעבר לאודסה, עם כינוס אגודת 'חובבי-ציון' (1884). 'אחד העם' הובילו את הרעיון של 'ציונות רוחנית', שתבריאו את היהדות, על-ידי "סוד 'מרכז רוחני' עם רוב יהודי מוצק על אדמה יהודית בארץ-ישראל. לדעתו, 'האומה' היא הגוף החי המקיים ומחייה את התורה, ואת היהדות. 'אחד העם' התפלמס בחריפות עם הציונות המדינית של הרצל מחד, ועם פריצת גדרי 'האומה' והיהדות ההיסטורית על-ידי ברדיצ'בסקי וברנר, מאידך. השפיע שמוקות על ח"ן ביאליק, יסד את היכחון היהודי-תרבותי החשוב ביותר, 'השילוח', ודרש 'מדינה יהודית', ולא רק 'מדינת יהודים'. הביקורת החדה שלו על המעשה הציוני - 'אמת מארץ ישראל', תוצאות ביקוריו בארץ-ישראל, ביעצה את העולם היהודי. רק בסוף ימיו עלה לארץ, בתרפ"ה, וחי עוד 5 שנים בתל-אביב.

מתוך: 'אמת מארץ ישראל':

אחר שנים רבות שעברו עלי בהגיונות ודמיונות על דבר ארץ אבותינו ותחיית עמנו בה, זכיתי עתה סוף סוף לראות בעיני את נושא חלומותי, את ארץ הפלאות ההיא, המושכת אליה רבבות לבבות מכל העמים ומכל המדינות. כשלושה חודשים עשיתי בארץ. ראיתי את חורבותיה - שארית חייה לשעבר, התבוננתי אל מצבה האומלל בהווה, אך בייחוד שמתי לב אל העתיד, ובכל אשר התהלכתי היתה שאלה אחת נגד עיני תמיד: מה תקוותנו פה לאחרית הימים? האם מוכשרת עוד הארץ לשוב ולחיות, ואם מוכשרים בני ישראל לשוב ולהחיותה? - על שאלת הארץ לא כבד היה לי למצוא תשובה: די ללכת הלוך ונסוע בה ימים אחדים, לראות את הרריה ועמקיה, שדותיה וכרמיה, הנותנים פריים למרות כל עצלות הערבים, למען דעת, כי **עוד לא נס לחה, וכוחה אז - כוחה עתה, לתת חיים ואושר לרבבות בניה, אשר ישובו אליה בלב שלם ובידיים חרוצות יעבדוה.** אבל לעומת זה, לא נקל היה למצוא תשובה על שאלת [עם] ישראל, להביא במשפט את הכוחות הפועלים, ללמוד מן המעשים על עושיהם, עד כמה מסוגלים הם להביאנו עד המטרה הדרושה....

...ואם כן, אם יישוב ארץ-ישראל אינו תשובה על שאלת "מה נאכל" של כל יחיד ויחיד, כי אם על שאלת החיים של הכלל כולו, הלוא הדין נותן, כי בעוד אשר לאמריקה ילך לו כל החפץ, על דעתו ואחריותו בלבד, יהיה **יישוב ארץ-ישראל מסור בידי כלל העם**, וכל צעד וצעד יהיה מדוד ונעשה בדעה צלולה ומיושבת, בהשגחת ראשי העם ומנהיגיו, למען יהיו כל המעשים מכוונים למטרה אחת, ולא יבואו אנשים פרטיים במעשיהם הבודדים ויהפכו את הקערה על פיה...

(ממסה הראשון של **אחד-העם**, בשנת תרנ"א, **על פרשת דרכים**, א', עמ' כו-כט)

מרדכי עמנואל נוח

מרדכי עמנואל נוח (פילדלפיה, 1785 - ניו יורק, 1851). עיתונאי, סופר, שופט קונסול ארצות הברית בטוניס (1813), שפוטר בשל יהדותו. ממבשרים של הציונות המדינית. הוכיחותו למקום ליבה במדינת יהודים 'ארכיס' - בטראנד איילנד, מדינת ניו יורק (1820-1825) נאבה כלא הדים וכלא יהודים. אל החל לטפח את רעיון שיבת ציון במטרה להקים מדינה יהודית בארץ-ישראל.

מתוך נאומו בפני נוצרים מהם תבע עזרה למפעל ההתחדשות הלאומית העברית:

מה יסכנו לנו ברכות שמים

מאמין אני באמת ובתמים בשיבת ישראל לארצו ובביאת המשיח, ובהאמיני כי המאורעות המדיניים בימינו מקבלים בכל יום צורה, שמרמזת על בוא הדבר הגדול הזה, חשבתי לי לחובה לקרוא לעם החופשי של הארץ הזאת (=ארצות הברית של אמריקה) ולבקשו, שיעזור לנו בכל האמצעים, אשר נמצא לנכון לאחוז בהם במצבנו הנוכחי.... להשיג את החופש המבוקש....

הרעיון הוא רעיון של שלום מהחל ועד כלה. הוא אומר להושיב את היהודים בארץ הקדושה אך כבעלי אחוזות בטוחים מעושק ושוד, ככל שאר האזרחים והנתינים... וזהו יסוד השיבה. שאר הדברים יבואו בשעתם הנכונה...

... אהוביי! מה יסכנו לנו ברכות שמים, גאולתנו המדינית, ישועתנו הנפשית, מחוץ לארץ אבותינו? הקללה שורה על ארצנו זה הרבה דורות, האמנם עוד לא באה העת לשית לה ברכה? שעת אבלה היתה גדולה וארוכה, האמנם לא הגיע לה עוד זמן השמחה והפדות?

...אנגליה מוכרחת לרכוש לה את מצרים, המושלת על הדרך היותר בטוחה לאחוזותיה בהודו, היא דרך הים האדום. ופלשתינה, שאז תימצא בתוך שני איתני ארץ אלה, בין אחוזות רוסיה ואנגליה, תשוב אז לידי בעליה הראשונים, האמיתיים, שיהיו היותר ראויים והגונים לגונן על ענייני העמים, אשר אחוזותיהם קרובות אל הארץ. אז יתיישב בה עם גיבור ועשיר וחופשי, ומלומד בנסיונות. ברישיון הממשלות הנוצריות ואף בעזרתן ובהשתדלותן, תשוב ארץ ישראל עוד פעם לידי צאצאי אברהם. חופי הים התיכון ייפתחו עוד פעם למסחר ומרכולת; השדות ילבשו עוד פעם דשא ויוציאו יבול דשן ורענן, וכיהודים כנוצרים ישאו אז את קולם על הר ציון וישירו שירי שבח והלל לא-ל... זה עתידנו וזה גורלנו. **כל ניסיון להושיב את היהודים בארצות אחרות, ולהעמידם שם על הקרקע לא הצליח.** עין היהודים היתה תמיד נשואה אל ירושלים, קרית משושנו, ותמיד התנחמו ואמרו: היום הנועד בוא יבוא וההבטחה תקויים...

היהודים הם עתה במצב הטוב ביותר לרכוש להם עוד הפעם את ארצם ולייסד בה ממשלה חופשית. הם עסוקים עתה בכל ליבם ונפשם בהפצת ההשכלה ביניהם. בפולין, מולדביה, וואלאכיה, בפלכי הרינוס והדנובה, ובכל מקום שהממשלה לא תצר את צעדיהם, הם עסוקים בחרישה וזריעה. עבודת האדמה היתה בימים מקדם העסק היחיד והטבעי של העברי. **ארץ ישראל היא עתה עזובה, כמו שכבר ניבאו על זה הנביאים, אבל היא מלאה תקווה וביטחון. האדמה היא עשירה,** ובכל מקום תראה את דשנה ורעננותה. ארזי הלבנון מוכיחים את טובה ודושנה של האדמה אפילו במקומות היותר גבוהים. מזג האוויר הוא חמים ומבריא, ויש לקוות לקציר מִשנֶה בכל שנה... עלינו אך לנטוע את העץ. ידיים רחמניות ונאמנות להשקותו לא תחסרנה; ובקרב הימים יציץ ויפרח, ויעשה פרי תקווה וברכה...

אני מאמין באמונה שלמה, שהמעשים והמאורעות הגדולים, הקשורים ואחוזים **בימות המשיח** (millennium), **שעליהם דיברו הנביאים,** שאליהם תצפינה ותכלינה עיני החסידים והנכבדים שבנוצרים, ושאותם יעדה ההשגחה לאחד את כל עמי תבל, יהודים ואינם יהודים, אחדות שלמה - **בוא יבואו אך אחרי שיבת היהודים להארץ, אשר נתן להם ה' לאחוזת עולם...**

אבל אלה, אשר נפשם שחה עד עפר על ידי הרדיפות, הם אך ישמחו להחליף את מצב העבדות שלהם בתקוות הגאולה. **תקווה זו אין היהודים יכולים לאבד לעולם;** לעולם לא יוכלו לשכוח את דברי הנביאים והבטחות א-לוהים. **אם יאבדו את התקווה הזאת אז יחדלו מהיות גוי ולאום.** - משיח היהודים או כבר בא או עוד יבוא. ואם עוד יבוא, **אז עלינו לבקש אותו לא פה, אבל בארץ אשר לנו היא, אשר ניתנה לנו לאחוזת עולם ואשר לא נוכל לאבדה, מבלי שנאבד עמה גם את אמונתנו.** לא עלינו לשאול, אם רוצים היהודים לשוב ולהאחז בארץ ישראל כאנשים חופשיים. השיבה לציון אינה אך בעדנו בלבד, אלא גם בעד מאה דורות, אשר ייוולדו אחרינו. אין ברעיון זה שום אדיקות נבערה. הדבר טבעי ונקל, ויבוא לאט לאט. תנו לעם ללכת, הראו לו דרך בטוחה, אשר ילך בה, והוא ילך, לא כולו, אבל מספר גדול ממנו, שיהיה בו כדי להניח את היסוד לממשלה כבירה ואמיצה....

(13מאי 1844)

בנימין זאב הרצל

ד"ר תאודור (בנימין זאב) הרצל עלה בבודפסט (1860) למשפחה מסורתית-נאורה, אביו יעקב הרצל היה שומר מצוות, והקהילה היתה ספוגה בציונות 'חיבת ציון', בהשפעתו של הרב יוסף נאנק, תלמידו של הרב אלקלעי. כשגדל, הלך והתרחק מן היהדות, למד משפטים אך עסק בידיעה ספרותית וציתולגית, וחיפש פיתרון לבעיית היהודים דרך התבוללות. משפט דרייפוס (1895), שאותו סיקר כציתולגי, הביא למהפך בנפשו, והוא סיכם בשנת בנאומו בקונגרס הראשון: " היהדות החדשה...קיבלה דעיה בקודה מרכזית שבלב...אין שבוע הביתה. הציונות היא שובן אל היהדות עוד לפני שובן אל ארץ היהודים". הרצל התמסר כל כולו לשליחות שהשיג את שמו על-ידי הכרה בינלאומית בבית לאומי, בארץ-ישראל (אם רק אפשר). יצא בשליחות הקונגרס הציוני לנסות לשכנע את מנהיגי אירופה, שיסייעו את הפשתם על השולטן התורכי, אשר סירב לשמוע על ארץ-ישראל ליהודים. כשנכשל, בחן תוכניות שונות להתישבות בטוחה. אחרי שראה שהבטחת 'אוגנדה' מפלגת את התנועה הציונית, התיישב, ויקיר להתפטר, ונקבר בווינה (1904), בגיל 44 בלבד. חצונו הנשפך רק אחרי שתי מלחמות עולם והשמדת שליש העם היהודי, אסון אותו כפה הבין, ובזיקה למונע על-ידי עלייה המונית לגיות.

מתוך המבוא ל'מדינת היהודים':

הננו עם, עם אחד!

בכל מקומות מושבותינו ניסינו בתום לבב להתערב בגויי הארצות, רק את אמונת אבותינו אמרנו לשמור בידינו. אין רוצים בנו. לחינם הננו פטריוטים נאמנים ולפעמים גם נלהבים יתר על המדה, לחינם נביא קרבנות דמים, תרתי משמע, שכם אחד עם יתר האזרחים, לחינם נעמול להגדיל את שם ארצות מולדתנו במעשי אמנות ומדע, להרבות את עשרן במסחר וקנין. בארצות מולדתנו, אשר נשב בהן מאות בשנים, נחשבנו לזרים, אפילו בפי אלה אשר מולידיהם לא היו עוד בארץ, בעת אשר אבותינו כבר נאנחו בה מעוני. רק הרוב יכריע, מי הזר בארץ; כל דאלים גבר - כמו בכל היחסים בין עם לעם. כאדם פרטי, שאין לו כל שליחות, אין אני מוותר כלל על זכויותינו השמורות בידינו בתורת חזקה, [בפרט] במצב העולם בשעה זו, ועוד עידן ועידנים יגבר הכוח על המשפט. אם כן לשוא נהיה בכל מקום פטריוטים ישרים, כאשר היו ההוגינוטים, ויאלצום לנוד מן הארץ. **לו רק נתנו לנו מנוח...**

אך דמֹה אֶדָמֶה, כי לא יתנו לנו מנוח. בלחץ וברדיפות לא יוכלו לכלותנו. אין עוד עם מימות עולם אשר עמד ברוב מלחמות ויסורים כעמנו. רק את הנחשלים הביאו הגזרות הרעות לידי בגידה. היהודים החזקים יקשו ערפם, וישובו אל מקורם, בפרוע פרעות בישראל. הדבר הזה נראה ברור זמן קצר לאחר מתן שיווי הזכויות ליהודים.

"עוד אבינו חי עם ישראל חי"

הרצל - מתוך ההקדמה ל'מדינת היהודים':

על כן אני מודיע ברורות ותקיפות: אני מאמין באפשרות ההתגשמות, אף על פי שאיני משלה את נפשי, כי מצאתי את צורת הרעיון שאין אחריה כלום. **מדינת היהודים היא צורך העולם, ועל כן קום תקום.**

האין דבָרַי נכונים עוד כיום הזה? האם מיהרתי לקדם פני זמני? האין עוד ייסורי היהודים גדולים למדי? ראֹה נראה.

ביהודים תלוי אפוא הדבר, אם חיבור מדיני זה יהיה לפי שעה רק רומן מדיני. אם דור זה לא הוכשר עוד, יבוא דור אחר, נעלה וטוב ממנו. היהודים הרוצים בכך ישיגו את מדינתם, והם יהיו ראויים לה.

אל הרב ד"ר אהרון קמינקא, פראג:

כבוד הרב!

מכתבך הסב לי קורת רוח ונעלם מי מלא אמון, כי הרעיון הגדול והקדוש שלנו הוא בר מימוש. אמנם כבר הוא, כי יימצאו רבים-רבים כמוך. אל נא נפחד, כי ריבון-עולם גם יקדים ביום. אפשר להניח שנעמוד לפני שיקומו ראשוני ציוניו.

ואני חשב שאני מוכן להקריב כל אשר בי ואשר לי, את כל חיי, לרעיון - מעולם מאמרי הראשון, בר'ואיש ברוניק. אולם אם עלי להיות ולהישאר אחד מבני הדרת המובחרים, הרבים וההכרחיים, של אינבאל הגם שלנו, חובה עלי לנהוג שיקול דעת גדול ביותר. שאם לא כן אהיה בתקרת הוצה משוגע. דווקא היהודים האמידים המשרתי מחלה לאומית, וינסו להמשיך הכול על דרך הגיאוך. לפיכך, אסור שאשגה כל שגיאה. היתה כו שגיאה, אולו פחתתי עתה בעצמולה אישית, כלל אני חושב לפעול כל האפשר על הפד הלא אישי. אינני רוצה להיות שבתי בני.

לכן, לאחר שנבשלו הניסיונות לרכוש עניין אי אלו יהודים 'גדולים', הכרתי הוזנון והכנתי שם ב'מלבון המכבים'. סבורני כי לאחר פירסום חיבורי 'מדינת היהודים' ייווצר מעולם 'המקבים', 'אגודת יהודים' (Society of Jews) שהיא בעיני הָסטוֹר [=אפוטרופוס מעולם העבדות] של עניין היהודים.

בכך ובדברים נוספים אני רומז לך על חיבורי המדיני הנכבד, שיושלם בעוד עשרה ימים. עכשיו אני מביא את גיליונות הדפוס הראשונים. עמוד אחת במכתבך, ידידי הנבדב, אני חייב בבר עכשיו המעמיד על עיקרנה. אין אני חושב על לאומיות (=שפה) עברית. מבחינה לשונית אני ברמני, וכך אשאר. מדינתנו עתידה להיות קונפדרציה לשונית כמו שווייץ. עברית היא לשון עבודת הא-לוהים שלנו. אנו עם, עם אחד, מכוח תולדותנו. מכוח הגלות המשן והרדיפות המדשות המוכרות ונשנות. אלף נסיון בלבד, לשם ולדאוס יהודים מודרנית לעוך העברית או סכנה, אפילו רחוקה, של אי סובלנות פנימית בתוכנו. יש בהם בדי לקבע שיעולם פעולתם של העוברים הנאותים ביותר דווקא - בני עמנו המשכילים, להם אנו בקוקים, ומן ההכרח שיהיו אנשי חול. על אולי המעון נעל חוזר, ואם ירקשו להלחם בנו, אפילו נוכל לבצוד בנדב. אולם אנשים אנו בריבים, אנשים אנשים, אנשי חול.

היפלו חידוריי? לא אלא.

עם פירסום החוברת מה לפי שלה, ימודי. לכשאיבדש אמצא. אינני רשאי להיבחך בראש, שאם לא כן אני מוצל את אפשרות המימוש לעשה עצמי מעורך. מבלעדי עם היהודים מבנינו שהמימוש בה יעצור לו המתרחר. אם אינו רוצה, יישאר נא גם להבא במעמד של אי כבוד, אך בוא דור אחר, טוב ממנו.

לאומר לביין, כי אפלו כמיטב יכולתך להפצת הרעיון. לטובים - אין בקריאה בורך; לחוזי הבר, המוצלחים, הרעים - אין בו מעלת.

וינה, 23 בינואר 1896

אני לוחץ את ידך, קבל ברכתי, ברכת יהודי נלבבת ומודגת.

המסור לך,

הרצל.

מתוך אלטנוילד- אחרית דבר מאת המחבר:

...ואילו אם לא תרצו, הרי כל אשר סיפרתי לכם אגדה הוא, ואגדה יוסיף להיות. רציתי לחבר סיפור שיש עמו מוסר השכל. יותר סיפור ממוסר השכל, יאמרו אלה - יותר מוסר השכל מסיפור, יאמרו אחרים.

עתה, לאחר שלוש שנות עמל, עלינו להיפרד. ועתה, ספרי היקר, באה שעת ייסוריך. דרכך תהיה סוגה בשנאה ובסירוסים, משל כמו תהלך ביער אפל. אך אם תבוא במחיצת אנשים מסבירי פנים, מסור נא להם פריסת שלום מאת אביך. סבור הוא, **שגם החלום דרך נאה היא למלא את הימים שעלינו לעשות עלי אדמות. חלום ומעשה - אינם שונים כל כך כפי שנוטים לחשוב. כי כל מעשי בני האדם בחלום יסודם, וגם אחריתם - חלום היא.**

אנו רואים כאן צורה חדשה של חיי בני אדם בחברה, צורה המבטיחה אושר יותר מן הקודמת - מי יצר אותה?

ליטוואק הזקן אמר: **"המצוקה!"**

האדריכל שטיינֶק אמר: **"העם שחזר והתלכד!"**

קינגסקורט אמר: **" אמצעי התחבורה החדשים!"**

ד"ר מרקוס אמר: **"הדעת!"**

ג'ו לוי אמר: **"הרצון!"**

פרופסור שטיינק אמר: **"כוחות הטבע!"**

הכומר האנגלי הופקינס אמר: **"הסובלנות ההדדית!"**

רשיד ביי אמר: **"הביטחון העצמי!"**

דוד ליטוואק אמר: **"האהבה והייסורים!"**

ואילו רבי שמואל הזקן קם על רגליו בחגיגיות ואמר:

"א-לוהים!".

ר' שמואל הזקן

ר' שמואל מוהליבר - "סד את האגדה הראשונה של חובבי ציון (התרמ"ב, 1882), שבעז את הבכרון רוטשילד לתמוך. קיבל בהתלהבות את הוספתו של הרצל. רק משום צקנתו וחולשתו לא השתתף בעצמו בקונגרס הציוני הראשון, ונפטר שנה אחת אחריו.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

לו יהי

מילים ולחן: נעמי שמר

עוד יש מפרש לבן באופק
מול ענן שחור כבד
כל שנבקש לו יהי.
ואם בחלונות הערב
אור נרות החג רועד
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי
אנא - לו יהי
כל שנבקש לו יהי.

מה קול עֲנוֹת אני שומע
קול שופר וקול תופים
כל שנבקש לו יהי
לו תישמע בתוך כל אלה
גם תפילה אחת מפי
כל שנבקש לו יהי

לו יהי, לו יהי...

בתוך שכונה קטנה מוצלת
בית קט עם גג אדום
כל שנבקש לו יהי.
זה סוף הקיץ סוף הדרך
תן להם לשוב הלום
כל שנבקש לו יהי.

לו יהי, לו יהי...

ואם פתאום ידרוך מאופל
על ראשנו אור כוכב
כל שנבקש לו יהי.
אז תן שלווה ותן גם כוח
לכל אלה שנאהב
כל שנבקש לו יהי.

בית חלומותי

מילים ולחן: עמי שמר

בבית חלומותי אשר בראש גבעה
תנור גדול אבנה ואש תמיד תבער
וחלונות שבעה וארובה גבוהה
בבית חלומותי אשר בראש גבעה
אני תנור גדול אבנה ואש תמיד תבער
בבית חלומותי שלי אשר אבנה בראש גבעה

אל בית חלומותי המסויד לבן
הגפן תטפס ישר מן הבוסתן
חרוב גם תאנה יהיו לי כמובן
בבית חלומותי המסויד לבן
הגפן תטפס אלי ישר מן הבוסתן
אל בית חלומותי שלי המסויד כולו לבן

על בית חלומותי איני יודעת כלום
ככל חלומותי אָפֵל הוא וחָתום
ולי הוא מחכה בסבלנות אי שם
אולי בראש הרים, אולי על חוף הים
אולי הוא בית חומה נטוש ונעזב
אולי הוא צריף קטן, אולי מגדל שנהב
דבר אחד עליו ידוע לי עכשיו -
יגור בו איש אחד אשר אותי יאהב
אולי הוא צריף קטן של עץ, אולי מגדל שנהב
אבל יגור בו איש אחד,
אשר אותי מאד יאהב.

על כפיו יביא

מילים: יורם טהרלב
לחן: יאיר רוזנבלום

ברחובנו הצר
גר נגר אחד מוזר
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.

איש אינו בא לקנות,
ואין איש מבקר,
ושנתיים שהוא
כבר אינו מנגר.

והוא חלום אחד נושא עוד בלבבו
לבנות כסא לאליהו שיבוא,
על כפיו אותו יביא,
לאליהו הנביא.
והוא יושב ומחכה לו
כבר שנים חולם הוא שיזכה לו,
על סודו שומר ומחכה לו
מתי כבר יגיע היום.
ברחובנו הצר
גר סנדלר אחד מוזר
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.

מדפיו הריקים
מכוסים באבק
כבר שנתיים מונח
המרצע בשק.

והוא חולם כי נעליים הוא תופר,
בָּן על הרים יָנוּו רגלי המבשר.
על כפיו אותן יביא,
לאליהו הנביא.

והוא יושב ומחכה לו...

בירושלים ישנו
איש לגמרי לא צעיר,
שבנה הרבה בתים
בכל פינות העיר.

הוא מכיר כל סמטה,
כל רחוב ושכונה,
הוא בונה את העיר
כבר שבעים שנה.

והוא חולם כי, כמו שאת העיר בנה,
יניח למקדש את אבן הפינה.
על כפיו אותה יביא
לאליהו הנביא.

והוא יושב ומחכה לו...

הרצל-המשך

מתוך נאומו של תאודור הרצל, הקונגרס היהודי הראשון:

...בשיתוף הגורל שלנו חלה הפסקה ארוכה, אף על פי שסבלם של פזורי ישראל היה דומה בכל מקום. רק בימינו אלה, ועל ידי פלאיה החדשים של התחבורה, ניתנה האפשרות לחלקי עמנו הנפרדים לבוא בדברים ולהתאגד זה עם זה.

ולעת כזאת, שנתעלתה כל כך, רואים וחשים אנו בכל מקום, כי השנאה הישנה שתה עלינו מסביב. שמה החדיש של התנועה ידוע לכם למדי: **אנטישמיות.** יהודי הדור הזה בראותם את התנועה הזאת השתוממו מתוך הפתעה, ואחר כך הצטערו ורגזו. אולי אין מתנגדינו יודעים כלל, כמה פצעו עמוק את ליבות אלה בתוכָנו, אשר ייתכן שלא בהם רצו לפגוע בשורה ראשונה. **היהדות החדישה, דבקת ההשכלה, גמולת הגטו, נטולת המרכולת, קיבלה דקירה בנקודה מרכזית שבלב.** כיום יכולים אנו להגיד זאת בגילוי לב, בלי למתוח עלינו קו חשד שבכוונתנו לגלגל עלינו רחמי מתנגדינו. **אנו הגענו אל חוף הבהירות.**

לאומות העולם היו מאז ומעולם מושגים מוטעים עלינו. רגש האחדות (=הכלל-ישראלית), שבו מונים [=מאשימים] אותנו מנדינו בלי הרף, נמס והלך לו לפני שהגיחה עלינו האנטישמיות, והיא שחִזקה אותו מחדש.

אנו, יש לומר, שבנו הביתה. ***הציונות היא שובנו אל היהדות עוד לפני שובנו אל ארץ היהודים.***

אנו, הבנים שיצאו וחזרו, מוצאים בבית-אבא כמה עניינים המשוועים לתיקון; בייחוד יש לנו אחים הנמצאים בדיוטות התחתונות של העוני. אך בקן-הורתנו מקבלים את פנינו בסבר פנים יפות, באשר גלוי וידוע כי רחוקה מליבנו מחשבת בליעל לשלוח יד בקודש. דבר זה ייראה אגב פיתוח התכנית הציונית.

תנועת ציון הביאה כבר לעולם דבר מה נפלא שמקודם נחשב לאי אפשר: קשר אמיץ בין היסודות החדישים ביותר שביהדות [=החילוניים] ובין יסודותיה השמרניים ביותר [=הדתיים]. ומכיון שהיה כדבר הזה, בלי שנעשו ויתורים בלתי הגונים מצד זה או אחר, ובלי קרבנות האינטלקט, הרי כאן ראיה נוספת, אם בכלל היה עוד צורך בראיה יתירה, כי היהודים הם גוי אחד בארץ. איחוד שכזה אינו אפשרי אלא בין בני לאום אחד.

...עבודת ההתישבות שנעשתה עד עתה השיגה מה שעל פי תכונתה עלולה היתה להשיג. היא הוכיחה כי היהודים מוכשרים הם לעבודת האדמה, מה שהוכחש פעמים רבות. היא הביאה ראיה זו, כאשר ייאמר בלשון המשפט, לזכר עולם. אבל היא אינה פיתרון לשאלת היהודים, וגם אינה יכולה להיות כן בצורתה זו. ונודה בגלוי: היא גם לא מצאה הד רב. יען מה? יען **היהודים הם יודעי חשבון. ויש אומרים, שהם בקיאים בחשבון אפילו יותר מידי. נניח כי יש תשעה מליוני יהודים בעולם, וכי עבודת ההתיישבות הזאת מצליחה להושיב בארץ ישראל עשרת אלפים נפש לשנה, הרי שפיתרון שאלת היהודים ידרוש תשע מאות שנה.**

וזה נראה כבלתי מעשי...

*(התרנ"ד (1897), **מאמרי כתבי הרצל**, תל-אביב תרצ"ט, עמ' 99-102)*

החלומות הגדולים

החלומות הגדולים יסוד העולם הם. המדרגות שונות הן. חולמים הם הנביאים, בחלום אדבר בו. חולמים הם המשוררים בהקיץ, חולמים בלילי המשכבה הגדולים לעיקון העולם. חולמים אנו כולנו בשוב ה' את שיבת ציון.

הגסות של החיים המדרגיים, בהיותם שקועים רק בצידה המוחרי, נוטלת את אור החלום מן העולם, את צוהר ההרחבה שלו, את עליית הנשמה מהמציאות הקודרת, אך שהעולם מפסיד במכאובים מעוך עקיצותיה הארסיות של המציאות, חסרת צוהר החלום.

רק המכאובים הם ייסורי אהבה, הם יחרקו את העולם, יבררו לו, כאה גדולה היא העלות של המפאבים במציאות הקיים, בלעת אשר רק החלום החופשי, המורד במציאות ובגבולה, הוא הוא באמת האמת היותר הווייתית של המציאות.

ואז שב הצון החלום והיה לאמצה ברור. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות, ומעונה ה' יביט.

(הרא"ה קוק. מעוך אורות הקודש א', עמ' רכ"ז)

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

ברכת עם

(המנון לתנועות הנוער הציוני)

מילים: חיים נחמן ביאליק

חיים נחמן ביאליק (ביטומיר, תרל"ג 1873- תל אביב, תרצ"ד 1934). בחור ישיבה בנעוריו, ומהיל המסורת היהודית הציורה העברית והחיים הציבוריים, גם ב"חלוניותו". מאז פרסם ביאליק את 'אל הציפור' כבר לבבות, ובזול בזיר כבר נחשב המשורר הראומי הגדול בספרות העברית החדשה, עד כדי תחושת שירות נבואית, שמעבר התייאש, כי העם איננו רובה באמת להיגאל. שירת המרי שלו, ביחוד בעקבות הפוגרום בקישינב, סימנה שינוי של מאיסת הגלות היה מהוי בספרות העברית החדשה, ומכוח פגרי הציורה היהודית מימי הביניים עד דור הבהה בספרד. עלה לארץ ישראל להשתקע בשנת ה'תרפ"א 1921.

תחזקנה ידי כל-אחינו המחוננים
עפרות ארצנו באשר הם שם;
אל יפֹל רוחכם - עלידים, מתרוננים
באו שכם אחד לעזרת העם!

הן סופרים אנחנו את-נודכם, וחובבים
נטפי הדמעות וזֶעת האף,
היורדים כטל לישראל ומשובבים
נפשו הנְלאָה, השׂומה בכף.

ולעולמי עד תקדש כל-דמעה שצללה
דרך א-ד-ני - כחֵלב ודם.

רב-לכם, אחי, עמלכם לא שָׁוְא!
הבאים - ובניתם וטחתם ושדתם,
עתה רב-לנו אם נטוי הקו.

גוי קָו-קָו אנחנו! מִקָו לקָו קוֹממו
שממות עולם ובנו בניין-עד!
יש-יום - ומים עד-ים יֵצאו ישתוממו
לראות מה-פעל קטן גוים, עם עָד.

ולמה, המפגרים, פעמיכם כה בוֹששו?
העבד ישראל, האם בני מֶרוֹז?
הוי, כוחות נפרדים, התלקטו, התקוֹששו!
עבדו שכם אחד בחיל ועֹז!

אל-תאמרו: קטֹנו - הטרם תתבוננו
פני אביר יעקב ההולכים בקרב;
מימי זְרֻבבל ידינו לא-כוֹננו
מפעל אדירים כמֹהו וָרב.

מי בז ליום קטַנוֹת? הבוז למתלוצצים!
מלטו את-עמכם ואֵתים עֲשו-
עד-נשמע מראשי ההרים מתפוצצים
קולות א-ד-ני הקוראים: עֲלו!

אם-לא את-הטפחות - רק מסד יסדתם

מיומנו של הרצל לאחר הקונגרס הראשון

הימים האחרונים, התשובים ביותר מימי הריון האיראה אל בפריס, חלפו ונגוזו. בבל וכן במעלי תבה היינו עייף יותר מדי, ולא יכולתי לרשום את רשימותי, שהן נמוגות עתה יותר מקודם, בשעה שאתם מתמלאים בכל לראותו כי תנועתנו נכנסה לתוך ההיסטוריה. אם אכניל את הקונגרס הבָּלאי באמרה אחת - שמעוך בהירות לא אביד אותה בפומבי - הרי היא זאת: בבל יסדתי את מדינת היהודים.

לו אמרתי זאת היום בפומבי, היתה התשובה צחוק מכל הלבבות. אולי בעוד חמש שנים, לכל היותר חמישים שנה, יכירו בה הכל. המדינה מיוסדת בעיקר ברצון המדינה של העם, אם תמצא לומר: אפילו ברצון יחיד שהנהו חצק למדי ("המדינה בו אני" - לואי הי"ד). הטריטוריום הוא רק המצע הגשמי, המדינה היא דבר שבהפשטה גם במקום שיש לה טריטוריום. מדינת הכנסיה קיימת גם בלי טריטוריום, לולא באת לא היה האפיפיור מושל.

בבל יצרתי אפוא את הדבר המופשט הבה, שמפני כך הוא בלתי נראה למרובים ביותר. כמעט באמצעים הבלתי ביותר, לאט לאט, אחתי בניתי ליבותיהם והכנסתי אותם לתוך מצב הרוח של המדינה, ועוררתי בהם את הרגש, שהם האִפּה הלאומית.

3 בספטמבר, 1897, וינה

פרק בה בימנו יש בו תחבלית כמו-נבואית. **בעיוק חמישים שנה** 1-3 חודשים עברו מסוף הקונגרס הראשון, עד להכרזת האו"ם בהקמת מדינת היהודים, בכ"ט בנובמבר 1947.

"את המנגינה הבאת אי אפשר להפסיק..."

ואולי

מילים: רחל

לחן: יהודה שרת

רחל (בלובשטיין) המשוררת, עלתה לארץ בתרס"ט (1909), כעובר בן מה הבטרפה לחולת כנרת. חלתה בשחפת ונאלצה לעבור את דיניה. היא נפטרה בתל אביב, בת 41. הפשטות והעצב שבשיריה, כבשו את לב החברה הישראלית

ואולי לא היו הדברים מעולם

ואולי -

מעולם לא השכמתי עם שחר ר לגן,

לעבדו בזֵעת אפי?

מעולם, בימים ארוכים ויוקדים של קציר

במרומי עגלה עמוסת אלומות,

לא נתתי קולי בשיר.

מעולם לא טהרתי בתכלת שוקטה ובתום,

של כִּנרת שלי... הוי כִּנרת שלי

ההיית, או חלמתי חלום?

מתוך מכתבו האחרון של הרצל

איבדנו את עם היהודי

הדרך מתפלגת בגלל ויכוח אוגנדה והפלוג עובר בלבבו של המנהיג. מכאן יש להסיק את המסקנות. כשהגלתי משבתי רק על מדינת היהודים, והנה עשיתי לחצב ציון.

עניני אין פירוש אחר לשאלת עם הגדולה, המכונה בשם שאלת היהודים, גולת ארץ ישראל. אולם יחד עם זה אין לחלוים עין, שיש בשאלת היהודים גם מיסודי המצוקה האיומה בגלל הפרעות ברוסיה, שאגודות הצדקה לא היו מוכשרות לבמצמה. לאחר שנראתה כמסקנת ביניים בעצלנות, האפשרות להושיע כאן, "אוגנדה" כפתרון זמני אינני רואה את עצמי כלי לדחוף. וביחוד משום שבתקופה שעברה לתן כינוס הקונגרס הפשי לא הצלחתי, למרות מאמצי הנאמנים, שעליהם אמור דין ומשבון לקונגרס השבעי, להקדיב למטרתנו בטורקיה הגדה. ברוסיה לא לחבה על טורקיה.

היו רגעים שבהם הייתי יכול לעשות משהו, אולו לא נשאר קול קריאותי מרחף באויר בקולו של מי שנשרפה סביבנו עליו לוגדון, יוני 1890). לא האמינו לי ולא עברו לי. לבדי לא יכולתי לעשות את הדבר. ידוע יום ובו אברר את הפרטים ואת האחריות.

כיום אני מוכרח לומר: שבזמן הקרוב בל עוד הטורקים שולטים בארצם אי אפשר יהיה לעשות דבר בארץ ישראל. מאחר שלא רצינם, נשאר הדבר אגדה בזמן הבה.

אולם מאחר שאנו נמצאים יחד, אנו רוצים לעשות משהו עד המצוקה, להמשיך ולחזק את הפלה, ולחזק את המעוררים. את בה נוכל לעשות רק אם יהיה קרקע מוצק מתחת לרגלינו בלומר, באוגנדה. אולם שמה לא אוכל לחכות, כפי שאני חוזה ציון -- רק אולו רבו כל חובבי ציון לחכות אתנו, הייתי יכול להמשיך ולשאת את הנטל הכבד של שלוש יחיד, לנהל את אפריקה המרחיבת אם נגיע לידי פיזור, יהא לידי עם הבדוים ושבטי עם האפריקאים. בהו משבר שאוכל לפתרו רק על ידי הטפרות.

הגרת רקע "המצוקה האיומה": מחרי פוגרום קישינב, הגברה מאד היציאה מרוסיה, ויהודי רוסיה הינרו לאמריקה בהמוניהם. בשוש השנים של ויכוח אוגנדה, עברו את האוקיינוס כ-250 אלף יהודים, ובסך הכל כ-3 מיליון יהודים ב-40 שנה. שערי הארץ היו נעולים לעליה המונית למרות כל מאמצו של הרצל. רק מלחמת העולם הראשונה הובילה לכיבוש הבריטי של ארץ ישראל, ופתחה את שערי הארץ באופן חלקי.

אני עצב אבוא את הנעלה במצב חומרי טוב, וכה מוקב. בכוחותי הבלתים יבריני מוסדות אחדים של עם היהודי המעורר. בם אינני עוצב כאיש מר נפש ובלתי מרוצה. אמנם רבות נלחמו בי וקללו לי, אולם מאחר שבם שונאי בנפש לא יכולו להקלון עלי שביקשתי או מבאתי בנעלה בו יתרונות חומריים לעבמי, יכולתי לשאת את ההתנפלויות בדומיה.

לעומת בה קיבלתי את שבחי, לעלה מן הראוי והמציע, באהבת עמי שלמים רחוקת היינו בה בשפע כבה אנשים שהיו ראויים לכך יותר ממני. לא נשארו חייבים לי כלום. עם טוב הוא עם הבה. אולם לבדינו בם עם אומלל עד מאד.

הושבה לו א-להים בימים הבאים.

> מכתבה בה נכתבה שבועות אחדים לפני מותו, ונגיע להקשתה של חברי החנוכה הציונית. מכתבה ההתפטרות שחביש נגיע בם הוא מחשש של "אוש עמוק בתנועה. במקום התפטרותו מן התנועה באה התפטרותו מן העולם. המשפט: "הפיוון עובר בלבבו של המנהיג", מראה שהמשבר בתנועה קרה את מותו.

> הרצל מסיים מכתבו בה באמונתו בא-להים, והוא מחביר אליו את השירות שנטל על עצמו. מורי ורבי הרב בבי יהודה הכהן קוק צד"ל, הציב את האמונה של הרצל בין האמונותיהם של גדולי הדבנים, מהגר"א ועד אביו, הרב קוק. כשאלתי אותו על כך, חייך, הארים בהסבריו, ולבסוף ענה: "אולי בה לא מובא מן בעיני מישהו, אבל אותו שלח ה' להתחיל להוביל אותנו מן הגלות שלנו".

"את המנגינה הבאת אי אפשר להפסיק..."

למרות הכל ארץ ישראל

(נכתב לאחר מאורעות תרפ"ט)

מילים: דוד שמעוני

דוד שמעוני (בהברוסית, רוסיה, 1886 - בל אביב, 1956). משורר מולדתו, עלה לארץ ישראל בשנת 1909, היה מורה, עורך ומתרגם, ונודע כבעל האודיות הארץ ישראלית, שבהן הישר את הווי ההתישבות החדשה.

ואף על פי כן, ולמרות הכל - ארץ ישראל.
וכל עוד דופק בעולם לב ישראל,
וכל עוד נשמע בעולם 'שמע ישראל' -
אַת ארץ ישראל.

"את המנגינה האת אי אפשר להפסיק..."

אין לי ארץ אחרת

מילים: אהוד מנור
לחן: קורין אלאל

אין לי ארץ אחרת
גם אם אדמתי בוערת
רק מילה בעברית חודרת
אל עורקי אל נשמתי

בגוף כואב, בלב רעֵב
כאן הוא ביתי.

לא אשתוק כי ארצי
שינתה את פניה
לא אוותר לה אזכיר לה
ואשיר כאן באוזניה
עד שתפקח את עיניה.

אין לי ארץ אחרת
עד שתחדש ימיה
עד שתפקח את עיניה

מנגד

מילים: רמל

קָשוּב הלב, האוזן קשבת:
הֲבָא? הֲיָבוֹא?
בכל צִפָּיָה
יש עצב נָבוֹ.

זה מול זה- החופים השניים
של נחל אחד.
צור הגְזֵרה:
רחוקים לעד.

פָּרוֹשׁ כפיים. רָאֹה מנגד.
שמה - אין בא.
איש וּבוֹ לוֹ
על ארץ רַבָּה.

הראי"ה קוק

הרב קוק (=הראי"ה), מגדולי ההוגים בדורות האחרונים, נולד על מנהיגותו הדתית, ובגדולתו ההולכת. למד (בין השאר) אצל הגרי"ב מוולוז'ין, ואוד בבגירותו החל לערוך באוניברסיטאות ולכתוב ספרים, במטרה לאחד את כל פלגי עולם התורה, וכך להשפיע על עם ישראל כולו. בשנות רבנותו בעיירה בויסק, ניהל מאבק ציבורי תקיף נגד ציונות-דתית-לאומית, וגבר ציונות מנותקת מדת. בשנת ה'תרס"ד (1904) עלה לכהן כרב של יפו והמושבות, עם ראשית העלייה השנייה. בארץ-ישראל המשיך לכתוב ולפרסם ספרי הלכה והגות, אך בשנים הבאות נהה עליו 'רוח הקודש', ונטל כביר של 'אורות' פרץ והופיע ממעמקי נשמתו. הוא חדל לכתוב בעצמו ספרי הגות, ומילא את יומנו, פנקסיו וקבציו, בפסקאות קצרות, נבישות, על רעיונות עוטפים. מאלה ערכו ספרי 'אורות', 'אורות-הקודש', ועם מאמרים רבים, על-ידי עורכים אחרים, ובעיקר על-ידי בנו הרצי"ה, על-ידי הרב הנזיר, ועל-ידי הרב נריה. הרב קוק עצמו לא נסה עוד לערוך את עצמו, וכתב רק ספרי הלכה. הגותו הארץ-ישראלית מחוברת לגלות את הטוב שבכל הופעה ובכל קבוצה ועם בכל אידאולוגיה פוליטית. הוא הראה את הטוב הפנון עם בחלופים פרקי חגול, ונסה בכל דרך לקרבם בעבותות אהבה, ובמאור פנים, עם כאשר הכאיבו לו מאד. עמדה לו, יחדעם פסקי הלכה, שקמו בהשבון ההלכתי את גורלו הדור, הביאו למאבק חריף נגדו מצד 'קנאי ירושלים'. את הרבנות ביפו ובמושבות הסך לרבנות מנהיגה לישוב החדש כולו. הרב קוק נסה בכל דרך למשוך ארבה את הציבור החרדי, ולשם כך יצא לחו"ל, ונתקל עם כל ימי מלחמת העולם הראשונה, בהם שהה בשווייץ ובגרמניה - עם התייצב בכל כוחו, ברגש ההיסטורי, נגד הציונות לעבר את הדתית בלפור, בעיקר שיהודים הם 'עת ולא לאום'. תרומתו והשגת ההדרה היתה גדולה מאד. אחרי המלחמה חבר ארבה, עלה לירושלים, והקים את הרבנות הראשית לארץ-ישראל, כמוסד ראשון על כנסת-ישראל, תחת המנדט הבריטי. ההתנגדות החרדית כלפיו התגברה מאד, ומאוחר, משנתו ודרכו יצרו עימו דרך ציונית-תורנית-אמונית לציבור גדול, שנאמר בו, ורבה בו את מורה הדרך הגדול. בשנת ה'תרצ"ה (1935) השיב את נשמתו לבוראו, אחרי כמה קריאות צוקות עליה גדולה בעוד מועד; ולכה האמון הקרב. חלק ניכר מכתביו לא הגיע לפרסום עד היום.

ארץ ישראל

ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קניין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה החמרי או אפילו הרוחני. **ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה.** ומתוך כך אי אפשר לעמוד על התוכן של סגולת קדושת ארץ ישראל, ולהוציא לפועל את עומק חיבתה, בשום השכלה רציונלית אנושית **כי אם ברוח ה' אשר על האומה בכללה**, בהטבעה הטבעית הרוחנית אשר בנשמת ישראל, שהיא ששולחת את קויה בצבעים טבעיים בכל האורחות של ההרגשה הבריאה, ומזרחת היא את זריחתה העליונה על פי אותה המידה של רוח הקדושה העליונה, הממלאת חיים ונועם עליון את לבב קדושי הרעיון ועמוקי המחשבה הישראלית.

המחשבה על דבר ארץ ישראל, שהיא רק ערך חיצוני כדי העמדת אגודת האומה, אפילו כשהיא באה כדי לבצר על ידה את הרעיון היהדותי בגולה, כדי לשמור את צביונו ולאמץ את האמונה והיראה והחיזוק של המצות המעשיות בצורה הגונה, אין לה הפרי הראוי לקיום, כי היסוד הזה הוא רעוע בערך איתן הקודש של ארץ ישראל. **האימוץ האמיתי של רעיון היהדות בגולה בוא יבוא רק מצד עומק שיקועו בארץ ישראל, ומתקוות ארץ ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפיית ישועה היא כוח המעמיד של היהדות הגלותית. והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה.**

...אי אפשר לאדם מישראל שיהיה מסור ונאמן למחשבותיו, הגיונותיו, רעיונותיו ודמיונותיו, בחוץ לארץ, כתכונת הנאמנות הנאמנות הזאת בארץ ישראל. **הופעות [רוח] הקודש, באיזו מדרגה שהן, נקיות בארץ ישראל לפי הערך,** ובחוץ לארץ מעורבות הן בסיגים וקליפות מרובים. אמנם **לפי גודל התשוקה והקישור של האדם לארץ ישראל,** הרי **רעיונותיו מזדככים** מיסוד **אוירא דארץ ישראל החופף [גם] על כל מי שמצפה לראותה.** "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה".

*(מתוך **אורות**, עמ' ט-י)*

*"והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה - משפט זה איננו מופיע במקור שנכתב בלונדון, בקובץ ב'-יג **מאמונה קמצים** (ירושלים תשנ"ט). הרב צבי יהודה הכהן קוק, בנו של הראו"ה שערך והוציא את ספר **'אורות'** בשנת תרצ"א, הוסיף משפט חשוב זה, כנראה בהסכמת הראו"ה ובעצתו.*

מתוך הספד הרב קוק על ב.ז הרצל - דברים שנאמרו בכנס, בשבעה למותו, ביפו:

...וצריך להבין בכלל למה אנו צריכים לשני משיחין, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, והרי התכלית המכוון הוא שנשיא אחד יהיה לכולם - "ודוד עבדי נשיא להם לעולם". אמנם כשם שיצר השם יתברך באדם הגוף והנשמה, ולעומתם הכוחות הנוטים להחזיק קיום הגוף על מכונו, לשכללו ולפתחו, וכן הכוחות המחזקים כוח הנשמה הרוחנית, ומעדנים ומשכללים אותה. ותכלית השלמות הוא שיהיה הגוף חזק ואמיץ ומפותח כראוי, והנשמה בריאה וחזקה ומשוכללת, מושכת אחריה בכוחה האדיר את כל כוחות הגוף האמיצים והחזקים לתכלית השכל הטוב והטהור, חפץ העליון ברוך הוא בעולמו --

כן הכין בישראל בייחוד שני אלה הכוחות, הכוח המקביל לערך הגוף האנושי, השוקק לטובת האומה במעמדה ושכלולה החומרי, שהוא הבסיס הנכון לכל התכניות הגדולות והקדושות שישראל מצויינים בהם, להיות עם קדוש לה' א-לוהי ישראל, ולהיות גוי אחד בארץ לאור גויים. והצד השני עצם הכוח לשכלול הרוחניות בעצמה. וההבדל שביניהם, שלצד הראשון יש דוגמא בין כל עמי הארץ לישראל, כמו שאנו שווים להם בגופניות. הצד השני הוא העניין המתייחד לישראל עצמן, שעל זה נאמר: "ה' בדד ינחנו ובגויים לא יתחשב", מצד תורת ה' והקדושה העליונה המיוחדת לישראל עם קודש. והנה מתחילה הוכנו שני הכוחות הכלליים בשני השבטים שהוכנו למלוך בישראל, אפרים ויהודה...

... והנה התכונה של החיבה הלאומית בתור כללות וחומריות נתגלתה באחאב שחיבב מאד את ישראל, ואחז מעשה אבותיו, עמרי, שהוסיף עיר אחת בארץ ישראל. ודורשי רשומות אמרו כולם באים לחיי העולם הבא - "לי גלעד", זה אחאב שנפל בגלעד. וכדברי תנא דבי

אליהו: שהיה מעמיד פנים במלחמה [כאילו לא נפגע] גם אחרי שנחתו בו החיצים, שלא להבעית את ישראל. אומץ רוח כזה בא מאהבה יתרה ונפלאה. גם כיבד את התורה לפני בן הדד (=שלא נתן להם לקחת "כל מחמד עיניך"), מפני שעל כל פנים כבוד האומה תלוי בה, על כל פנים כלפי חוץ. ועם כל זה לא הכיר ערכה של תורה, וקדושת השם יתברך המיוחדת, שבה כל יתרונם של ישראל, על כן הלך בדרכי איזבל ובחוקות התועבות של גויי הארץ, לפי המידה שהיתה שולטת אז ברוח הזמן. לעומת זה, יאשיהו הגביר את הצד הרוחני עד אין דומה בכל המלכים, כעדות הכתוב: "וכמֹהו לא היה לפניו מלך, אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאֹדו, ככל תורת משה" (מלכים-ב כ"ג, כה), עד שלא רצה כלל להיות יחס (=לאפשר קשר של) ישראל עם אומות העולם, ובזה ויתר על דברי ירמיה הנביא, שציוה מפי ה' להניח לעבור בארץ ישראל את חיל מצרים. על כן באחאב ויאשיהו [ששניהם נפלו במלחמה], התכנסו שתי הנקודות של יוסף ושל יהודה, כוח משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד...

...והנה בתור עקבא דמשיח בן יוסף, נתגלה חזיון הציונות בדורנו, הנוטה לצד [הלאומי] הכללי ביותר. ומצד חסרון הכשרתנו אין הכוחות מתאחדים להשכיל, מעבר מזה, איך שההכשר הכללי (=הלאומי והאוניברסלי) לישראל אינו כי אם בסיס ליסודו המיוחד, ועל כן צריך שתהיה ההנהגה מכוונת לתכלית ההתעלות המיוחדת, ולהיות מושפעת הרבה מהסגולה של יחידי הדור, צדיקים וחכמי תורה - ולעומת זה ההכרה שהחפץ לחוזקם של ישראל והתנערותם בתור אומה חיה, עם כל צרכיה החומריים, שהוא דבר נכון כשמצטרף לכל התכונה הראויה. [וההפרדה בתנועה הציונית] גרמה עד כה שלא הצליחה במעשיה, עד שחסרון ההצלחה גרם לסכסוכי דעות וריב אחים שהלכו בדרך מסוכנה כזאת (=פילוג אוגנדה), עד שהמנהיג הראשי נפל חלל מעוצר רעה ויגון. על כן ראוי לנו לשום אל לב, להשתדל לנטיית ההתאחדות של עץ יוסף ועץ יהודה, לשמוח בהתנערות חפץ החיים הבריאים האנושיים המפעם בכלל באומה, [ועם זה] לדעת שהתכונה הזאת אינה תכליתם [המיוחדת] של ישראל, כי אם הכשר הגון, כשיגודל על פי דרכו.

*נדפס ב**מאמרי הראי"ה**, א', עמ' 94-99; מקורו בקובץ **הראשון ליפו**, ירושלים תשס"ו, ק"ט-קי"ג.*

"אם המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

חבלי משיח

מילים ולחן: עמי שמר

כאשר אני הולך
בלי אַיִן ובלי אָין
על לִבִּי כמו קמע
יש לי כל הזמן
שיר קטן, שיר קטן.

חבלי משיח, הנה זה בא
חבלי משיח, הנה זה בא
חבלי משיח הנה זה בא היום
הנה זה בא היום

יש כאלה ששרים
מעבר ל דממה
שפתיהם אולי אינן נעות
אבל קולם
יִשָּׁמַע, יִשָּׁמַע.

חבלי משיח, הנה זה בא...

לפעמים אני סופג
מכה אחר מכה
וכשרע לי וכשמר לי
אז אני דווקא
שר לי כך, שר לי כך.

חבלי משיח, הנה זה בא...

אם אגיע אל הבית
אצל הברושים
מישהו יגיש לי מים
וככלות כוחי
עוד אשיר, עוד אשיר.

חבלי משיח, הנה זה בא...

א.ד. גורדון

אהרון דוד גורדון והראו"ה קוק עלו לארץ באותה שנה - התרס"ד - ראשית העלייה השנייה. הרב קוק בפה ובכה לשלף של 'אורות' בארץ ישראל, ותיאר את ההתרגשה הרוחנית שלו ביומניו ובקבדיו. א"ד גורדון תיאר בשפה יבשה ומדוקדקת, את האור הדוקר את העין שאיננה רגילה, אשר בולט כל כך בנוף של ארץ ישראל, עקשה לו להתרגל אליו. בסיום מכתבו כה - מכתב מארץ ישראל - שנכתב כמן קצר לאחר עלייתו, הוא מגיב את החגבון האוטופי, ואת הנכונות ומסירות הנפש להגשימו, כיסוד הכל.

מכתב מארץ ישראל

ידידי! מכתבי הראשון מארץ ישראל היה צריך כרגיל להתחיל מציור הרשמים, שעשתה עלי הארץ. אולם לעת עתה אינני יכול לתת לעצמי חשבון ברור: יש בזה איזה דבר מסובך ומוזר. איני יודע מהי סיבתו של מצב רוח שכזה: אם הסיבה היא מפני שעזבתי את רוסיה ברגש עצב, שאינו סר ממני עד היום; או מפני שאיני יכול לשכוח את הטבע של ארץ רוסיה, שנתחבב עלי, וקשה עלי להתרגל מהר לטבע ארץ אחרת. אפשר שהסיבה היא בשני הדברים גם יחד. ועוד גורם אחד: **הים הגלוי פעל עלי פעולה פתאומית כבירה ועמוקה. הים הגלוי עורר בי חדווה, שכמוה לא הרגשתי מעודי, במרחבו האין סופי - ואי אפשר שלא לומר - בטהרתו השמימית. הוא כרגע הכריח אותי לשכוח כל מה שיש מן היחסיות שמחניקה אותנו, הרבה יותר ממה שאנו יכולים לשער; הוא בא עמי בשיחה כל כך בפשטות, כל כך בטבעיות, על אודות עניינים, שבחברת בני אדם אי אפשר לדבר על אודותם באופן חופשי. הוא דיבר עמי על דברים המובנים מעצמם, על דבר האין סוף, על דבר האהבה האין סופית לכל היצורים, על דבר האדם, על דבר הא-לוהים...**

כשאנו עולים לארץ ישראל הננו באים בדרישה לקבל רשמים מסוג ידוע, ואנוכי כשעליתי אל הארץ הקדושה, תהי הסיבה מה שתהיה, רחוק הייתי ממה שהרגיש ר' יהודה הלוי. וגם אחר כך, כשביקרתי את המושבות, לא הרגשתי מה שחייב כל ציוני טוב להרגיש, או מה שליבו מעצמו מרגיש. אכן הטבע כאן יפה להפליא, אך ביופי זה אני מרגיש איזה חיסרון. **אולי מפני שהיופי רב יותר מדי, אינני רגיל לפרספקטיבה שכזו. מפני השקיפות שבאויר הכול נראה גם מרחוק בבהירות עזה, הדוקרת את העין שאינה רגילה,** ולפיכך היופי הזה נראה כאילו איננו טבעי אלא מלאכותי. **אינני רגיל אל חד-גונות זו, אל היציבות של היופי הזה, שאיננו מועם לעולם, ואל השקט הזה שאינו מזדעזע לנצח. אינני רגיל לדומיה המיוחדה והרצינית, שהיא הבעה למחשבה העולמית הגדולה והצער העולמי הגדול...**

וכך אני לאט לאט מתחיל להרגיל מבט עיני, להתרגל אל הטבע הארץ ישראלי, ואם אפשר לומר כך - להבין את לשונו, ואותו בעצמו...

...מה הם כוחותינו ואמצעינו? לעת עתה צריך להגיד ישר: אפס. יש בין התושבים שבארץ ישראל אי אלו יחידים בודדים, ויש יחידים אחדים מהצעירים שעלו הנה - וזהו הכל! ואילו היה הקומץ הזה מתאחד וניגש לעבודה! וגם האמצעים מועטים מאוד, וגם אלה לא נתבררו עדיין. צריך לחשוב הרבה, ולבחון את הדבר מכל צד, עד שיתברר לנו מה שהוא, [כדי] שנוכל להכין תוכנית כל שהיא בקווים כוללים. ולפיכך מצידי היה הדבר נחשב לעניין מבוהל אם הייתי בא לדבר עכשיו על אודות זה. לעת עתה דיה לנו ההכרה שאנו צריכים לגשת לעשות מה שהוא בכיוון שהרציתי כאן, כי רק בזה תלויה הצלחתנו. רגש שמירת הקיים במובן הרוחני, הזמן והסבלנות, המה יאלפונו מה עלינו לעשות. אנחנו צריכים עוד לזכור, שהעבודה שלנו תספיק לכל הפחות לדור שלם, ולא אנחנו נגמור אותה, אך עצם העבודה בכיוון שכזה תנחילנו חיים וכוחות.

כמו שהנך רואה, ידידי, אינני מכיון אילוזיות. עשיתי חשבון נאמן ויצא מן החשבון פאסיב נורא, בעוד שהאקטיב קטן מאוד. ובמה 'נכסה' את הגרעון? צחוק הוא לקרוא לזה בשם גרעון! אבל במה נמלא את החיסרון, נקרא לו באיזה שם שהוא?

רק ברצוננו, במסירות נפשנו לעבודה הזאת, בזה שנהיה מוכנים לכול! יש אגדה, כי אילו היו היהודים מאחרים לצאת ממצרים רגע אחד, לא היו יוצאים משם לעולם. אני מסביר זאת לעצמי, שהרגע ההוא היה רגע של התרוממות הכוחות, כמו שיקרה לאדם בבוא עליו צרה פתאומית, שברצותו להציל מה שאפשר, הוא מרים משא כבד, מבלי להרגיש כבדותו. אחר כך כשהסכנה עוברת, הוא מתפלא בעצמו איך היה אפשר לו להרים משא שכזה. רגעים שכאלה אינם חוזרים ושבים. ואנו צריכים להכין לנו רגע שכזה.

יאמרו שזוהי אוטופיה, שזהו דבר שאי אפשר. כן, ידידי, זהו באמת דבר אי אפשרי. אך אל נא תשכח, כי הציונות כולה היא דבר בלתי אפשרי. ולא רק הציונות, אלא כל תנועה של חופש היא בראשיתה אוטופיה, דבר בלתי אפשרי! אם אבותינו, בימי החשמונאים, היו עושים להם תוכניות על פי החשבון המדויק, אם היו הולכים רק בדרך הפוליטיקה הרֵאלית ובהיגיון ישר, אז בוודאי שהיו ידיהם רפות, והעם העברי היה נידון לאבדון. בכלל, אמנם מוכשרים אנו להאשים את עצמנו בשאיפות קיצוניות, אבל באמת הצרה היא שהאידֵאליסטים שלנו הם יותר מדי רֵאליסטים, פיקחים הם יותר מדי. וכל התנועה שלנו לשם האידֵאל כולה חדורה רוח הרֵאליזם הפיקח. אין אצלנו אמונה נלהבת, אין בנו השאיפה הכבירה שמביאה לידי מסירות נפש, שפורצת כל הגדרים ויכולה למשוך ולשאת בזרמה את הכל ולנצח את הכל. אנו יותר מדי טבועים בשיקול הדעת, אוהבים אנו לגשת למשחק רק כשהזיכיון ברור לפנינו, פוחדים אנו לצאת נגד כל האפשרויות, יראים אנו יותר מדי מפני המספרים (וזהו במקום שאין מקום למספרים, ולהפך, במקום שבאמת צריך לדעת את המספרים, שם אנו אוהבים לרחף מעל הענינים ולהסתפק 'ברמיה המרוממת אותנו'!). **אך אנו צריכים לדעת תמיד, כי בעניין תנועתנו הלאומית, כל האפשרויות וכל המספרים הם נגדנו, וכל 'שכל בריא', כל 'הבנה נכונה' - נגדנו הם! ואם לא יספיקו לנו הכוחות ללכת הלאה בדרכנו, למרות כל המספרים וכל האפשרויות, בניגוד לכל 'שכל בריא' - אז אין מה לרמות את עצמנו, אין לשחק באידאלים, בציונות, בתנועה לאומית! המנהיג הגדול שלנו המנוח** (=הרצל) **היה לנו למופת, איך צריך לעשות בניגוד לכל. הוא עבד נגד כל המספרים, נגד כל האפשרויות. הוא הלך קוממיות כל זמן שחייו לא כלו, והוא גם הצליח לעשות פרצה הגונה בחומת הגטו שלנו.**

אם אפשר היה שקולי היה נשמע, **הייתי קורא לכל מי שרוח לו, כי יבוא הנה לעבוד על אדמת ארץ ישראל.** לציון השבה לתחייה אין צורך ביהודים התקועים בחוץ לארץ. רק את אלה היא נכונה לקבל בזרועות פתוחות - **עובדים בעלי כשרון ומסורים, הנכונים לשאת ולסבול הכל, שהם יעלו ויעבדו פה. זוהי העבודה הלאומית האמיתית, הראויה לשם ציונות. ורק לה הזכות להיקרא בשם זה.**

תרס"ד (1904), ידידך...

מהלק: כתבי א"ד גורדון, ג', האומה והעבודה, ירושלים תש"ה, עמ' 77-85.

"את המנוינה הזאת אי אפשר להפסיק."

יוֹם בְּשׁוֹרָה

מלים: רחל

וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים
פֶּתַח הַשָּׁעַר
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל–רֵעֵהוּ: הַיּוֹם
הַזֶּה יוֹם–בְּשֹׂרָה הוּא
(מלכים–ב, ז', ג–ט)

בשכבר הימים האויב הנורא
את שומרון הביא במצור;
ארבעה מצורעים לה בשרו בשורה.
לה בשרו בשורת הדרור.

כשומרון במצור - כל הארץ כולה,
וכבד הרעב מנשוא.
אך אני לא אוֹבֶה בשורת גאולה,
אם מפי מצורע היא תבוא.

הטהור יבשר וגאל הטהור,
ואם ידו לא תמצא לגאול -
אז נבחר לי לנפול ממצוקת המצור
אור ליום בשורה הגדול.

אלעד ירד אל הירדן

מילים ולחן: אברהם טימן

אלעד ירד אל הירדן, הוא ראה הכל פורח
להרדוף אותו הריח, ממש כמו בראשונה.
אלעד ירד אל הירדן, הערבה ירוקה כפליים
והנה שקטים המים, ממש כמו בראשונה.

אלעד אלעד יקים הגשר, כמעשה אבות
אלעד אלעד ירקום הקשר, בין הלבבות.

אלעד ירד אל הירדן, הוא נטש אבני הקלע
אבני גדית חצב מסלע, ממש כמו בראשונה.

אלעד ירד אל הירדן, לחדש אורחות כקדם,
זקן ונער בם ירדו, ממש כמו בראשונה.
אלעד אלעד יקים הגשר...

אלעד ירד אל הירדן, שני מחנות חיבר בגשר
ברית תהי לנו וקשר, ממש כמו בראשונה.

אלעד ירד אל הירדן, הוא הביט בתכול רקיע
יונים צחורות אל על הפריח,
ממש כמו בראשונה.

חורשת האקליפטוס

מילים ולחן: עמי שמר

כשאמא באה הנה יפה וצעירה,
אז אבא על גבעה בנה לה בית.
חלפו האביבים, חצי מאה עברה
ותלתלים הפכו שיבה בינתיים.

אבל על חוף ירדן כמו מאומה לא קרה,
אותה הדומיה וגם אותה התפארה:
חורשת האקליפטוס, הגשר, הסירה
וריח הַמַּלּוּחַ על המים.

בשביל הנה יורדת עדת התינוקות,
הם בירדן ישכשכו רגליים
גדלו הילדים וכבר למדו לשחות
ובני הנעורים חותרים בשניים.

אבל על חוף ירדן ...

מעבר לירדן רעמו התותחים
והשלום חזר בסוף הקיץ
וכל התינוקות היו לאנשים
ושוב על הגבעה הקימו בית

אבל על חוף ירדן ...

כִּנֶּרֶת

מילים: רחל
לחן: עמי שמר

שם הרי גולן, הושט היד וגע בם!
בדממה בוטחת מְצַוִּים: עצור.
בבדידות קורנת נם חרמון הסבא
וצינה נושבת מפסגת הצחור.

שם על חוף הים יש דקל שפל צמרת
סתור שיער הדקל כתינוק שובב,
שגלש למטה ובמי כנרת
משכשך רגליו.

מה ירבו פרחים בחורף על הכֶּרֶך,
דם הכלנית וכתם הכרכום.
יש ימים פי שבע אז ירוק הירק,
פי שבעים תִּכְלָה התכלת במרום.

גם אם אֵרֶש ואהלך שָׁחוֹח,
והיה הלב למַשׂוֹאוֹת זרים -
הַאוּכַל לבגוד בך, הַאוּכַל לשכוח
חסד נעורים?

קולונל ריצ'ארד מיינרצהאגן

ר' מיינרצהאגן היה קצין מודיעין בריטי במסקדה של אלנבי, כשנכבשה הארץ מידי התורכים. הוא היא ציוני מעורה - ומתוך הכרה. מלבד ויצמן, לא היה בריטי יותר מסור לציונות ממנו.

מתוך 'פרקי יומן מזרח תיכוני' **(עמ' 11, קניה, 28/10/1903):**

מתבשלת תוכנית להציע ליהודים בית ברמה של אואסין-גישו [תוכנית אוגנדה]. **אני מקווה שהם יסרבו**, כי בזה הם מביאים צרות על ראשיהם. **קודם כל, ביתם של היהודים הוא בארץ ישראל, לא באפריקה.** התוכנית רק תוסיף על האנדרלמוסיה המדינית, והא-לוהים יודע כי תהיינה פה צרות די והותר בעוד חמישים שנה, כאשר יקנו להם הילדים השכלה. היהודים גם אינם מטיבים להתערב בזולתם - מעולם לא הצטיינו בכך; יש להם דת, מנהגים והליכות משלהם, והם יהיו גורם בלתי נוח ביותר לעיכול במזרח אפריקה אם יבואו במספר ניכר. **מדוע לא לשדל את התורכים שיתנו להם את ארץ ישראל?** הערבים אינם עושים בה מאומה, והיהודים, על מוחם וכוחם הדינמי, יהיו נכס כביר לתורכיה.

2.12.1917, ארץ ישראל (עמ' 18):

היהודי, או בעצם הציוני, רואה בנו בפרוש את המכשיר ששלח הא-לוהים להגשים את ההבטחה ולהחזיר את ארץ הקודש לעם ישראל. אשר על כן מקבלים אותנו בברכה בכל מקום, ובכל המושבות היהודיות מורגשת הקלה כנה מאוד לנוכח סילוקו של העול התורכי, שבשבילם היה פירושו דיכוי, טבח, עתיד חסר תקווה ומכשול חרוץ להתפתחות שוחרת שלום, בין בתעשיה ובין בחקלאות. ליבם סמוך ובטוח שתחת שלטוננו ישאו פרי כל מאמציהם להתנחלות תעשייתית... הדבר נותן לציונות תנופה כבירה.

7.2.1918, משרד המלחמה (עמ' 20):

סעדתי ארוחת צהריים עם הליידי קרו; גם אסקווית ובלפור היו שם, וגם וולטר רוטשילד שהראה לי **העתק של הכרזת בלפור**, מסמך ששלט שלטון יחיד בשיחה כולה. זה **מסמך דו-משמעי**, ואפשר לפרשו בהרבה פנים; הוא אינו מונע ריבונות מן היהודים, **אבל אינני יכול לתפוס איך אי פעם תוכל לקום מדינה יהודית, שלא תפגע בזכויות האזרחיות והדתיות של הערבים. המסמך נותן ביד אחת ונוטל בשניה, ואותי הוא מאכזב.** אני הצגתי לבלפור שאלה ישרה: "האם זה פרס, או שוחד ליהודים בעד שֵרותים בעבר, והאם זה ניתן מתוך תקווה לתמיכה מלאה במשך המלחמה?". גם הוא, גם וולטר רוטשילד, וגם הליידי קרו התמרמרו. בלפור אמר מיד: "ודאי שלא; **גם ראש הממשלה וגם אני עצמי הושפענו מן הרצון לתת ליהודים את המקום היאה להם בעולם; אומה גדולה שאין לה בית, היא דבר שאיננו כשורה".** אמרתי, שאני שמח לשמוע זאת. אחר כך שאלתי: "האם בתוך תוכך, אתה רואה בהכרזה הזאת **צ'ארטר לריבונות יהודית בארץ ישראל**, בסופו של דבר, או שמא אתה מנסה להרכיב אוכלוסיה יהודית על ארץ ישראל ערבית?" בלפור שהה מעט עד שהשיב, והוא בחר במילים בשום לב: **"תקוותי האישית היא שהיהודים יצליחו בארץ ישראל, ולבסוף ייסדו מדינה יהודית. עכשיו הדבר תלוי בהם; אנחנו נתנו להם את ההזדמנות הגדולה שלהם".**

פרקי יומן מלחמת תיכוני 1917-1956, התפרסמו בעברית על-ידי ד"ר ראובן הכט, ירושלים 1973.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

האמונה

הרא"ה קוק

לעד חיה בלבבנו, האמונה, הנאמנה,
לשוב לארץ קדשנו, עיר בה דוד חנה.

שמה נעבוד לגורלנו, בחדוה בגילה וברננה,
שמה נעלה לרגלינו, שלוש פעמים בשנה.

שמה נעמוד לגורלנו, אב המון קנה.
שמה נחיה חיינו, חיי עדת מי מָנָה.

תורת חיים חמדתנו, מפי עליון נָפְּנָה.
נצח היא נחלתנו, ממדבר מתנה.

תִּקְוָתֵנוּ

נפתלי הרץ אימבר

נפתלי הרץ אימבר (גליציה, 1856 - ניו יורק, 1909). משורר עברי מעוריו. שימש מבכירי של לורקס אוליפאנט, מן הנוצרים 'חובבי ציון'. עלה לארץ בשנת 1882. אך התייאש, וחי באמריקה משנת 1892. פרסום גדול נתפרסמו שיריו הציוניים, ובייחוד 'התקווה' ו'משאר הירדן'.

כל עוד לא אבדה תקוָתנו,
התקוָה הנושָנה:
לשוב לארץ אבותינו,
לעיר בָּה דוד חנה.

כל עוד בלבבו שם פנימה
נפש יהודי הומיה,
ולפאתי מזרח קדימה
עֵינו לציון צופיה

כל עוד דמעות מעינינו
ידלו כגשם נדבות,
ורבבות מבני עמנו
עוד הולכים לקברי אבות

כל עוד חומת מחמדנו
לעינינו מוֹפָעַת,
ועל חורבן מקדשנו
עין אחת עוד דומעת

כל עוד מי הירדן בגאון
מְלֹא גדותיו יִזָּלוּ,
ולים כנרת בשאון
בקול המולה יִפָּלוּ

כל עוד שמה עלי דרכים
שער יָפַת שְׂאִיָּה,
ובין חורבות ירושלים
עוד בת ציון בוכיה.

כל עוד דמעות טהורות
מעין בת עמי נוזלות,
ולבבות לציון בראש
אשמורות
עוד תקום בחצי הלילות

כל עוד נטפי דם בעורקינו
בְּרָצוֹא וָשוֹב יִזָּלוּ,
ועלי קברות אבותינו
עוד אגלי טל יִפָּלוּ

כל עוד רגש אהבת הלאום
בלב היהודי פועם,
עוד נוכל קַוֹּת גם היום
כי עוד ירחמנו א-ל זועם.

שמעו, אחי, בארצות נודי
את קול אחד חוֹזֵינו:
כי רק עם אחרון היהודי
גם אחרית תקוותנו!

שלמה לביא

שלמה לביא, אבי רעיון עין חרוד (הקיבוץ הגדול), וממנהיגי תנועת העבודה. בגיל 60 התנדב לבריגדה במלחמת העולם השניה, כנהג משאית. שכל רעיון חרוד את אשתו רחל ציטלה, ובמלחמת העצמאות את שני בניו. כיהן כחבר בכנסת הראשונה, אחרי קום המדינה.

ממכתבו של שלמה לביא, חלוץ העליה השניה, לאביו:

אבא ואמא יקרים וכל בני המשפחה.

בלוד שלעיים אלה בספינה אשר תגיעני לארץ ישראל. אתה, אבי מורי, אתה האיש אשר נתת בנשמתי אהבה לארץ ישראל. ומה עצוב היה לי, כאשר דווקא בלעוני לארץ הנכספת לחוון עברה, לא נפרדנו כהיפרד בן מאביו. אך לבי היה מלא אהבה וברכה לך ולאמא וכל המשפחה.

הנני מאמין באמונה שלימה, כי הכל עלי להתעלם בסולת מסולה למענך, למענך עם ישראל כולו. האם אצוייר? אינני יודע. אתם יודעים נאמנה: אהיה נאמן לשאיפה זו, את כל נפשי וכוחי אמסור לה, כל חיי אקדיש לה.

הרפ"ה (1905)

"את המנגינה האת אי אפשר להפסיק..."

על גבעות שֵׁיך אַבְּרֵיק

מילים: אלכסנדר פן
לחן: מרדכי צוריאל

אלכסנדר פן היה משורר עברי-רוסי, נאמן לעמו, ונאמן להשקפתו הקומוניסטית. הרבה לכתוב בנושאי חברה.

אדמה, אדמתי
רַחוּמָה עד מותי

רוח רַב חַרבוֹנַיִך הרתיח
(רוח רב הרתיח)
אֵרשתיך לי בדם, שֶׁאָדַם וְנָדַם
על גְבעות שֵׁיך אַבְּרֵיק וְחַרתִּיָה

המחול בגלים
יעגל עיגולים
אורי, שמש - לעד בחרתיה
ביומי ולילי, לי יֵהוֹד עמלי
על גבעות שיך אבריק וחרתיה

כאן צמרות הדיתים
מזמרות: זה ביתי
אבן אבן תלחש: הכרתיהו
הָרה, הורה שלי
יבולי מבשילים
על גבעות שיך אבריק וחרתיה

בשבועה לוֹהֶטה
את שביה לי עתה
זה הלב את נדרו לא ירתיע
כי צִוַּנִי חֵרות
האדם הפשוט
על גבעות שיך אבריק וחרתיה

שיר העבודה

מילים: נתן אלתרמן
לחן: עזרא נרדי

כחול ים המים,
נאוה ירושלים
אורים השמיים
על נגב וגליל.

השמש אורי לנו, אורי,
המחרשה עִברי, עֲבוֹרי,
חִרשי בתלם וַחֲזוֹרי
עד לילה, לַיִל יאפיל.

שיר, שיר, עֲלֵה נא,
בפטישים נַגֵּן, נַגֵּנָה,
במחרשות רַנְּנָה,
השיר לא תם, הוא רק מתחיל.

זמר

מילים: אברהם שלונסקי
לחן: מרק לבני

אברהם שלונסקי - סופר, עורך ומתרגם. ממעל מפנה השירה הישראלית, מהשירה המחוכמת של דור הביאליק, אל השירה האישית-לירית.

לא אורחת גמלים ירדה לכרוע,
לא דבשת היא אל מול כוכב.
זה הרים, הרים שבגלבוע,
הררים צופים אלי מרחב.

הם זוכרים את לובן אוהלינו,
שפשטו בָּעמק כַּיונים.

הם זוכרים את מזבחות לילינו,
שעלו באש הניגונים.

שירו לי, כי טוב לי, טוב לשמוע
שוב כְּאָז מול סהר זה ותכוֹל.
שירו עד יָמוש גם הגלבוע
וְיֵצֵא עמנו במחול.

כי שָׁרוּי, מותר הוא לי הזמר,
כי צִיוֹת זרעתי בדמעה.
כְּלרוֹעים בחג של גֶּד הצמר
לנו התגמול והתרומה.

שוב כְּאָז לָבָן הולך הסהר
ומושך בקרן היובל.
שוב כְּאָז הלב פותח שער,
וְנִדְמֶה: לעד לא יִגָּעֵל.

איך היום קסומים ולא מיין
שבנו הנה בַּמשעול הלז
לחדש לכתנו אל העין,
לפַעֲם שירֵנו מִנִּי אז.

שירו לי, כי טוב לי, טוב לשמוע...

שיר העמק

מילים: נתן אלתרמן
לחן: דניאל סמבורסקי

נתן אלתרמן, משורר דור המדינה, עלה לארץ בתרפ"ה (1925) וחי בתל אביב, למד אגרונומיה בצרפת, אך התבדרסם בטורי השירה שפרסם בקבוצות ב'האור' וב'דבר'. בנוסף לשירי ההגות והליריקה (כוכבים בחוץ, 'שמחת עניים' ועוד), הרבה לכתוב שירי הומור על בעיות השעה

באה מנוחה לַיַּגֵּעַ
ומרגוע לָעָמֵל.
לילה חיוור משתרע
על שדות עמק יזרעאל.
טל מלמטה ולבנה מעל,
מבית אלפא עד נהלל.

מה, מה לילה מליל?
דממה ביזרעאל.
נומה עמק, ארץ תפארת
אנו לך משמרת.

ים הדגן מתנועע,
שיר העדר מצלצל,
זוהי ארצי ושדותיה,
זהו עמק יזרעאל.
תבורך ארצי ותתהלל
מבית אלפא עד נהלל.

מה, מה...

אוֹפֶל בהר הגלבוע,
סוס דוהר מצל אל צל.
קול דעקה עף גבוה,
משדות עמק יזרעאל.
מי ירה ומי זה שם נפל
בין בית אלפא ונהלל?

מה, מה...

ד"ר ארתור רופין

ארתור רופין, סוציולוג, כלכלן ומנהיג ציוני. נולד בגרמניה במשפחה מסורתית. בתרס"ה (1905) הצטרף להסתדרות הציונית וכעבור שנתיים נשלח על ידי דוד וולפסון, נשיא ההסתדרות הציונית אחרי מותו של הרצל, כדי לחקור את מצב היישוב בארץ, ולהחזיק את אפשרויות ההתיישבות והפיתוח. מתרס"ח (1908) עמד בראש 'המשרד הארצישראלי' ביפו (לימים, מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית), והפיק אותו למוסד ההתיישבות העיקרי בארץ ישראל לדור שלם. באותה שנה יסד את 'חברת הכשרת היישוב', ובאמצעותה ג'יס את המימון הדרוש לגאולת הקרקע להתיישבות חקלאית (בפרט בעמק יזרעאל ובשרון), ולהתיישבות עירונית (אחוזת בית = תל אביב, הדר-הכרמל בחיפה, שכונת רחביה בירושלים). נסה להשיג הסכמה של הממלכות הערביות ליישוב יהודי אוטונומי עם בכות פלחי מופרזת לעליה יהודית - בלי מדינה עצמאית, במסגרת 'בית שלום', אך התייאש כאשר הובהר לו, שאין שום סיכוי להשיג הסכמה כזאת, אפילו מן המתונים ביותר בהנהגה הערבית. הצדיר הערבי (בתרפ"ט 1929, ובתרצ"ו 1936) שכנע אותו לתמוך בהפרדת האוכלוסיות.

<u>אוטונומיה יהודית בארץ ישראל- תדכיר לועד הפועל של ההסתדרות הציונית:</u>

התוכנית הבזֶלָאית (=של הקונגרס הציוני בבזל), אומרת: **"הציונות שואפת ליצור מקלט בטוח לעם ישראל בארץ ישראל, מוכר על ידי משפט העמים".** בפירוש סעיף זה נחלקו הדעות. אבל לפי דעתי אין במשמעותו אלא זו: שתורכיה תבטיח על ידי תעודה ממשלתית **שלטון עצמי מסוים (אוטונומיה) ליהודים בארץ ישראל,** כדרך שנהגה לבני נתיניה בסמוס, בלבנון ובאי כרתים. אם אנו שואפים לאוטונומיה כזו בארץ ישראל כולה, אין אני חושש לומר ששאיפה זו מוקדמת היא.

היוונים בסמוס ובכרתים, והנוצרים בלבנון השיגו את האוטונומיה משום שבגלילותיהם עלו על שאר העמים במספרם ובהשפעתם, והיו מאוחדים בדרישתם לאוטונומיה. לעומת זה אין היהודים בארץ ישראל אלא מיעוט קטן של 80,000 נפש מתוך כלל התושבים שמספרם מגיע לכ-700,000 נפש. מתוך שטחה הכללי של הארץ (29.000 קמ"מ) אין בידם אלא 400 קילומטר מרובע, היינו 1.5%, ואין רישומם ניכר ביותר, לא ברכושם ולא באיחודם הפוליטי. אילו גם רצתה תורכיה בכך לא יכלה להתעלם מנתיניה המוסלמים ומענייניהן של מדינות אירופה (גרמניה, רוסיה, צרפת), וליתן ליהודים המועטים תושבי הארץ כיום, שהם חסרי כל ערך כלכלי, זכויות מיוחדות שיש בהן משום בכורה, או שהן **מנחילות את השלטון בארץ.**

כדי שיהיה ליהודים ערך מכריע בארץ, במספרם וברכושם הקרקעי, מן ההכרח הוא לרכוש למעלה מ-15,000 קילומטר מרובע קרקע, ולייישב למעלה מחצי מיליון יהודים בארץ. רכישת 15,000 קילומטר מרובע קרקע צריכה לעלות, לפי מחיר של 30 פרנק לדונם בממוצע, לא פחות מ-500 מיליון פרנק, סכום שלא ניתן להשיגו לפי שעה. התיישבותם של 500,000 יהודים תארך 50 שנה בעלייה של 10,000 יהודים לשנה. והרי גם עלייה של 10,000 יהודים לשנה היא המכסימום הניתן להגשמה, שהרי ארצות הברית, שמספר תושביהן עולה פי מאה על מספר תושבי ארץ ישראל וכלכלתן מפותחת ביותר, קולטות בקושי רב עלייה של 100,000 יהודים לשנה. אבל אין מפלגה מדינית יכולה להניח לייסוד פעולתה בהווה שאיפה העלולה להתגשם, על צד היותר טוב, לאחר יובל שנים. מתוך הנחות אלו רואה אני הכרח גמור **להגביל לפי שעה את המטרה הציונות מבחינת השטח** עלינו להשתדל להשיג אוטונומיה **לא בארץ ישראל כולה, אלא בגלילות מסוימים בלבד.** נראה לעין ששני הגלילות הכשרים לכך ביותר הם **חלק מארץ יהודה וסביבת ים כינרת.** על כל פנים חשובה לנו העובדה שאין צורך להוסיף ולרכוש שטחי קרקע גדולים ביותר לשם יצירת **גוש אחד של קרקע יהודי מיפו ועד רחובות** הרחוקה ממנה 20 ק"מ לערך, או גם **עד גדרה,** הרחוקה ממנה 30 ק"מ לערך. על ידי כך היה נוצר מרכז יהודי שהיו מתחבריו אליו השטחים החדשים הנרכשים. מכאן היה מתפשט מעט מעט הישוב היהודי גם בערים לוד ורמלה, שחלק גדול מסביבותיהן הוא כבר עתה בידי יהודים. בקרבת ים כינרת (ממלחמיה ועד צפת לערך) היהודים הם כבר היום היסוד החזק ביותר מבחינת מספרם ורכושם הקרקעי. אילו הצלחנו להיטיב את מצבם הכלכלי בטבריה ובצפת (כיום רובם נוטלי חלוקה), היינו יוצרים **מרכז יהודי חזק בקרבת ים כינרת.** מבחינה זו חשוב יהיה להעביר לרשות יהודים את חמי טבריה, שערכם רב לעתידה של טבריה, להנהיג חרושת בית ולסלול בין צפת וטבריה דרך טובה במקום השביל הצר שעל שפת הים כיום.

[אז] אפשר היה לחבר את שני השטחים, שטח הכינרת ושטח יהודה על ידי רכישת קרקעות במידה מספיקה מיפו דרך פתח תקווה, כפר סבא, חדרה, זכרון יעקב, שְׁפֵיָה ועד מֵישאה, עד כדי יצירת אזור צר הנמצא כולו בידי יהודים ואפשר לסלול דרך על פני קרקע יהודית מים כינרת ועד יהודה....

...השגת אוטונומיה יהודית ביהודה ובסביבות ים כינרת, תלויה, כפי שנרמז כבר למעלה, בשלשה תנאים הכרחיים: א. שיהיו רוב התושבים; ב. שימצא רוב הקרקע בידם; ג. שיביעו רצונם הנמרץ להשגת אוטונומיה. אשר לתנאי הראשון, יש לזכור שכמות העלייה לארץ תלויה במדת אמצעי הקיום לעולים בארץ. באירופה המזרחית מוכנים המונים ליציאה, והשבחת התנאים הכלכליים בארץ-ישראל תוליכם ממילא לארץ-ישראל, ולא יהא צורך בתעמולה מיוחדת. נמצא שנקודת ההתחלה של הגברת העליה לארץ מצויה בארץ גופא, ביצירת אמצעי קיום בה. בכדי להגיע לרוב יהודי ביהודה ובסביבות ים כנרת, מן ההכרח להעלות לערך 200,000 יהודים נוספים ליהודה ולערך 15,000 יהודים נוספים לסביבת טבריה (וכאן מניחים אנו שהיהודים והבלתי יהודים בארץ מתרבים באופן יחסי שווה, על ידי עודף הילודה על התמותה, אף שלמעשה גדול במקצת עודף הילודה אצל היהודים). אז יימצאו - אם נוציא שוב את עודף הילודה מהחשבון - ביהודה 250,000 יהודה 1-200,000 בלתי יהודים לערך, ובסביבת הכינרת 30,000 יהודים 1-27,000 בלתי יהודים לערך. **אם נניח שהמטרה צריכה להתגשם במשך עשרים שנה, הרי מן ההכרח ליישב באופן ממוצע בעיר ובכפר 10,000 איש לשנה ביהודה ו-800-700 איש לשנה בגליל. לשם כך עלינו להתגבר על מכשולים עצומים, אבל מטרה זו ניתנת להגשמה, אם תתחיל פעולה ציונית נמרצת ומכוונת למטרה.**

נכתב בשנת 1907, מתוך ספרו: שלושים שנות בנין בארץ ישראל, ירושלים תרפ"ג, עמ' 1-5.

יעקב פיכמן

סופר ומשורר, מבקר, מתרגם ועורך; עלה לארץ בתרע"ב, ושב בתרפ"ה, ורוי בתל אביב.

יעקב פיכמן, מספר על ימי הראשית של תל אביב

זוכר אני אותם הימים בתל אביב כבור אוש ימי יוצרות שאננים. ימים גדולים, מלאי שמש ושקט, ומין תחזה טהורה, ללא שם, ללא טעם, הבאה רק עם הימים הראשונים. הים היה עוד רחוק ועד שהיינו באים אל שפתו היינו טובלים בחול ומתיישבים עד מותן אבל המיתון הרוגע היתה ממלאה את הסבונה, ובלחות היינו שוכבים בקרחי עיניים, ומקשיבים לרעמאוס (=הקצב) המחזיר של הלים. כאילו היינו נמצאים בתאי ספינה. ימים היו הרחובות לוהטים, שטופי שמש, ללא צל, ללא עובר ושב, ונאם שקשוק עגלה יישמע, מייד היינו רצים אל המלונות לראות מה קרה. ממשלת המולות היתה רחבה כל כך שבלחות היו מאדימות עוד מדורות הבדווים על גבול תל אביב, וביומי ביכורי הענבים היו עדיין יפו נוטים את אוזניהם הכהים על גבעות בדמיהם, שלקרו את השבונה. אוש לא פולו אל כי תל אביב תיהפך עיר סואנת ומפרוש נגבה, מערבה, צפונה, אבל גם אל היה הרגש שכאן בחולות אלה, טמון כוח פלאי וכאן תהיה התנייה הראשונה.

גן השקמים

מילים: יצחק יצחקי
לחן: יוחנן בראי

היה היו כאן פעם שקמים,
חולות מסביב וגם נוף.
העיר תל אביב של אותם הימים
היתה בית בודד על החוף.
ויש לפעמים נערכו ישיבות
מתחת שקמים אז בצל,
וליד העצים צחקו הבנות
וענו בזמרה: "הֵי הַלֵּל".

כן, זהו, כן, זהו, זה גן השקמים.
היו גם כאלה, אֵי אז בימים.

גדלה תל אביב מסביבה פרוורים
הכל בה תוכנן ונבדק.
נבנו בה כבישים נשכחו השקמים
והלבין אז ראשם מאבק.
הכל כאן נבנה בקצבו של הדור -
חנויות ובתי שחקים,
אך רק אם נַפנה מבטנו אחור,
ניזכר בשקמים ירוקים.

כן, זהו, כן, זהו...

היום השקמים נעלמו ואינם -
רק שלט את שמם עוד מזכיר,
כמה ציפורים וספסל מיותם
ניצב בליבה של העיר.
ומושך הוא אליו, כשהערב יורד
ועולים במרום כוכבים,
קבצן מן הרחוב או הֵלך בודד
או זוג צעירים אוהבים.

כן, זהו, כן, זהו...

מי יבנה בית

מילים: לוין קיפניס
לחן: נחום נבדי

מי יבנה יבנה בית בתל אביב?
אנחנו החלוצים, נבנה את תל אביב
הבו חומר ולבנים, ונבנה את תל אביב

מי יזרע יזרע שדה בתל חי?
אנחנו החלוצים, נזרע את תל חי
הבו לנו זרעונים, ונזרע את תל חי.

מי ישתול ישתול פרדס ברחובות?
אנחנו החלוצים, נשתול ברחובות
הבו לנו שתילים, ונשתול את רחובות.

מי ייטע כרם בראשון?
אנחנו החלוצים, ניטע את ראשון.
הבו לנו גפנים, וניטע את ראשון!

אל בורות המים

מילים ולחן: עמי שאר

מֵאַהֲבָתִי
הלכתי אל בורות המים
בדרכי מדבר
בארץ לא זרועה
מֵאַהֲבָתִי
שכחתי עיר ובית
ובעקבותֶיךָ -
בְּנָהִיָּה פרועה.

אל בורות המים, אל בורות המים
אל המעין אשר פועם בהר
שם אהבתי תִּמְצָא עדיין
מי מַבּוּע
מי תהום
ומי נהר.

רק אהבתי
נתנה לי צל בקיץ
ובסערת החול הנוראה
רק אהבתי
בנתה לי עיר ובית
היא חַיַּי, והיא מותי מדי שעה

אל בורות המים...

שם התאנה
ושם שתילי הזית
ופריחת הרימונים המופלאה
שם אהבתי
השכורה ולא מְיַיֵּן
את עיניה תעצום לאט לאט

אל בורות המים...

אתן במדבר

מילים: ישעיהו מ"א
לחן: בועז בלוכר

אתן במדבר (נטע) ארז
שִׁטָּה והדס ועץ שמן
אשים בערבה ברוש
תִּדְהָר ותַאַשּׁוּר יַחְדָּו
(הפסוק בישעיהו מ"א יט, אין בו 'נטע')

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

עין גדי

מילים: איתן פרל

לחן: דב אהרוני

יַם הַמָּוֶת הַכָּחוֹל בַּלָּאט יָנוּעַ
וּמִמַּעַל עֲנָנָה קְטַנָּה תָּשׁוּט.
עֵץ הָאֶשֶׁל בְּדֻמָּמָה יָזוּעַ
וְכֹל קַו בְּחוֹל יָפֶה חָרוּט.

הָאֲדָמָה תִּצְהַיִב בְּלֹהֶט שֶׁמֶשׁ
וְאַבְּקַ מַחֲנִיק יָעוּף בְּרוּם
אַךְ עֵין גֶּדִי לֹא תִּיבוֹל בַּכֶּמֶשׁ,
בָּהּ יִשְׁלוֹט גּוֹן יָרֹק וְחוּם.

עֵין גֶּדִי, עֵין גֶּדִי
מַה הִיא כִּי צַמְרַת בָּחֲמָה
אֵיךְ פְּלָגִים בָּךְ חוֹתְרִים
בְּשֶׁמֶמָה
עֵין גֶּדִי, עֵין גֶּדִי,
בָּךְ הַיּוֹפִי יוֹפַע בְּכֹל הוֹד,
וְהַלֵּב יִהְרְהַר וְיִחְמוֹד.

יַם הַמָּוֶת הַכָּחוֹל בַּלָּאט יָנוּעַ
וְכֹל הַר בּוֹ יִתְנַשֵּׂא גֵּאֶה וְרָם.
נַחַל עֲרוּגוֹת, זֶה הַיְדוּעַ
מֵהַלְּכוֹ יֵישִׁיר אֶל תּוֹךְ הַיָּם.

הָאֲדָמָה תִּצְהַיִב בְּלֹהֶט שֶׁמֶשׁ,
אַךְ עֵין גֶּדִי הִיא נָוֶה מִדְבָּר
יוֹם חָדָשׁ אֵינוֹ דוֹמֶה לָאֶמֶשׁ
וְעַתִּיד מִזְהִיר צוֹפֶן לָהּ הַמָּחָר

עֵין גֶּדִי, עֵין גֶּדִי...

ר' אברהם מרדכי אלתר מגור

ר' אברהם מרדכי אלתר מגור (גור, ה'תרכ"ה 1865 - ירושלים, ה'תש"ח 1948). אדמו"ר, בן של ה'שפת אמת'. עמל על חסידים ומתנגדים. ממייסדי 'אגודת ישראל' ומחשובי פעיליה. מן האדמו"רים שפָּעֲלוּ לאחד ישראל, ומן המעטים שנסעו אליה (חמש נסיעות משנת ה'תרפ"א 1921), וקיים קרקע בה. עודד עליית חסידים לארץ ישראל (בסייג של כהירות), והשתקעות בה, אבל לא הוביל לכך את ההמונים, מפני ההתנגדות הרחבה.

<u>קטעים ממכתב ששלח לבנו ולחתנו בחזרתו מארץ ישראל:</u>

לעורר את כל החרדים

... הנני שבע רצון מאד בראותי כי יכולים גם לבוא אל המנוחה, ולהתנהג שמה בדרכי היהדות כאשר הורונו אבותינו ואבות אבותינו. ומי אשר חננו השם יתברך בהון, יכול בלי שום ספק למצוא שמה פרנסתו במנוחה שלמה, ולשמור היהדות כראוי באין מעצור. אולם גם אלו שאין יכולים ואין חפצים להשתקע בארץ הקודש; דעתי - בכדי לעזור לאחיהם בני ישראל החרדים, להתישב שמה - יפרישו כל אחד מהונו סכום מסויים ולקנות לו שם חבל נחלה. והוא נושא פירות גם בעולם הזה... לכן אקוה ואבקש, שממנו יִראו וכן יעשו. כי הגיעה השעה לעשות דברים ממשיים בפועל...

ביקרתי את הנציב ה' אליעזר סמואל, והבטיח, שיסייע לחסידים שיבואו שמה להתיישב, להיות להם כל הזכויות שנתנו לחברות אחרות. והִרשַׁני להודיע זאת בשמו, אולם הוסיף תנאי, כי יהיו בשלום עם התושבים הנכרים...

בטח כבר ידעתם, כי בווינה באסֵפה של מועצת גדולי התורה החליטו, שהאגודה תעסוק בעבודה ממשית בכל המקצועות, ביישוב ארץ ישראל, מבלי הבט על התנאים הפוליטיים המתחלפים ובאים. וכן הוא באמת דעתי, אשר מצוות יישוב ארץ ישראל שנצטווינו בתורתנו הקדושה איננה דבר התלוי בזמן, רק ביכולת ובאפשרות, לכן גם עתה צריכים להשתמש באפשרות של עכשיו ולעבוד בכל עוז, כי בריבוי העולים החסידים לארץ ישראל תתגדל השפעתם שמה, וזה יגרום שמירת קדושת הארץ..

והנני כופל את דברי, אשר על אגודת שלומי אמוני ישראל לעורר את כל החרדים, שישתדלו להרבות היישוב בארץ הקודש... בעשר קדושות שבארץ ישראל יכולים גם עתה להנות מטובה, הן בעלי בתים, הן פרושים, הן חסידים, הן בעלי מדרגה וכו'. אולם לבַל לנסוע בחפזון (בפרט אחרי שנשמע שסגרו מעת לעת את הגבולים), אך ביישוב הדעת ובסדר, ולהיוודע מקודם איך יתפרנס שמה, וכמה כסף נדרש...

*מתוך **אוסף מכתבים ודברים** מכ"ק מרן אדמו"ר מגור, רשה תרצ"ג.*

"אל המנצח הנאת אי אפשר להפסיק.."

סבתות קדושות בירושלים

אסתר ראב

סבתות קדושות בירושלים,
זכותכן תגן עלי;
ריח סמדר ופרדסים פורחים
עם חֶלֶב אֵם הֶשְׁקִיתִי;
כפות רגלים
רפות כְּידים
בחול לוהט ממששות;
וְאֶקְלִיפְּטִים פרועים
טעוֹנֵי צרעות ודבורים
שיר ערש לי דוֹבֵב;
שבע אטבול בים תיכון
לקראת דוד אלופי המלך
וַאֲעַל אליו בהרי ירושלים
אֶיְמָה-הֲדוֹרָה.
ועם דבורה תחת התומר
אֶשְׁתְּ קַהֲוָה ואשוֹחֵחַ
על הגנה ומלחמה.
סבתות קדושות בירושלים,
זכותכן תגן עלי.
עלה ריח בגדיכן באפי
ריח נרות שבת וַנַפְטָלִין.

ניגונים

מלים: פנינה ברגשטיין
לחן: דוד נהמי

שְׁתַלְתֶּם ניגונים בי אִמִּי ואבי
ניגונים מזמורים שְׁכוּחים
גרעינים, גרעינים נשאם לבבי
עתה הם עולים וצומחים

עתה הם שולחים פֹּארוֹת בדָמִי
שורשיהם בעורקַי שְׁלוּבים
ניגוניך אבי, ושיַרֵיך אִמִּי
בדופקַי נֶעוֹרים ושבים

הנה אאזין שיר ערשי הרחוק
הביע פי אֵם אלי בת
הנה לי תִּזהרנה בדמע וצחוק
'איכה' וזמירות של שבת

כל הגה יִפַּם וכל צליל יֵאָלֵם
בי קולכם הרחוק כי יֵהוֹם
עיני אעצום והריני אתכם
מֵעל לחשכת התהום

אורי צבי גרינברג

אב"ל , מאורר האש הנבואית המתפרצת, מאורר החורבן של גלות אירופה בשירי 'רחובות הנהר', צופה הרוח המאירית המתחברת בקרקע המאמית של ארץ ישראל הצולה, ארץ ההבטחה "עדי פרת ושפל".

נולד במגרה גליציה בחג הסוכות תרנ"ב (שנת הקונגרס הציוני הראשון). כשחצר ללבוב בה גדל, בתום מלחמת העולם הראשונה, עבר בצבוץ ורא בהימצאו במרכז פלגרים פולני ביחודי לבוב. הוא חזמאד ירי עם חריו ואחיותיו, ונוגל בהגשיה אל בנס. תגובתו הספרותית נגד הנבלות אולבה אותו לבאת מפולין.

עלה לארץ ישראל בחנוכה תרפ"ג (1923). פרסום תרפ"ט גרמו לו לחרדת-עם, משם שהחגנה והמוסדות הציוניים לא הכינו את הישוב לעמוד בפני ההתקפות. הוא כאב את הפקדת גופתו של אברים ג'יבק, מפקד ההגנה בחולדה, שנהרג כשחיפה על חבריו הנפגעים. אב עצב את חבריתו עם מנהיגי הפועלים ואת ההסתדרות, לא הדפיס שירתו ונה בר לתנועת נאם ב'בוטינסקי.

מן הפס 'פלביוס' ובק הנאר - "פלביוסים" (על פס יוסף בן מתתיהו, מראשי המורדים ברומאו, שבגב בלוחמים הקנאים, התחבר לטיטוס והפך ל"יוספוס פלביוס").

עם פרוץ המרד הערבי בקיץ תרפ"ו (1936), והתעצמות הפרעות ביהודים בארץ, הדפיס (ב-1937) את ספר 'הקטרוג והאמונה'. השיר המוגא בבה הוא השיר החותם את הספר, שכתב בחודש אב-אלול תרפ"ו, ובתשרי תרפ"ז. השיר מלא תביעות 'נבואיים', שהתקיימו כולם בשנים הבאות: הפצצת לונדון על-ידי מטוסים גרמניים (כעבור 4 שנים); יציאת הבריטים מהודו ומארץ ישראל (כעבור 12 שנה); נהרות דמים של טבח יהודים באירופה הנצרית (כעבור 4 עד 9 שנים); תקומת 'מלכות ישראל' ושחרור ירושלים (כעבור 31 שנה) עם אוריונים ישראליים מעל הר הבית.

כותב ספר בה
אשר בכה עמוד כחול בה"ל,
בחטיבת הנגחנים 55, על הר הבית בששת הימים ומטוסי חיל האוויר מעל,
הם קשר אישי מיוחד לשיר הנה.

יְהוּדָה הַיּוֹם, יְהוּדָה מָחָר
/ מַשָּׂא דְוַי וּמַשָּׂא גִיל

מַלְכוּת בְּרִיטַנְיָה, הָיִינוּ לְמַס לָךְ.
גַּם עֶרֶב לוֹקְקָה מִדְּבְשִׁי בְּכַפָּךְ.
נִכְנָעִים עֲשָׂאוּנוּ לִפְקִדּוֹת פִּקִּידַיִךְ,
מַנְהִיגַי - פְּלַבְּיוֹסַיִךְ.
אֵין זֹאת כִּי קָרָאת בָּלְיוֹת לְרִפּוּז,
כְּנוֹעַזְתָּ לְהַגְּשִׁים אֶת חֲזוֹן הַנַּצְרוּת הָאוֹיֶבֶת
לְהַעֲבִירָן בְּמַסַּת הָעִנּוּי מִימֵי טִיטוּס
בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִבְרִית וּמָכְאֶבֶת.

'יוּדֵיאָה קַפְּטָה' יוֹם יוֹם... בְּאוֹתָן הָאֵימוֹת,
וּלְשַׁלֵּם עוֹד וְעוֹד בִּגְוִיּוֹת - עֲרֵמוֹת,
שֶׁכַּר מַחֲזֵה הָעִנּוּי הָעַתִּיק, שֶׁאָנוּ
עוֹבְרִים מֵחָדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלָּנוּ.

זְוָעָה: בְּבֵית-אַבָּא הֲיוֹת כֹּה מוּכָס!
בְּבִירַת-דָּוִד מֶשְׁפָּטִים עֲדֵי שְׁאוֹל!
וְהֵתֵּר לְכָל כַּלְבֵי-עֶרֶב לְהַלְחִית
בְּפָנֵי בְנֵיהֶם שֶׁל דָּוִד הַגָּדוֹל!

אָכֵן נִדְכֵּאנוּ מְאֹד, אַךְ מִסִּינַי בּוֹעֵר
וַעֲדֵי כָל בָּאֵינוּ בָּאֵשׁ הַמְבֹעֶרֶת,
נִצְטַוֵּינוּ הֱיוֹת בְּטֶבַע הָאֵשׁ הַנִּצְחִית,
הַנִּכְפֶּפֶת בִּזְמַן וְאֵינָהּ נִשְׁבֶּרֶת.

אָנוּ כְּפוּפִים, בּוֹעֲרִים... אָמֵן,
מַהוּת סְגֻלָּה הִיא.
בְּבָתֵּינוּ מְעַט מְאֹד רֹן וַרְב נֶהִי.
יְמֵי טִיטוּס יָמֵינוּ וְשׁוּקֵךְ בַּרְזֶל,
וּפְלֶשְׁתִּינָא - נְקֻרַאת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
יֶשׁ יוֹם וּמִנְיוֹס יְשׁוּעֵךְ הַפַּנִּין,
וּמִדֶּרֶם-הַפְּרָת בָּךְ תַּפִּיחַ דְּגָּת בֶּבֶל.
אֲנִי חָז אֶת נְשִׁרֵי עֲמָלֵק מִן הָרֵינוּס
עָפִים אֲלֵי גַּג הַוֶּסְטְמִינְסְטֶר הָרָם.

אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַגַּנְגֶּס עוֹלֶה בִּכְתֵפַיִךְ,
לָחוֹךְ וּבָלוֹעַ אָדָם וְרוּבֵהוּ,
כָּל טַנְק וְתוֹתָח.

אֲנִי רוֹאֶה אֶת כָּל הֹדוּ עוֹקֶרֶת עֲגָנַיִךְ,
שַׁלְשֶׁלוֹת גְּשָׁרַיִךְ וְאוֹקְיָנוֹס בַּפָּנֶיךָ - -
אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַיָּם, חֵיק הָעַד לְצִיֶּיךָ.

יְהוּדָה הַחָפְשִׁית, יְהוּדָה הַיַּמִּית,
מֵאֵילַת עַד צוֹר, עֲדֵי פְּרָת וְשִׁטְפוֹ.
בַּת בְּרִית וּמְעֹז לָךְ בַּצַּר, לוּ הָיָה אָז
עַמִּי הָעִבְרִי הַשַּׁלִּיט הַיָּחִיד פֹּה,
בְּדָם מִתְרוֹנֵן גְּבוּרָה בְּשׁוּקָיו.
מַעֲצָמָה יְדִידָה לְחוֹף יָם הַתִּיכוֹן - -
לוּ חָכְמוּ יוֹעֲצַיִךְ, לוּ הֵבִינוּ אַחֲרִית!
לוּ הֵרִיחוּ פָּמוֹנִי אֶת בּוֹא הַיַּתְמוּת לָךְ,
וְיוֹם מַלְכוּתֵךְ הַנּוֹטֶה לַעֲרֹב - -

אֲנִי רוֹאֶה אֵיךְ הַלָּלוּ הוֹלְכִים לִתְלִיָּה
וְשַׁחֲרִית יְרוּשָׁלַיִם בְּשַׁעֲוַת פְּנֵיהֶם.

וַאֲנִי רוֹאֶה כְּבָר סִיעַת-אֲוִירוֹנַי בְּמָחוֹג
עַל פְּנֵי הַר הַבַּיִת חָגָה בְּיוֹם חַג.

אֲנִי רוֹאֶה הֲמוֹנֵי חוֹגְגִים, עֵת יוֹרִים
אֶל נַחַל קִדְרוֹן אַלְפֵי יְרִיּוֹת,
כְּמִסְפַּר שְׁנֵי הָעֲנוּת.

אֲנִי רוֹאֶה הַר הַבַּיִת כַּסְּיָנִי בּוֹעֵר,
וְרוֹכֵב שׁוֹתֵת-אֵשׁ בַּחֲצוֹצְרָה מְחַצְצֵר.

וְדֶגֶל דָּוִד - בְּמִגְדָּלוֹ שֶׁל דָּוִד.

אֲנִי רוֹאֶה רוֹאֶה אֲנִי רוֹאֶה מַיּוֹרֶדֶת בְּיָם חֵיפָה וּבְיָפוֹ
אֳנִיּוֹת אֲנִיּוֹת אַנְגְּלִיּוֹת לְהַפְלִיג - -
וּבְגַב חַיָּלִיךְ קַר וְחַם, כְּבְגַבִּי,
בְּעֵת כָּתְבִי זֶה הַשִּׁיר.
וְלִי יֵשׁ מָשִׁיחַ וְאִם עוֹדְנוּ רָחוֹק,
הוּא חָבוּי כְּחַרְבּוֹ שֶׁל דָּוִד בִּגְדָנוֹ.
אֲנִי רוֹאֶה עִנּוּיִים שֶׁיָּבוֹאוּ עָלַי:
אֲיֻמִּים מֵאֵלֶּה אֲשֶׁר בַּחַיִּי.

אֲנִי שׁוֹמֵעַ הַרְבֵּה יְלָלוֹת בְּאָזְנַי.
אֲנִי רוֹאֶה הֲרוּגִים וּטְבוּחִים וּבְעֵרוֹת.

אֲנִי רוֹאֶה בָּתֵּי-כֶלֶא עָבִים, תְּלִיּוֹת -
בִּירוּשָׁלַיִם, בְּיָפוֹ, בְּעַכּוֹ - - וּפְנֵי
סִיקְרִיקִין יְהוּדִים נְדוֹנִים לְמִיתָה.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

זמר הפלוגות

מילים: נתן אלתרמן
לחן: ז. סמבורסקי

את זמר הפלוגות נשיר נא למזכרת,
אָפֵל, אָפֵל הַוָּאדִי, המשמר הָכֵן.
הלכה, הלכה פלוגה בלילה, בשרשרת,
הלכה פלוגת שדה לאש ולמָגֵן.
חכי לנו, ארצי, במשעולֵי הָרִיר,
חכי לנו בשדות הלחם הרחבים,
את שלום המחרשה נשאו לך בחוריך,
היום הם לָך נושאים שלום על הרובים.

פלוגה, עֲלִי, עֲלִי בהר.
פלוגה, כָּבוֹשׁ תכבֹּשׁי!
בְּמקום שם איש עוד לא עבר,
שם יעברו ה'פּוֹשׁים'.
למען אם ובן ואב
הסוללה נקימה.
פלוגה, לא תם, לא תם הקרב,
פלוגה, צָעוֹד קדימה!

כי לא לשוא, אחי, חרשתָּ ובניתָ,
לַנפש ולבית לנו מלחמה.
ג'עָרה, תל עמל, כנרת וחניתה,
אַתֶּן לנו דגלים, ואנו - החומה.
כי לא נשוב אחור, ודרך אין אחרת.
אין עם אשר יסוג מחפירות חיין.
הלכה, הלכה פלוגה בלילה, בשרשרת;
פנַיך, מולדתי, הולכים אִתה בקרב!

פלוגה, עלי, עלי....

לשוא לשוא אמרו: רק הימים הם לנו,
לשוא אמרו: לאש ושוד נָדוֹן הלֵיל,
הלילה והיום רק לחיים נָתַנו,
הלילה והיום הם ארץ ישראל!
מן השפלה בחוף ועד גדרות התיל,
ומנקרות הרים ומבקעות וגיא.
נשיב לך את היום, ארצי, ואת הלַיִל,
נשיבה לך אותם למען כל החי!

פלוגה, עלי, עלי...

ארתור רופין-במועצת הסוכנות היהודית, 'לקראת העתיד הקרוב':

אולי תוכיחו אותי על האופטימיות היתרה שלי בהערכתי את המצב בארץ. אני מודה ברצון, שאמנם אופטימיסט הנני. אבל חושבני שיש לי הרשות לכך על יסוד ניסיוני בעבר. כשאני סוקר את העבודה בארץ ישראל במשך 28 השנים האחרונות, **אני מוכרח להגיד שבעצם קרו לנו כאן ניסים על גבי ניסים.** אני נזכר, שבביקורי הראשון בארץ, בשנת 1907, בא אלי שען וסיפר לי כי שישים משפחות יהודיות מיפו, סוחרים, מורים פרטיים ובעלי מלאכה, נתארגנו לשם בניין שכונה יהודית מיוחדת, ולמטרה זו הם מבקשים הלוואה מהקרן הקיימת. לשאלתי, אם יש להם אי-אלה אמצעים בשביל הבניין, מלבד ההלוואה, ענה, שיש להם כבר 100,000 פרנק. אחר כך נתברר שלמעשה היה להם במזומן רק 50,000 פרנק, והחצי השני - בהבטחות. אף על פי כן ראיתי לפני התחלה של יוזמה פרטית והצלחתי לקבל את ההלוואה הדרושה - 250,000 פרנק - בשביל אותה החברה ביפו, וגם הלוואה שניה של 50,000 פרנק - בשביל חברה יותר קטנה בחיפה. והתחילו אז בבניין הבתים הראשונים על החולות של יפו ועל מורד הכרמל. **כוח הדמיון הגדול ביותר לא יכול היה אז לתאר לעצמו שמההתחלות הנסיות האלה תקום לאחר 25 שנים העיר הגדולה תל אביב עם 150,000 תושביה, וייבנה הדר-הכרמל בחיפה עם 30,000 תושביו.** ומי יכול היה להאמין, שממאמציו של אליעזר בן יהודה להחיות את השפה העברית, תקום רשת של בתי ספר עבריים עם 30,000 ילדים, ושבזמן כל כך קצר תתפתח ספרות עברית עצומה? כלום יכול היה לעלות על דעתי בשנת 1908, כשבאתי לראשונה ארצה עם תקציב שנתי של 20,000 פרנק בשביל העבודה המעשית בארץ, שלאחר 25 שנים נקבל מהבנק האנגלי הגדול ביותר הלוואה של חצי מיליון פונט? מי יכול היה לשער, שנגיע **לעלייה חודשית**, גדולה פי שניים מהעלייה השנתית בשנים הראשונות? **מי יכול היה לשער שכיום, בתקופת הקטסטרופה האיומה ביותר בתולדות העם, תהיה ארץ ישראל עוגן ההצלה היחידי? כשאני חושב על עובדות אלו, ועל עוד רבות אחרות, אני מוכרח להאמין בהשגחה העליונה. אולי תחשבו שהייתי למיסטיקן באמונתי זו - ייתכן; אבל רק במידה קטנה מאד. אכן, יש לי ההכרה שאמונתי זו נובעת לא ממקור השכל, אלא ממקורות עמוקים יותר: כשם שבטבע אין שום כוח הולך לאיבוד, כך מאמין אני שגם בתהליך החברתי כל מאמץ מתמיד ומסור אינו נשאר בלי השפעה, ובמוקדם או במאוחר הוא נושא פרות. מתוך הכרה זו אני קורא לכם, להכיר את הערך ההיסטורי הגדול של הרגע הנוכחי בשביל העתיד של עם ישראל, ולרכז את כל הכוחות לסיום מפעלנו בארץ ישראל.**

לוצרן, 1935.

שלושים שנות מנין בארץ ישראל, עמ' 3-312.

"אל תמעיטו תמאת אי אפשר להפסיק..."

בין גבולות

מילים ולחן: אלכסנדר ארקדבוד

תרגום עברית: חיים חפר

בין גבולות בהרים ללא דרך
בלילות חשוכי כוכבים
שיירות של אחים בלי הרף
למולדת אנו מלווים.

לעולָל ולרַך
שערים פה נפתח
לַמָך ולזקן אנו פה חומת מגן.

אם השער נעול אין פותח
את השער נשבור וניתוץ
כל חומה בצורה ננגח
וכל סדק נרחיב ונפרוץ.

לעולל ולרך...

שיירה אַל בְּכִי ואל צער
הישען על זרועי סב זקן
גם לזה שסגר את השער
יום יבוא של נקם ושלֵם.

לעולל ולרך...

"אל המנצח בנגינות מזמור שיר"

שיר הפרטיזנים היהודים

מילים: מ. גליק

תרגום: א. שלונסקי

אל נא תאמר: "הנה דרכי האחרונה"
את אור היום הסתירו שמי העננה,
זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא
ומצעדנו עוד ירעים: אנחנו פה!

מארץ התמר עד ירכתי כפורים
אנחנו פה במכאובות וייסורים,
ובאשר טיפת דמנו עוד ניגרה
הלוא ינוב עוד עוד רוחנו בגבורה.

עמוד השחר על יומנו אור יָהֵל
עם הצורר יחלוף תמוֹלֵנו כמו צל,
אך אם חלילה יאחר לבוא האור -
כמו סיסמא יהא השיר מדור לדור.

בכתב הדם והעופרת הוא נכתב,
הוא לא שירת ציפור הדרור והמרחב
כי בין קירות נופלים שרוהו כל העם,
יחדיו שרוהו ו'נָגָאנים' בידם.

על-כן, אל נא תאמר: "דרכי האחרונה"
את אור היום הסתירו שמי העננה,
זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא
ומצעדנו עוד ירעים: אנחנו פה!

ר' יששכר משה טייכטאל

ר' יששכר משה טייכטאל. מרבני סלובקיה החשובים, שנאצרו בתוך עמם בימי מלחמת העולם השנייה. בפרוץ השואה בהונגריה, ב' בשבט ה'תש"ה, נהרג על קידוש ה'. ספרו 'אם הבנים שמחה' יצא לראשונה, עוד בחיי, בבודפשט, בתש"ג 1943 ומו ערך חשבון נקם עם האומ"רים, שהתנגדו מאוד לתנועה הציונית, שהיא רצון ה'. נגד המנהיגים הדתיים בדמון, טען שלא יוכלו "לכפר ידיהם ולומר, ידינו לא שפכו את הדם הזה" (קהילת השואה).

מתוך ספרו 'אם הבנים שמחה' (תשכ"ט, עמ' קלז, קמז, רח, רפ):

לא יישאר אפילו נפש אחת חוצה

...כעת בימינו, שזה שנים האחרונים, רבים מאחינו בני ישראל נהרו לארץ ישראל מכל פינות הגולה לאלפים ורבבות, ודאי **אות וסימן הוא לאתחלתא דגאולה...** די לנו ברמז זה לידע, שרצון הבורא הוא שנעזוב את ארצות הגולה, ונלך ונשוב לארץ ישראל....

...הכי צריך לנו עתה בזמננו להוראה יותרת מן השמים, אחר כל מה שנעשה לנו בעיתות הללו בארצות גלותנו, שרצון מלכנו הקב"ה, הוא, שנשוב לארץ הקדושה, ועל כן עשה לנו כל זאת, **שלא יהיה יכולת להתקיים עוד בין העמים**, ומשך מאיתנו הבטחת הגלות ("ואף גם זאת, בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתים ולא געלתים לכַלֹּתָם..."), מפני שזה רצונו יתברך, שלא נשב עוד פה בגלות, רק נקומה ונתעודד לחזור ולשכון כבוד בארצנו.

...לא נשוב אל אֻמנו החורגת (=הגלות). רק נקומה ונעלה אל **אֻמנו האמיתית**, ולהקריב אליה את כל כוחותינו מעתה ועד עולם, לבנות חומותיה ולתקן חורבותיה, וחזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי א-להינו, וה' הטוב, יעשה עמנו אות לטובה, ויראו שונאינו ויבושו.

...אליכם אישים, אישי ישראל החיים בכל המישה חלקי התבל, אקרא, מקטן ועד גדול, מאיש ועד אשה, מנער ועד זקן: **כולכם קומו והתייצבו**, עמדו נא והתעוררו נא, להיכנס בברית הזה של בניין הארץ, **ולא יישאר אפילו נפש אחת חוצה**... ונבנה ארצנו...

מהצהרת מר יעקב רוזנהיים, נשיא אגודת ישראל, התנועה הציונית - מכשיר מטעם ההשגחה

אין ספק שלמדינה של ארץ ישראל הנהו דר חשיבות יוצאת מהכלל לכל אחד מאיתנו, ובכלל זה אלה שאינם נומכים עיוורים של הציונות ושאינם מאמינים, שמדינה יהודית בארץ ישראל תפתור למעשה את כל הבעיות היהודיות. כל אופן יש להתייחס לתנועה הציונית כאן מכשיר מעשי ההשגחה, יהא אפוא, לא נכון הדבר להניח מכשולים בדרך הציוניים, ואפילו הרביזיוניסטים - לקבל מאת המעצמות הגדולות בטוחה [=התחייבות], שמדינה יהודית תוקם בארץ ישראל.

מרץ 1943

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

בשדות בית לחם

מילים ולחן: עמי שמר

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם,
תַּן מילל בקול נשבר
אנה פנה עדרי ללכת.

אָח לנשר ולעיט
אין לי קֵן ואין לי בית
הֲי חלילי, יַלֵּל, יַלֵּל חלילי

עד לֵיל אוסיף ללכת
עם תרמיל רועים על שֶׁכֶם
הי חלילי, ילל, ילל חלילי

אבן מוטלת על לבי
כאבנים בשדות בית לחם
רוח עובר בעשבים
אנה פנה עדרי ללכת

אֵי שם בסוף הדרך
תַּתְחַפִּי עד רדת ערב
הי חלילי, ילל, ילל חלילי

תַּתְחַפִּי לַהֵלֶך
עם הלחם והמלח
הי חלילי, ילל, ילל חלילי

אור הירח על ההר
לילה לבן בשדות בית לחם

שלום קרניאל

שלום קרניאל, נולד בקרקוב בפולין ב-תרע"ב 1912, גדל בבית חסידי-ציוני. מאמודי התחוק של תנועת 'תורה ועבודה', ובני עקיבא'. עלה ארצה בתרצ"ט 1939, והצטרף לכפר-עציון. איש רוח והגה דגולת. נפל בהתקפה הראשונה על שיירה לגוש עציון (שיירת הנשרה), בה נפלו 10 חברים ממשקי הגוש, בחנוכה תש"ח.

מדבריו בעת נטיעת העצים, שנה אחרי עליית כפר-עציון:

בעשרים וששה בשבט, ה' אלפים תש"ד, בשנה החמישית למלחמת העולם השנייה, בגמר שנה אחת לעלייתנו למקום ניגשים אנו, חברי 'קבוצת אברהם' של הפועל המזרחי, לנטוע עצי פרי ועצי יער בכפר עציון, לקיים את צו התורה: "כי תבאו אל הארץ ונטעתם...". "לא תֹהו בראהּ, לשבת יצרהּ". בזמן שנחלי דם של אחינו המעונים נשפכים כמים, והעולם מתבוסס בדמיו, הנענו הלום כדי לבנות ולנטוע ולהכות שרשים עמוקים בהרי יהודה. כי בנטיעות אלו פתח חדש לגאולתנו ולפדות נפשנו. תלושים היינו בגולה והתלישות היתה המחלה האיומה של עמנו בנכר. לשורשיות אנו זקוקים, לאחיזה איתנה באדמת המולדת. זאת העבודה שאנו עושים במקום הזה...

העצים האלה שאנו נוטעים היום לסמל יהיו לנו. סמל דרכנו כחלוצי האומה, אות ברית עם אדמת המולדת. 'כי האדם עץ השדה'. השורשים העמוקים של העצים יזכירו לנו את חובתנו להיות דבוקים בעולם המעשה, בבניין, בנטיעה, ובעבודה. הענפים הגבוהים שיתרוממו אל על יעוררו אותנו כפי מעלה, לדעת את קוננו ולשאוף תמיד לשלמות מוסרית ולקדושת החיים. זאת הדרך של אבותינו הקדמונים, וזו דרכנו כחלוצי תורה ועבודה...

מלפני אלפיים שנה היו ההרים מסביב הומים מרננת העצים ומצהלת החיים. היום הם עומדים קרחים בשממותם. עם עלייתנו לכפר עציון נשבענו: לא ננוח ולא נשקוט עד כי נגול את חרפת השממה מעל פני ההרים, ועד כי נכסה אותם במעטה עצי פרי ועצי יער, אשר **ירננו את שירת התחייה**, לקיים מה שנאמר: **"ואתם, הרי ישראל, עֲנָפְכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לעמי ישראל כי קֵרְבוּ לבוא... ונעבדתם וזרעתם. והרביתי עליכם אדם, כל בית ישראל כֻּלֹּה, ונושבו הערים והחרבות תבנינה"** (יחזקאל ל"ו ח-י).

ברוך ה', שהחיָנו וקִיְמָנו והגיענו לזמן הזה.

*מתוך: **גוש עציון - חמישים שנות מאבק ויצירה** שכינס ועיבד יוחנן בן יעקב, כפר עציון תשל"ט, עמ' 75.*

דברים שכתב אחרי החלטת האו"ם, 10 ימים לפני נפילתו:

...קול רינה וישועה נשמע במחנה ישראל. חלומם של דורות רבים מתגשם לעינינו בימינו. מדינת ישראל תיהפך בקרוב למציאות חיה, והיא תשנה את מבנה חיינו בארץ ואת מעמדנו בין הגויים.

עדיין אין אנו מסוגלים לתפוס את כל עומק משמעותה ההיסטורית של הכרזת אומות העולם, על חידוש ממלכת ישראל. שינויים מכריעים יחולו, בלי ספק, בגופה ובנפשה של האומה, ובמיוחד - במולדתנו המשתחררת מעול זרים. היישוב ייגש לארגן את הצבא העברי, לפתוח את שערי הארץ לפני רבבות אחינו מהגולה, לעבד את חוקת המדינה. הננו מתקרבים במהירות לאותו יום, בו נהיה אדונים לעצמנו, ובידינו יהיה לכוון ולקבוע בכל שטחי חיינו הלאומיים. מאורע זה יטביע את חותמו על עתיד עמנו ודרכו לדורות הבאים.

ניתנה השמחה בלִבנו, אך לא שמחה שלמה היא לנו. חלוקת הארץ, פצע כאוב הוא בגופה, וכל יהודי נאמן מרגיש את הכאב הזה בלִבו. ירושלים, עיר הבירה של ארץ-ישראל, שהיתה בכל הדורות מטרת הכיסופים והשאיפות של [עם] ישראל, נשארה מן החוץ. יהודה, שומרון, והשטחים בצפון (=רוב הגליל), זו נחלת אבותינו מימי קדם, שבה התהלכו מלכינו, נביאינו וחוזינו, נקרעו מעל גופה של המדינה העברית.

ודאי שהעם לא יוכל להשלים עם העובדה של חלוקת הארץ לגזרים, ושלילת זכותנו להתיישב ברובה של ארץ ישראל ההיסטורית, המובטחת לנו מפי הגבורה. ואף כי בשנים הבאות יקדיש העם את עיקר מרצו לחיזוק עצמאותנו במדינה העברית המקוצצת, ולקליטת המונים, שינהרו הנה מהגולה - לא נשכח את ירושלים, ולא את חברון ושכם, ועוד מאות מקומות תנ"כיים,

שצריכים להיגאל.

..."וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי". (יחזקאל ט"ז, ו).

המאורעות שפרצו בארץ עם ההכרזה על המדינה היהודית, לא באו לנו כהפתעה. חששנו מתמיד, כי לידת המדינה העברית תבוא תוך קרבנות אדם ורכוש. והנה באו הדברים. עמנו למוד נסיון הוא בהקרבת קרבנות, אולם הפעם שוררת ההכרה, כי דמנו לא נשפך חינם. הדם שניתן לעת הזאת, דם ברית הוא בחבלי הלידה של שחרור המולדת. הננו תפילה, שברית זו הנכרתת כעת בין הישוב והארץ בדם המגינים, תהיה לברית עולם, ולא יִנָּתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם - אמר ה' א-להיך" (עמוס ט' טו).

*מתוך: **גוש עציון מלחמתו**, כינס וערך דב קנולר, ירושלים תשי"ב, עמ' 63.*

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק.."

על כל אלה

מילים ולחן: נעמי שמר

על הדבש ועל העוקץ,
על המר והמתוק,
על בתנו התינוקת
שמור א-לי הטוב.

על האש המבוערת,
על המים הזכים,
על האיש השב הביתה
מן המרחקים.

על כל אלה, על כל אלה,
שמור נא לי א-לי הטוב.
על הדבש ועל העוקץ,
על המר והמתוק.
אל נא תעקור נטוע,
אל תשכח את התקוה
השיבני ואשובה
אל הארץ הטובה.
שמור א-לי על זה הבית,
על הגן, על החומה,
מיגון, מפחד פתע
וממלחמה.

שמור על המעט שיש לי,
על האור ועל הטף,
על הפרי שלא הבשיל עוד
ושנאסף.

על כל אלה...

מרשרש אילן ברוח,
מרחוק נושר כוכב,
משאלות לִבי בחושך
נרשמות עכשיו.

אנא, שמור לי על כל אלה
ועל אהוּבֵי נפשי,
על השקט, על הבכי
ועל זה השיר.

על כל אלה...

מיומנו של מזכיר כפר עציון:

ההלטת האו"ם ביום כ"ט בנובמבר 1947 בדבר חלוקת ארץ ישראל, פלגה במישרין ב-32 יישובים עבריים, שלפי הצעה זו צריכים להישאר מחוץ לתחומי המדינה העברית.

היישובים שהוצאו מתחום המדינה, מרוכזים בעיקר בגוש, בנגב ובסביבות ירושלים; גוש עציון מדרום, עטרות ונווה יעקב מצפון, גוש קרית ענבים ומר טוב ממערב, ובית הערבה ממזרח. ההלטת או"ם עוררה מבוכה בקרב בני היישובים האלה, אשר רובם ככולם מנתקים ממרכזי הישוב העברי ולביין אינם מבוססים מבחינה כלכלית ובטחונית. בקשר לכך נקראה ישיבה דחופה של באי כוח כל המשקים האלה, ביום כ"ט בכסלו תש"ח. הישיבה התקיימה במרכז התקאי של ההסתדרות על אלף ההתקפות על התנחלות הגיעו כל המוצנעים.

מבחינה הכלכלית פנינו בשאלה מקדמית: אם עלינו לקיים את הנקודות באמצעות או לבנות ולתקצב לשם המחיר מבחינה תקציבית הוא עדיף מבחינה הכלכלית פנינו בשאלה מקדמית: אם עלינו לקיים את הנקודות באמצעות או לבנות ולתקצב לשם המחיר מבחינה תקציבית הוא עדיף

בעיר מחליטים מתי - לקבוצת כפר עציון מתקציב תוך מאבריה, עם הנשים ובילדים לשפלה. כפי שיוכל לבנין מסגרת של יציבה ובדרגה בשבל בקבוצה בנצרה. בהלות בראס המצה בו מה תוקמת. כ הבריח ארבו לבוכל המשפחות. הם כבו בכל לבם שקבוצתם נמשיך בקיומה בלבד, אך הם לא אהבו את הכפר אשר בנו בארומי ההר, וכר היה להם לעוכבו. לפ בכל יכלו מה בריח מחוים בתחומת כלפי. לקוימה בוקמה בכינון קבלת מיוני של בתביעת לבן רבה מיעב המבוכה בינינם...

...בשלבה בו, בכל מצב רגיני, הגיע בנמן של הדיון הציבורי שהתנהל באפר-א ע"מ). המלבת הבלות בצורה גלויה וברבה, והשכנלע ההבדי איפשרו להגיע לסיכום משותף: מבני כפר עציון, ברצונם לשמור על שמות קבוצתם ולא לסכן את בסיסם שם עציון, ומבו על באפשרות המיאמת בתנאים בלבד בנוגע בהקמה ומסחרית מעלתם. בדרכם מאז נשארו נאמנים לשמאה בתוכנית אשר מגמיסו על שבאם.

(קטעים מהדיון):

...מעיתים עלה המתח והדיון סער. בעיקר, כאשר שוללי ההצעה ניסו להעלות נימוקים של "ביטחון" לשכנלע הבינור. בתנם לבם חשבו כי הם מוכיחים בלמדתם את בדבה היסוביות של הקבוצה. אבל הרגשת כאולו בעלו הדברים ברגשות המתבים של רבים מהבעלים: האם בם הם, שבה שנים רבות נושאים בעול מבחינה חוצבים, בקוקים לשכנלע מסוכן בה?

בהקשרי לדברי הנושים לקבל את ההצעה הבינתי, כי לא קל להם לחייבה. בם הם אינם רוצים בפיני הנוח, ואולי בם אינם מאמינים שהדבר נתן לבינלע. ובכל באת לא כבו לאחות בהצעה, המבטיחה אפשרות לבנות את ביקר לבם. המחיבה, שהבטחו בכל ליבם עם ההצעה ובבו שיקבלוה, בם הם לא נראו לי בבורחים מפני האחה. היבבתים בה שנים בנושאים בעון. הבנתי מבבתם, ביותר שיש לה על מה להתבסס.

באופטימיות ביותר, אלה הבטחים כי בעבור את תקופת המתמה בשלום, בם הם אינם יודעים את הבפוי לאחריה. מבחר מבב מפני בחיים בחדיבה לבבינו אחרים רואים בצאת בבסיס אשר מאמצבה ותומחבבה לאמן בנינו מבינה לבבינו. משהו בעצמו: "אינו רוצה לבינות יהודי בשום מבשה. שות בחדיבה בחופני ובבה מחוה באות מנחיה של בלעות ולי אין בכוח ובכלון לכך. בדבר הוא בנינוה לכל שאיפתנו"

- רבים המצבהים אתו, ואינם מאמינים שנוכל להישאר כאן.

ברגע שהבלעת אלך מחשבה בה, מתבקשת המסקנה, שהתקבת הנוש היא למחרה בצאת בלבד. האנשים מבינים כי בם עליהם חלה חובה בו. אך מבאן ואולך לא באים עוד על סיפוקם האהבה לבר, לשתן שהופה, ולכן תנמו שהנושקע. הם יוצאים בהבדלה מהבינים - "כי הרי בין כה לא נוכל להתנתק בהם. כך נעבר עליינו".

בם מתחייבים ובם בשוללים, קשרים לחקים. יוצאים הם, כי בב בעם, אונו הם אוהבים. אולם מה ערך לאהבה בו, שלא בקבע בחשבון הסופי?

השוקים בחאצני ההבינון, רואים את הטוב הבפוי בכל אבריונו. המנהבים מנסים לשכנע אמונתם - כי "יהיה טוב". נוח יותר מבבם של אלה, המושבים כי כל הוויכוח הוא לשוא. בין כה, לא אנו נקבע, ולמה נגרר אוש את חיי תבו. מנהגו תנגיינים מלבמה, כפי שיבמן נון הבוכ.

ברם, ישנה עוד נימה שרק לעיתים מבבבבת מבין השיטין, שאין מעיזים לבטאה בפה מלא ובוא: "הנם רשאים אנו להפקיר את משפחותינו. הרי בבוא לבן סכנת הרס. מה יבוא בוכה של הקבוצה אבב?"

כ במן הבינונים מוזר אותו המחשבה: מה אבבי וקשה בוכה של שנינו. אין בבא בלתם. המבן לן מוחו למרבה בבלתמם הם את בוכ חיבם. בדרך כלל משוכר המוכ מלשקול, ומהכריע בדבר בוכ המלבכה. מנהיגיו ומפקדיו מתוטים לן בתת מקבל את ההבלעה ובתם.

הבחורים המבוייסים המבקרים במתנה ומקשיבים לדיונים של 'הקיבוצניקים', ספק מתוך סקרנות וספק מתוך ביטול, בם הם לא נשאלו, אם רוצים הם לחבת כאן או לחישאר. הם הנבדו למחמה, ומצינם נקבלה להם לן ידי בו מבבוה.

הבחורים המבוייסים המבקרים במתנה ומקשיבים לדיונים של 'הקיבוצניקים', ספק מתוך סקרנות וספק מתוך ביטול, בם הם לא נשאלו, אם רוצים הם לחבת כאן או לחישאר. הם הנבדו למחמה, ומצינם נקבלה להם לן ידי בו מבבוה.

רק אנו הנמבדו בפני המבב הקשה להכריע במה אנו רוצים: בסיכוי של הבנת מבריונו ומשפחותינו, או להישאר רגוקים לחיבור שהקיימנו.

בחיבור בחלט כי הוא דומה אפשרויות נוחות המוצעות לו, ובומר בשלמות הקבוצה כשהיא מוכנה להמשיך בכפר עציון.

מדינת ישראל

כאשר בחרת באלוהים

אושר המדינה האידיאלית

'אין המדינה האושר היותר עליון של האדם'. זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולהלערך יותר גדול מחברת אחריות (=חברת ביטוח) גדולה, שנשארו המון האידאות, שהם עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים לה.

מה שאין כן המדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהויתה התוכן האידיאלי היותר עליון, שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד. מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסולם האושר. ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ה' בעולם. שכל חפצה הוא שיהיה ה' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון.

אמת שאושר נשגב זה צריך הוא לבירור ארוך, כדי להעלות אורו בימי חושך. אבל לא מפני זה יחדל מלהיות האושר היותר גדול.

הרא"ה קוק, מתוך: אורות הקודש ג'- מוסר הקודש , קל"ו

אנו מאמינים באמונה

דוד בן גוריון

דוד בן גוריון (בריון) עלה לארץ בשנת תרס"ו (1906), אחרי שהיה כבר פועל ציוני חשוב בפולין. אביו (אביגדור בריון) היה מראשוני 'חובבי ציון' בפולין, והקים 'חדר מתוקן', לחינוך יהודי-ציוני. כי-3 שנים עבד בן גוריון במושבות כפועל, בעיקר בגליל, אבל כבר בתרס"ט (1909) נבחר לנציג ועד הבטחון של פועלי הגליל, בעקבות רצח של שומר ואיכר בפסח תרס"ט. בימי 'הבית הלאומי' היה אדריכל ראשי של איחוד הנוצות הפועלים, ושל הסתדרות העובדים הכללית. שימש כמנכיר ההסתדרות מתרפ"א (1921) עד תרצ"ה (1935). בתפקידו זה הכין את היסודות להקמת המדינה. בקונגרס הציוני ה-14 (תרפ"ה, 1925) כבר אמר: "הציונות פירושה הגיון מדיני. ברגע שנוטלים מהציונות את יסודה הפיוני הבה, היא מסתרסת ומתרוקנת מתוכנה" - אכן, בכח להכריע ב'מועצת העם' על הקומה של מדינת ישראל, ובכח לעמוד בראשה כראש הממשלה ושר הביטחון, בהשבת הגיבחון ההיסטורי על 'הכנופיות' של הערבים (=הפלשתינאים), ועל בנאות ערב, שפלשו לארץ במלחמת העצמאות.

פעמיים (בתשי"ג 1953, ובתשכ"ג 1963) פרש מעמדת המנהיג והלך לשבת בנקב, שבהר הנגב, מתוך הצבעות עם חלומו "שוב הנגב הצעירים, בשבת בנקב.

"על מעמד הר סיני" (מכתב לעורך 'הדור')

ירושלים -

כאלה יום יום אני קורא בעיתונים שונים דברים מגמתיים ומקומאים, אלא שבהרבה כאלה הקהה לגמרי את חוש הנכונה. בדומנת חסרות שחר ומלכות הפכבות מלולות בנראה למפוכה, ואין חוק בארץ המונע מעורך בעמוד ומרוש הסחר בסנסציות שבכך - לעשות כרצונו.

אינני מעלה בעצמה של עמונות קוקלת-בו. אך אין השפעתה, לאושרנו, מרובה ביותר.

אפילו בעמונינו, אני מוצא מצמן לצמן דברים מגוהים, ואם כי לאלה יותר קשה להתרבלו - הריני עובר בם עליהם בשתיקה מעוקב הכרח של חוסר זמן.

אולם הבשורה שלך על 'מעמד בדול' (הדור', מיום 25 באוקטובר) יוצאת מגדר הרגיל, ואני מרגיש צורך מוסרי להביר עליה משני טעמים: חשיבות הענין, והוקרתי לכותב.

אינני בריך להביר לך, שאני לגמרי תמים בנה אתך בדבר הצורך "בדיון רציני בבעיותינו, באי רצלה מפני האמת ובלהם לחיבוות". אולם אינני יודע מנין לך, שבכינוס הקבוצות והקיבוצים בכינרת לא נעשה דיון כזה. ומהתי והבטרתי על הצורך שנראה לך לשים מעמד 'האיחוד הקבוצי' בחרבאות פסנינות ורמוז שיש 'במעמד בדול' כזה, שהיה מלווה מוסיקה ומנוכות ולפידים, גם "חלול הקודש, וגם חלול הגוי"

אתה מלגלג על הניסיון לחקות מעמד הר סיני. כמוך כמוני לא הייתי במעמד ההוא. ואלא על פי כן אני מסוגל לעמד לי - לפי סיפורי הענרה - הנכונה באותו מעמד בדול. הנכונה בו נמשכה שושה ימים, ובלי ספק נעשו סיפורים מרובים ומחורים סביב ההר. לא חסרו אמצעים אמצרליים ומוסיקליים: קולות וברקים, ענן כבד וקול שופר חזק מאד. עם מייבב סביב ההר. עשן רב כעשן הכבשן יורד על ההר. קול השופר הולך וחזק. וכמובן שלא נשכחו גם לפידים, שכל כך הם פסולים בעיניך. סופר לנו בפירוש: "וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידם ואת קול השופר ואת ההר עשן, ויראו העם ויעמדו מרחק" (שמות כ, טו). משה גם לא הקיים מהעם, שלא-היה רצה הנכונה הרבה הבאת המחזה קולות ולפידים, "בעבור תהיה יראתו על פניכם..." (שמות כ, יט).

אינני יודע אם בימים ההם כבר הופעלו עיתונים. אבל אם הופעלו, אין לי כל ספק בדבר, שהיו מלאים קריאה ושמנה כנגד בן עמרם 'המעמשל על קול ה', 'המעבבר עליו גם המבבר', המוליך העם במדבר ללא מים, ללא קרע ללא בשר, ושאינו נותן להם 'נחלת שדה וכרם'. וכתבי המאמרים האלה אינם ריקים ופוגעים - אלא קשיאי הלבה, קרואי מלבד, אנשי שם.

ואם דברים אלה לא נעשו לפרסומו בעיתונים - הרי אין ספק, שהם נשמעו בהרצאות ובנאומים על יד כל מערכה ומה יד כל אוהב, ואולי במלים יותר חריפות ורוגנות, מאשר נשאר ציבור בספר הענרה.

ואם בימינו הכל מבדרים בחרבת קודש על 'מעמד הר סיני' גם שנעקיים לפני יותר משלושת אלפים שנה, אינני בטוח כלל וכלל, שבעצם מעשה תקריבו רבים חשיבות המוסרית והחיסטורית של 'מעמד בדול' גם, ואם קיבלו אותם באהבה. לכן המשוואה המלאכת והקבענים עם מעמד הר סיני אינה מפולה עלי אימים כלל וכלל. אני מסוגל לראות אותו מעמד כאשר ראו אותו בני הדור ההוא, שהיו באותו זמן, וראו בעמ עיניהם הקולות והברקים והלפידים - ולא נמפלו ביותר מלומות הברית שהביא להם האיש משה.

אינני יודע אם ההשוואה למעמד כפי שהוא נראה לעבור יותר משלושת אלפי שנה - היא הנכונה לאיבה מעמד שהוא בימינו.

אין בכל אומרת, שלא יתכן כלל וכלל מעמד בדול אלף בימינו אלה. והמעמד שאתה פוסל בפסקנות מסוימת כזו - עדיין אינך יודע מה תהיה דמותו בעיני הדורות הבאים.

ירושלים, כ"א תשרי תש"ב (23 באוקטובר 1951)

מול הר סיני

מילים: יחיאל מוהר
לחן: משה ולנסקי

לא אגדה רֵעַי
ולא חלום עובר:
הנה מול הר סיני
הסנה, הסנה בוער.
והוא לוהב בשיר
בפי גדודי בנים,
ושערי העיר
ביד השמשונים.

הו, שלהבתיה - עיני הנערים,
הו, שלהבתיה - ברעום המנועים,
עוד יסופר על זה היום אֶחָי,
בשוב העם אל מעמד סיני.

רֵעַי, זה לא חלום
ולא חזיון הוזה
מאז ועד היום
בוער, בוער הסנה.
לוהט בזמר און
בלבבות האל
של נערי ציון
ורכב ישראל.

הו, שלהבתיה - עיני הנערים...

לחיי העם הזה

מילים: חיים חפר
לחן: דומי בלבר

העם הזה המפולג כל השנה
כיצד הוא קם כשהוא מריח סכנה
איך מתעורר הוא מנורבגיה ועד צ'ילי
כי הוא יודע ש...
אם אין אני לי מי לי

אה...
לחיי העם הזה, העם הזה
העם הזה,
שכמה טוב שהוא כזה,
שהוא כזה!
לחיי העם הזה
שכמה טוב שהוא כזה!

העם הזה מתי נחלץ הוא לעזרה
כשהוא רואה שיש אתגר או יש צרה
אין מפלגה אז,
אין סיעה אז ואין סקטור
ומן היעד לא תזיז אותו בטרקטור!

אה...
לחיי העם הזה...

הרימו כוס ושתו נא בלי להתבייש
אל מול הנוער שעמד אל מול האש
לבני תימן, לבני אלג'יר, לבני הייקים -
לבני עקיבא ולבני הדיסקוטקים
אה...
לחיי העם הזה...

השיר הזה נכתב לפני עשרים שנה
כשעוד הכל היו תמימים פה במדינה
היום יאמרו לך תלך תספר לסבתא
ולוואי ויום יבוא נשיר זאת שוב בצוותא!

אה...
לחיי העם הזה, העם הזה
העם הזה,
שכמה טוב שהוא כזה,
שהוא כזה!
לחיי העם הזה
שכמה טוב שהוא כזה!

שיר בוקר

מילים: נתן אלתרמן
לחן: מיכאל סמבורסקי

בהרים כבר השמש מלהטת
ובעמק עוד נוצץ הטל,
אנו אוהבים אותך, מולדת,
בשמחה, בשיר ובעמל.

ממורדות הלבנון עד ים המלח
נעבור אותך במחרשות,
אנו עוד ניטע לך ונבנה לך,
אנו נַיְפֶּה אותך מאד.

נלבישֵך שלמת בטון ומלט
ונפרוש לך מרבדי גנים,
על אדמת שדותיך הנגאלת
הדגן ירנין פעמונים.

המדבר, אנו דרך בו נחצובה,
הביצות, אנחנו נַיבשן,
מה ניתֵן לך עוד להוד ושובע,
מה עוד לא נתַנו וניתֵן.

בהרים, בהרים זרח אורנו,
אנו נעפילה אל ההר,
האתמול נשאר מאחורינו
אך רבה הדרך למחר.

אם קשה היא הדרך ובוגדת,
אם גם לא אחד יפול חלל,
עד עולם נאהב אותך מולדת,
אנו לך בקרב ובעמל!

יא משלטי

מילים: יחיאל מומר

לחן: משה וילנסקי

יש מי שגר בצריף רעוע,
יש מי שוכן בתוך ארמון,
שלישי יש לו שיכון קבוע,
ולרביעי בַּדון דלפון.

אך מה יש כאן להתווכח,
היש שיכון דומה לזה?
גם לא שילמנו דמי מפתח,
ועוד ביקשו שלא נצא.

יא, יא משלטי, יא משלטי,
ביתי שלי ללא קירות.
יא, יא מטבחי, יא מיטתי
וכוכבים כמנורות.

נכון שאין בו לוקסוס רב,
והחימום היחידי
הוא חום הלב, ואש הקרב
על משלטי (על משלטי).

בתל אביב עכשיו קולנוע,
ונערות בשלל צבעים.
ואנו כאן שוכבים בלי נוע,
ומציצים בכוכבים.
אחד זוכר את אבא אמא,
ספק נרדם ספק הוזה,
שני חולם על רות או רינה
ומחבק את הרובה...

יא, יא משלטי, יא משלטי...

רק תמול היה לנו אורח
קצת לא מוזמן, אבל צפוי.
עשינו לו כל כך שמח,
הוא לא ישכח את הבילוי!

הגשנו לו כיבוד קולע,
ריקוד של אש, אימון קטן,
והוא אכל והתפקע,
עת המקלע הגיש לפתן.

יא, יא משלטי, יא משלטי...

לא במרכז עומד ביתנו,
דומה לבור או למלונה
ויש שיכון יפה ממנו -
אך הוא שומר על השכונה.

על כן, על כן, נאהבנו,
ובו נחזיק בחוזק יד,
כי זאת לדעת בזמננו,
בונים בתים בזכות משלט.

יא, יא משלטי, יא משלטי...

האמיני יום יבוא

מילים: רפאל קלג'קין

לחן: מנשה בהרב

היום, אחות, היא מלחמתנו
לכן רחוק אני מכאן
תחוגי נא את פגישתנו
במטבחנו הקטן.

על מקומי שבחרתיהו
תשימי יין מלוא כוסית
תראי כאילו זה אני הוא
יושב איתך כמו תמיד.

האמיני יום יבוא
טוב יהיה מבטיח לך
לחבק אותך אבוא
והכל אשיח לך.

אתמול לפעולה יצאנו
עד לאשמורת ראשונה
היום שקטנו ונרגענו
ומכסיפה כה הלבנה.

את פגישתי איתך זכרתי
ושמלתך הירוקה
הלילה טוב לי, כה אמרתי
כי את קרובה מרחוקה.
האמיני יום יבוא...

כשנובחים פיות הסטנים
המרגמות נאנחות
אז מחשבתי תעבירני
אלַיִך יֵרָעֶה ואחות.

ואז אדע - לקרב יש טעם
אף כי המחיר יקר מאד
כדי שיום יבוא אי פעם
נוכל לנשום פה ולחיות!

האמיני יום יבוא...

עוד לא אהבתי די

מילים ולחן: נעמי שמר

באלה הידים עוד לא בניתי כפר,
עוד לא מצאתי מים באמצע המדבר.
עוד לא צַרתי פרח, עוד לא גיליתי איך
תוביל אותי הדרך ולאן אני הולך.

אַי -
עוד לא אהבתי די,
הרוח והשמש על פני.
אַי -
עוד לא אמרתי די,
ואם לא אם לא עכשיו,
אימתי.

עוד לא שתלתי דשא,
עוד לא הקמתי עיר,
עוד לא נטעתי כרם על כל גבעות הגיר.
עוד לא הכל עשיתי ממש במו ידי
עוד לא הכל ניסיתי, עוד לא אהבתי די.

אַי - עוד לא אהבתי די...

עוד לא הקמתי שבט,
עוד לא חיברתי שיר,
עוד לא ירד לי שלג באמצע הקציר.
אני עוד לא כתבתי את זכרונותי
ועוד לא בניתי את בית חלומותי.

אַי - עוד לא אהבתי די...

ואף על פי שאת פה, ואת כל כך יפה,
ממך אני בורח כמו ממגפה:
עוד יש הרבה דברים שרציתי לעשות-
את בטח תסלחי לי גם בשנה הזאת-

אַי - עוד לא אהבתי די...

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

הללויה

מילים: שמרית אור
לחן: קובי אלשרת

הללויה לעולם,
הללויה ישירו כולם
במילה אחת בודדה,
הלב מלא בהמון תודה
והולם גם הוא,
איזה עולם נפלא.

הללויה עם השיר,
הללויה על יום שמאיר,
הללויה על מה שהיה
ומה שעוד לא היה,
הללויה.

הללויה לעולם,
הללויה ישירו כולם,
והענבלים הגדולים,
יהדהדו בהמון צלילים
ואיתנו הם יאמרו,
הללויה.

הללויה עם השיר...

הללויה על הכל,
הללו על מחר ואתמול,
הללויה ותנו יד ביד,
ושירו מלב אחד,
הללויה.

הֵן אפשר

מילים: חיים חפר
לחן: דוד בחמי

בשלכת נושב כבר הסתיו,
האבק בדרכים אַט שקע,
והיום רק אלַיִך נשרף
וחולם על פגישה רחוקה.

הן אפשר כי עוד ערב יבוא,
והשער יחרוק לו דומם,
ועינַיִך יהיו כה טובות,
כמו אין מלחמה בעולם.

הן אפשר, הן אפשר,
שיהיה זה פשוט כבר מחר.
הן אפשר ובג'יפ שעבר,
שאגו בחורים כי נגמר.
הן אפשר, הן אפשר
שיהיה זה פשוט כבר מחר.
הן אפשר כי חדרך העצוב
מחכה בחיוורון קירותיו,
וקורא הוא לשנינו לשוב
מקרבות, מדרכים ומסתיו.

הן אפשר כי פתאום ניפגש
במשלט או בדרך עפר
הן אפשר בין עשן ובין אש
גם לחלום שהכל כבר נגמר.

מי שחָלם

מילים: דידי מנוסי
לחן: יוחנן בראי

מי שחָלם לו ונשאר לו החלום,
מי שלָחם, הוא לא ישכח על מה לָחם,
מי שנשאר ער כל הלילה עוד יראה אור יום,
מי שהלך הוא לא ישוב עוד לעולם.

מי שהבטיח לא הניח את חרבו,
מי שקראו לו הוא צעד בראש כולם,
מי שאהב לו - עוד צפויות לו אהבות רבות
מי שהלך הוא לא יאהב עוד לעולם.

וההרים עוד בוערים באש זריחות,
ובין ערביים עוד נושבת רוח ים,
אלף פרחים עוד משמחים
כל לב, בשלל פריחות,
מי שהלך שוב לא יראה זאת לעולם.

מי שחָלם והתגשם לו החלום,
מי שלָחם עד ששמע קול מנצחים,
מי שעבר את כל הלילה, וראה אור יום,
הוא לא יניח שנשכח את ההולכים.

מי שהבטיח וזכה גם לקיים,
מי שהצליח לחזור מן הדרכים,
מי שכָּאב, אבל הבין שהכאב אילם,
הוא לא יניח שנשכח את ההולכים. ו

וההרים עוד יבערו באש זריחות,
ובין ערביים תנַשֵּב עוד רוח ים,
אלף פרחים
עוד יפרחו בין, ובתוך שוחות,

הם שיעידו, כי זכרנו את כולם

מה אברך

מילים: רחל שפירא
לחן: יאיר רוזנבלום

מה אברך לו, במה יבורך?
זה הילד? שאל המלאך.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה הילד? שאל המלאך.

וברך לו חיוך שכמוהו כאור,
וברך לו עיניים גדולות ורואות,
לתפוס בָּן כל פרח וחי וציפור,
ולב להרגיש בו את כל המראות.

מה אברך לו, במה יבורך?
זה הנער? שאל המלאך.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה הנער? שאל המלאך.

וברך לו רגליים לרקוד עד אין סוף,
ונפש לזכור בה את כל הלחנים,
ויד האוספת צדפים עלי חוף,
ואוזן קשובה לגדולים וקטנים.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה העלם? שאל המלאך.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה העלם? שאל המלאך.

וברך כי ידיו הלמודות בפרחים
יצלחו גם ללמוד את עוצמת הפלדה,
ורגליו הרוקדות את מסע הדרכים,
ושפתיו השרות את מקצב הפקודה.

מה אברך לו, במה יבורך?
זה הגבר? שאל המלאך.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה הגבר? שאל המלאך.

נתתי לו כל שאפשר לי לתת,
שיר, וחיוך, ורגליים לרקוד,
ויד מעודנת, ולב מרטט -
ומה אברך לך עוד?

מה אברך לו, במה יבורך?
זה הילד? העלם הרך.
מה אברך לו, במה יבורך?
זה הילד? העלם הרך.

הנער הזה - עכשיו הוא מלאך,
לא עוד יברכוהו, לא עוד יבורך.
א-לוהים, א-לוהים, א-לוהים!
לו אַך בֵּרכת לו - חיים.

'לקראת הבאות'- דוד בן גוריון (נכתב 5 ימים אחרי תום מלחמת העצמאות):

דורנו זכה לגדולות ונצורות: יסדנו מדינה יהודית ויצאנו משעבוד לגאולה. הקימונו צבא הגנה לישראל, ונלחמנו בצבאות כל מדינות ערב, ויכולנו להם. שחררנו הנגב והגליל, וגאלנו אדמה להתיישבות רבתי. **העלינו, בפעם הראשונה בתולדות ישראל, למעלה ממאה ועשרים אלף איש בשנה אחת, ופתחנו פתח לקיבוץ גלויות.** רכשנו עזרתן וידידותן של שתי המעצמות האדירות ביותר: ארצות הברית וברית המועצות, והפכנו להיות גורם ממלכתי וצבאי במזרח התיכון, ובעולם כולו. **ואף על פי כן, ואולי משום כך, עלי להגיד: אל ירום לִבנו. לא בזכותנו בלבד עשינו החיל הזה. אל נהיה שכורי ניצחון.** עוד לא ביצענו את מלאכתנו והסכנות והקשיים טרם עברו. **לא בזכותנו בלבד עשינו החיל הזה.** אנו חייבים תודה למפעל החלוצי של שלושה דורות, **ממתיישבי פתח תקוה**, עד בוני הנקודות הצבאיות בגליל, במסדרון ובנגב בימינו. עשינו מה שעשינו **בזכות עשרות דורות של יהודים מעונים ודוויים, בזויים ושנואים, גאים ונאמנים, ומסורים לחזון היסטורי גדול, שקיימו אותו במשך מאות שנים, בתנאים ובנסיבות שאין להם דוגמא בהיסטוריה העולמית. בלי הכוח המופלא הזה שגילה עמנו במשך אלפי שנים ואשר אנחנו נושאים את ירושתו ועומדים על שכמו - לא היינו מגיעים עד הלום.**

בימים הגדולים האלה **נזכור בהערצה את יהדות הגולה, אשר היא סבלה סבל שאנחנו לא ידענו, והיא נשאה בליבה אמונה,** אשר לא היתה קטנה מהאמונה אשר הדריכה את צבאנו במלחמות שחרורנו עכשיו בארץ.

אל נהיה שכורי נצחון. אל נתיימר שאין דבר אשר ייבצר מאתנו, ואין כוח בעולם אשר לא יעמוד בפנינו. **מה שקרה השנה הזאת - לא היה בגדר נס.** אינני יכול, ואולי גם אין לי עדיין רשות, לעמוד על תולדות השנה הזאת ולהסביר כיצד ואיך, באלו אמצעים ומאמצים ודרכים, עמדנו במערכה הזאת מה-30 לנובמבר 1947, כשנתקפה השיירה הראשונה בדרך לוד, ועד המערכה האחרונה בדרום הנגב.

מובן וטבעי אולי, שלרבים, ולא רק בתוכנו אלא בתוך העם היהודי בעולם, נראה הדבר כמעשה נס: שאומה קטנה של 700 אלף נפש (בראשית המערכה היינו 650 אלף או פחות), עמדה בפני שש אומות, המונות כ-30 מיליון. **לא היה בזה נס, ואסור לנו לסמוך על נס.** אין מאיתנו יודע אם מבחן הדמים הזה כבר נסתיים, אם כי היום הזה, אולי יתחילו שיחות השלום הראשונות על אחד האיים בים התיכון (=רודוס). אולם הכוחות הצוררים בארצות השכנות, ובייחוד בעולם הרחב, עוד לא התייאשו ממזימתם להכרית את ישראל בארצו, או לכל הפחות לקצץ בגבולותיו. ועדיין אין אנחנו יודעים אם המלחמה האחרונה שנלחמנו בנגב ושנסתיימה, כמו כל המערכות שלנו עד עכשיו, בנצחון צבא ההגנה לישראל, אם זה הקרב האחרון, או לא. **כל עוד אין לנו ביטחון מלא שניצחנו בקרב האחרון, אל נתהלל.**

אולם הדבר העיקרי שעלינו לדעת, ועלינו להחדירו לעם, גם לעם היושב כאן בציון, וגם לזה המתכונן לבוא, שגם בתוך מדינת ישראל לא יהיו לנו חיים קלים ונוחים, וכי אנחנו עדיין עומדים בראשית המאמץ הקשה והממושך, אשר הוטל עלינו.

הנני אחד המאמינים, שיש בהקמת מדינה זו משום ראשית גאולה, אבל כגדול הגאולה כן יגדלו חבליה, ועוד לא נתנסינו, גם במלחמה הזאת, בכל חבלי הגאולה הקשים שהם עוד לפנינו. אולי השליחות העיקרית של תנועתנו היא, **לחשל את עצמנו, ואת העם בארץ ובגולה, לחשל את רצונו ואת כוחו, לקראת המאמצים הגדולים והגדלים הכרוכים בבניין המדינה, ובהגנה עליה.**

...שר ההיסטוריה היהודית לא נרתע מפני נבואות השווא של שוחרי 'הקידמה' (=הסוציאליסטים), והמדינה הוקמה, כאילו להכעיס, מתוך ברכתם של 'כוחות המחר' (=ברית המועצות), והיא הוקמה לא על-ידי זרים כמתנת חסד לאומים, אלא בכוחו העצמי של העם היהודי, בכוח יצירתו החלוצית ובתוקף מלחמתו הנועזת.

גם נביאי המדינה הדו-לאומית, השלימו כבר עם מדינת ישראל.

י"א בטבת תש"ט (12/1/1949)

*מתוך: ד' בן גוריון, **חזון ודרך**, א', תל-אביב תש"א, עמ' 7-8, 20.*

לזכרו - לדוד בן זריהן, במלאת אסתר ראם

אֵי בָּזֶה הָרוֹאֶה -
הנביא,
יבוא הנביא,
ישאל לנו הנביא
בה':
הנצא למלחמה?
התנוח עליו שוב
רוח הקודש?
הַיְדַבֵּר נצח העם
מגרונו
ולא ישקר?
הֲנַעֲלֶה?
הֲיִתְּנֶם הא-ל בידינו?
הוי כי רבים הם,
פְּחֹל המדבר,
והמדבר טוב
לכף רגליהם;
אֵי בָּזֶה הָרוֹאֶה?
הרואה לקץ הימים,
הרואה לעם עולם.

לתת

מילים: מאוטל בן ראם
לחן: בלוגד שרעבי

לתת את הנשמה ואת הלב,
לתת, לתת כשאתה אוהב,
ואיך מוצאים את ההבדל
שבין לקחת ולקבל,
עוד תלמד לתת לתת.

לגלות סודות בסתר,
להתיר את סבך הקשר,
כשהלב בך נצבט
מכל חיוך מכל מבט.
אתה נזהר אתה יודע,
וחוץ ממך איש לא שומע,
פוסע בין הדקויות
וממלא שעות פנויות.

לתת את הנשמה...

אתה לומד עם השנים
לבנות ביחד בניינים,
לחיות עם כל השינויים
לרקום איתה סיפור חיים,
ולעבור ימים קשים
במצוקות וריגושים,
תמיד לדעת לוותר
ואת הטעם לשמר.

לתת את הנשמה...

לראות בתוך הנפילה
שיש מקום למחילה,
תמיד אפשר שוב להתחיל
כמו יום חדש כמו כרגיל.

לתת את הנשמה...

שכשנבוא

מילים: אלמטריוטיס
לחן: א. קונדיס
עיבוד עברית: עלי מוהר

הזמן את השנים יניס,
וקצת בינה בלב מכניס,
אבל ישנם דברים שהוא עוד לא גילה לי,
האם יפרח לי עוד שושן?
האם נֶעור בי ניצוץ נושן?
האם בסוף הדרך מחכה תשובה לי?

ואיך נדע, אם יש תקווה
שכשנבוא, שכשנבוא, נמצא תשובה?!

לאן נמשכת המסילה?
לאן הולכת התפילה?
ומי ישיב לשאלה ומי ישמע לי?
ומי יפתח לי לבבו, ואם אלך לאן אבוא?
האם בסוף הדרך מחכה תשובה לי?

ואיך נדע...

זה רק אני, וזו רק את,
וזה הרבה, וזה כה מעט,
ואיך נדע אם לא לריק עברו חיינו?!
האם עמלנו לא לשווא?
האם ביתנו לא יחרב?
האם תחייה האהבה גם אחרינו?

מלכות החרמון

מילים: יוסף כץ
לחן: אפי נצר

כל המילים השמחות
פרצו שוב כהורה סוערת.
טיפסנו עם כל הרוחות,
אל פסגת החרמון הזוהרת.

עם שחר הלילה נמלט,
טובע העמק באור,
דמשק באופק נבלעת,
גלבוע נושק לתבור.

לו היית לידי,
לו את כאן - לו את כאן,
הייתי נושאך על כפיים
מעל ערפילים, ערפילים בענן,
לקטוף כוכבים בשמיים.

אילו היית כאן איתי -
הייתי נותן לך מזכרת,
את כל האורות חמדתי,
מהבניאס ועד הכינרת.

הייתי מגיש לך מלכות
טובלת בים של זהב,
משלג הייתי תופר לך
שמלה לבנה כשנהב.

לו היית לידי...

היינו גולשים במדרון,
היינו שוטפים עם הרוח,
שותקים בחדוות תימהון
ונושקים זה לזו לקינוח.
אך את לא נמצאת לצידי
ורק המקלע בידי -
נשבעתי אבנה לך ארמון,
ארמון במלכות החרמון.

לו היית לידי..

אנשים טובים

מילים ולחן: עמי שמר

תפקחו את העיניים, תסתכלו סביב,
פה ושם נגמר החורף ונכנס אביב,
בשדה ליד הדרך יש כבר דגניות,
אל תגידו לי שכל זה לא יכול להיות -

אנשים טובים באמצע הדרך,
אנשים טובים מאד.
אנשים טובים יודעים את הדרך,
ואיתם אפשר לצעוד.

איש אחד קנה לי ספר בן מאה שנה,
איש אחר בנה כינור שיש בו מנגינה,
ואישה טובה אחרת לי נתנה את שמה
ומאז אני בדרך שרה במקומה -

אנשים טובים...

איש אחד יבנה לי גשר כדי לחצות נהר,
איש אחר יצמיח יער במורדות ההר,
ואשה טובה אחרת, אם יהיה קשה
רק תצביע אל האופק ותבטיח ש -

אנשים טובים...

וממש כמו צמחי הבר הבודדים
הם עוצרים תמיד את החולות הנודדים,
הרקיע מתבהר, וכבר אפשר לראות
אנשים על אם הדרך מחכים לאות -

אנשים טובים...

בתי את בוכה או צוחקת

מילים: יוסף כץ
לחן: דוד קריבושי

פגז אחרון התפוצץ ושתק,
עטפה הדממה את העמק.
ילדה בגדות יצאה ממקלט,
ואין בתים עוד במשק.
אמא, היה לנו בית ירוק
עם אבא ובובה ושסק.
הבית איננו, ואבא רחוק,
אִמי את בוכה או צוחקת.

הביטי למעלה, בתי, אל ההר,
ההר שהיה כמפלצת.
עוד יש תותחים, ילדתי, על ההר,
אך הם מאיימים על דמשק.

הביטי למעלה, בִּתי, לגולן,
שם יש חיילים, אך להבא -
דגלם בצבעים של כחול ולבן,
בוכה וצוחק שם גם אבא.
יהיה לנו בית ירוק, ילדתי,
עם אבא ובובה ושסק,
ולא עוד אימה, ילדתי, ילדתי,
בִּתי, את בוכה או צוחקת.

שקיעות באדום וזריחות בזהב
פוגשות בירוק ובמים.
ובלי תותחים של אויב על ההר
יוריק עוד העמק כפליים.

זורם הירדן, מתפתל כשיכור,
פריחה את העמק נושקת.
ואיש לא יסב את מימיו לאחור,
בִּתי, את בוכה או צוחקת.
זורם הירדן, בין גדות יעבור,
פריחה את העמק נושקת,
ואיש לא יסב את מימיו לאחור,
בִּתי, את בוכה או צוחקת.
בִּתי, את בוכה או צוחקת.

הללויה

מילים: יעקב גלפד
לחן: ומני גל

אדם חוזר וקציר יומו, צנוע הוא ודל,
ועל גבו צרות החול, עומסות לו כמגדל.
הוא לפניו רואה פתאום
את שתי עיניה של בתו
והוא אז שר והן איתו
שרות הללויה.

הללויה וזה השיר, עולה מכל פינות העיר,
כשהאדם ושתי עיני בתו, שרים הללויה.
בונה אדם את בנייניו, מהבל וקלפים,
יום יום טורח ועמל, יום יום הם נטרפים.
אבל אל מול חורבן קלפיו
עולה השמש מעליו
והוא אוסף אותם אליו
ושר הללויה.

הללויה וזה השיר עולה מכל פנות העיר,
כשהאדם אוסף את כל קלפיו, ושר הללויה

פרושים ימי לפני הא-ל, יודע הוא דרכי,
וכל שירי כמו תפילות, שולחו למרחקים.
וכשיגיע סוף התוֹי
אנעל בשקט את חיי
ושיר חדש צעיר וחי
יושר הללויה.

בן אדם

מילים: אהוד מנור
לחן: פוריס דימיטשטיין

בן אדם, הוא רק בשר ודם
אבק פורח במדבר,
בן אדם כדרך העולם
כצל עובר כחרס הנשבר.

אדם הוא רק אדם
ורוב ימיו לילות,
ואין אדם מושלם בכל המעלות.
אז תן לו לחלום ותן לו נשימה,
תן לשם , תן לחם, תן ליפת, נחמה,
אל תכביד ידך עליו ותן תקווה,
ואל תדון אותו תמיד לכף חובה.

כי אדם הוא אדם הוא אדם
הוא רק אדם,
בן אדם נָעור וכבר נרדם,
ימיו קצרים סופם עצוב.
בן אדם אורח בעולם,
בא מעפר ולעפר ישוב.

אדם הוא רק אדם...

הוא לא ילמד לנצח,
הוא שוכח לאהוב,
הוא לא יודע שיומו קרוב, כי...

אדם הוא רק אדם...

הורה נתגבר

מילים: ירמיאל מוהר
לחן: משה וילנסקי

אם קשה לפרקים קצת הדרך,
מעיקים התרמיל והחום,
אם דברים מסתדרים רק בערך,
אם הבית רחוק כחלום -

אם יומיים הלכת ברפש,
וה"שוויץ" לא מועיל - מסתבר,

ובכלל, קצת עצוב על הנפש
כי הבת צחקה אל אחר -

לא נורא! נתגבר!
עוד הכל, עוד הכל יסתדר!
לא נורא! נתגבר!
עוד נגיע לחוף הזוהר.

אם ביום תעסוק בטוריה,
ובליל מזדמן מסתנן,
החופשה לא רוצה להגיע,
זהו נח"ל, חביבי - הבן.
אם קטנה החולצה על השכם
במקום זה המכנס הוא גדול!
אם חורקת בפה מנת הלחם
אז תדע שאכלת קצת חול.

לא נורא! נתגבר!...

אם המים אזלו במקלחת,
והתה יש לו טעם של פליט,
אל תכעס, יא חבר, שב בנחת
ותבין, הצבא זה לא פלירט!

במסע, אם לוחצת הנעל,
וממכ"פים רוכבים על פקודות -
אם תפסת את זרם הנח"ל
אז תפרוץ בשירה שכזאת:

לא נורא! נתגבר!...

שירו של צנחן

מילים: יורם טהרלב
לחן: יאיר רוזנבלום

ראית אותו במטוס הממריא,
תחתיו נפרשים פרדסים וכפרים,
הוא חש את משא המִצנח על גבו
אוחז ברצועות וחושב בלִבו:
הנה עוד דקה
והרוח תחבוט על פַּנַי,
הנה עוד דקה
ייפתח המצנח מעלי.

כשייפתח עלי כשייפתח,
את העולם כולו אשכח,
אני לבד והמצנח,
שייפתח, שייפתח
שייפתח עלי.
ראית אותו מתייצב לדינוק
לאור הירוק, הירוק מחכה,
עוד רגע עוד רגע תבוא הפקודה
חופת המצנח על הרוח תכה,
הנה עוד שנייה
והרוח תחבוט על פַּנַי,
הנה עוד שנייה
ייפתח המצנח מעלי.

כשייפתח עלי כשייפתח...

ראית אותו מרחף באוויר
חופה לבנה, לבנה מעליו,
את כל מיתרי המצנח יאסוף
מיד כשינחת ויקום על רגליו,
ושוב מחדש הוא נושא לשמים עיניו,
ושוב מחדש הוא חוזר לפזמון שאהב:

כשייפתח עלי כשייפתח...

הורה האחזות

מילים: יחיאל מוהר
לחן: דוד בוגר

יודע חקלאי פיקח,
והוא הנחיל זאת לצבא,
כי את הזָן יש לשבח,
ולהיטיב בהרכבה.
הוחלט ונלקחה שיבולת,
הִרכיבוה - חֲרָבות,
חָמרה, חָמרה המערבולת,
יצא הנח"ל לשדות.

הורה כרוב והורה תרד,
עגבניה עלי כידון!
הורה נח"ל מסחררת
הורה חסה, הורה צנון!
הורה טנק רתום לפרד,
הורה סיירי התות,
הורה נח"ל מסחררת,
הורה האחזות.

יקום חייל למשך זרע,
וחקלאי יקלע אל בול.
יש נח"ל שיודע הֶרָה
לזרום כדי לתת יבול.
זה פרושו של משק עזר,
ככה ייכתב בדו"ח.
כל השקאה של צנון וגזר
היא השקעה לזמן ארוך.

הורה כרוב והורה תרד...

כאן שיבולים עומדות במתח,
כל עץ זקוף כמו חייל.
והתמצאות יפה בשטח
יוכיחו ערוגות בצָל.
ראשי כרובים עומדים אין רחש,
גם זבוב על אף אין מגרש,
אך בשורות עובר מין לחש:
ההאחזות חמש חמש.

הורה כרוב והורה תרד...

נולדתי לשלום

מילים ולחן: עמי חיטמן

אני נולדתי אל המנגינות
ואל השירים של כל המדינות,
נולדתי ללשון וגם למקום,
לַמעט, לֶהמון, שיושיט יד לשלום.
אני נולדתי לשלום שרק יגיע,
אני נולדתי לשלום שרק יבוא,
אני נולדתי לשלום שרק יופיע,
אני רוצה אני רוצה להיות כבר בו.

אני נולדתי אל החלום
ובו אני רואה שיבוא השלום,
נולדתי לרצון ולאמונה
שהנה הוא יבוא אחרי שלושים שנה.

אני נולדתי לשלום שרק יגיע...

נולדתי לאומה ולה שנים אלפיים,
שמורה לה אדמה ולה חלקת שמיים,
והיא רואה צופה הנה עולה היום
וזו שעה יפה זוהי שעת שלום.

אני נולדתי לשלום שרק יגיע...

הימים האחרים

מילים: חיים חפר
לחן: דודו בלבר

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים,
אשר מעבר להרים העשנים, הבוערים.
אנחנו עוד נראה את הימים האחרים
עולים, באים מן הבקעה,
יורדים אלינו מן ההרים,
צוחקים את האביב, האהבות, הנעורים,
ואת הדברים אשר שכחנו כבר איך הם נראים...

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים,
את הימים האחרים.
נצא עוד לקראתם מתוך מבנים מחוררים,
מתוך המקלטים והשדות המשחירים,
נצֵאה על קביים מֵאורם מסוֹעָרים,
מראש אנטנות מלחמה
שרים כמו אלף ציפורים,
ונביט בהם קרוב, במבטים הבהירים
ומלוות את זימרתם גיטרות של אלף נערים.

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים...

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים,
גאים כמו פרקי תנ"ך,
יפים כמו שיר השירים.
שוטפים כמו אשד במדבר,
ורודים כמו שחר בהרים.
ימים של חסד ושלווה,
ימים שקטים ומאושרים -
ורק ביום ה'זכור', ברגעי ההרהורים,
נחזור ונספר הכל, ונספוד לבחורים.
ונשמע את קול האש,
ואת מטח הכדורים,
ואת הקרב שהתחולל אז בתנופת האדירים.

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים...

בערבות הנגב

מילים: רפאל קלג'קין
לחן: מנשה בחרב

בערבות הנגב מתנוצץ הטל,
בערבות הנגב איש מגן נפל,
לא נשם הנער ונדם הלב,
את בלורית השער רוח תלטף.

הֲלומַת עַצֶּבֶת ויגון נורא
אֵם זקנה ניצבת ונושאת דברה:
הדמעה ניגרת מעיני אמך
בא כדור עופרת ויפלח לבך.

את בכורי שָׁכַלתי במצולות הים,
ואותך גידלתי למגן העם.
הם לא ישברוני ביגון ושכול,
הם לא יעקרוני, בני, למרות הכל.

אז צעד קדימה נער גבה-קומה,
ויאמר לה - 'אמא, אל לך בדמעה!
בחורינו, אמא, בימי פקודה,
מול שונאינו, אמא, כחומת פלדה.

מול שודד ומלך צמא-דמים עוין,
תניני ואהיה לך אנכי לבן'.
בערבות הנגב הוא לחץ ידה,
אם תרצו, חבריא, אין זו אגדה!

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים,
נראה אותם יותר מהר מאשר אנו משערים.
וכשיבוא השקט, וימשול בשערים
וכל דברי ימינו אלה יחרטו בתוך הספרים,
נביט אז זה בזה במבטים המוזרים,
ונזכור אז כי הלכנו יחד
לימים האחרים.

אנחנו עוד נראה את הימים האחרים...

פרחים בקנה

מילים: דוד ברק
לחן: אפי נבר

כשאביב נרדם יַעור בחיָרון,
בשדות האש יִתַּם הקרב האחרון,
ובוקר נהדר מן הבקעה להר
אז יעלה בזמר, ברון.

השמש יִדֹּם בין עזה לרפיח,
ירח ילבין על פסגת החרמון,
פרחים בקנה ובנות בצריח,
ישובו לעיר חיילים בהמון.

ילדה אחת קטנה ובידה זרים,
לעיר הלבנה תצא אז בשירים,
ולחייל נרגש תשים סביון בדש,
והשמיים כה בהירים.

השמש יִדֹּם בין עזה לרפיח...

החיילים לעיר יגיעו בעם רב,
עם נערות ושיר ועם פרחי זהב,
וכל אשר אתמול ידע מכאוב ושכול
לא עוד ידע שלכת וקרב.

השמש יִדֹּם בין עזה לרפיח...

מחר

מילים ולחן: עמי שאר

מחר אולי נפליגה בספינות
מחוף אילת עד חוף שנהב,
ועל המשחתות הישנות
יטעינו תפוחי זהב.

כל זה אינו משל ולא חלום
זה נכון כאור בצהריים,
כל זה יבוא מחר אם לא היום,
ואם לא מחר, אז מחרתיים.

מחר אולי בכל המשעולים
ארי בעדר צאן ינהג,
מחר יכו באלף ענבלים
המון פעמונים של חג.

כל זה אינו משל ולא חלום...

מחר יקומו אלף שיכונים
ושיר יעוף במרפסות,
ושלל כלניות וצבעונים
יעלו מתוך ההריסות.

כל זה אינו משל ולא חלום...

מחר כשהצבא יפשוט מדיו
לְבנו יעבור לדום,
אחר כל איש יבנה בשתי ידיו
את מה שהוא חלם היום.

סבתא בנגב

מילים ולחן: אבשלום כהן

אני והסבתא ישבנו בצוותא ליד
מדורה בחצר.
אני משתוקק לסיפור מרתק,
והסבתא צ'ידבט תספר.
ספרי לי, ספרי לי, איזו מעשיה
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזימי היטב, סבתי,
איך אומרים בעברית: 'צַ'דבטי'.

הסבתא סיפרה איך בנגב שמרה,
כשהיה עוד שומם ויבש.
עם סטן ורימון מול צְבאות ההמון
היא אמרה: 'נתגבר, מַעלֵיש!'

כשסבתא נזכרת מיד מתפארת
כיצד על כולם היא 'רכבה',
איך סבא אבנר אחריה חיזר
וגילה לה תמיד אהבה.
נחמד, אך ספרי לי איזו מעשיה...

היכן הימים ש'עשינו חיים'
ועם זוג מכנסיים קצרים.
לנצח כל דור עוד יֵדע ויזכור:
כן היו הימים יקרים!

'סַחְתֵּן' שסיפרת לי את המעשיה,
על אותם הימים ועל מה שהיה...
והגזמת בודאי לא מעט -
איך אומרים בעברית: זה 'צ'יזבֶּט'!

דוד בן גוריון – מכתב לחברי שדה בוקר בהר הנגב

כמה ימים לאחר הביקור הבלתי מתוכנן, בדרך למצפה רמון,
קיבלו חברי שדה בוקר מכתב רשמי מאת ראש הממשלה ושר הביטחון.
כמה חודשים אחר כך, התפטר לראשונה מתפקידיו, והלך להתיישב בשדה בוקר.

חברים יקרים! בלינגנים קראתי שבימים אלה מלאה שנה לקיום משקכם. זה אופייני מאד, שהיוזמי אתכם לפני שבוע לא הגיעו כלל על יובל זה, ובלי קשר עם היובל אני שולח לכם מילים מעטות אלה.

במשך ארבעים ושבע שנות חיי בארץ ראיתי כמה מפלגים חלוציים, ואני יודע, שרק בזכותם, ובזכות המפלגים החלוציים שקדמו לבואי לארץ, עיצבו את הרוח אשר עיצבו - ראשית בצמאות למולדת מתחדשת.

ומפאתו לי אם אומר, שלא ראיתי מימי מפלג חלוצי כשדה בוקר: ולפני הכל במדינה שם אי אפשר היה לראות דבר כזה, באשר היה מן הנמנע. לא קיבצתי מעולם באים או בקיבוץ אנשים, לא בכוח או בנאום או בסגולות שיש לאנשים: ואם שם יש סגולות לאנשים רבים מחברי, שאני מכבדן ראשי בפניהם. אולם בביקורי אצלכם, היה קשה לי לבכות בלבי מלון כשם של קנאה, למה לא נבחרתי להיות מעין בכם.

מכיון שבטוח אני, כי אין אתם נקוקים לשבחים ולזרודים, אינני רוצה להגיד מה אני חושב על מפלגכם, כדומר עליכם: אבל לא יכולתי להימנע מלכתוב לכם מילים מעטות אלה.

23.5.53

היו ברוכים והצליחו,

שלכם,

דוד בן גוריון.

"את המנגינה הזאת אי אפשר להפסיק..."

תודה

מילים: עמי מיטמן

לחן: עמי יוני

תודה על כל מה שבראת,
תודה על מה שלי נתת,
על אור עיניים,
חבר או שניים,
על מה שיש לי בעולם.
על שיר קולח, ולב סולח
שבזכותם אני קיים.

תודה על כל מה שבראת,
תודה על מה שלי נתת,
על צחוק של ילד,
ושמי התכלת,
על אדמה ובית חם.
פינה לשבת, אשה אוהבת
שבזכותם אני קיים

תודה על כל מה שבראת,
תודה על מה שלי נתת,
על יום של אושר,
תמימות ויושר,
על יום עצוב שנעלם.
תשואות אלפיים, וכפיים
שבזכותם אני קיים.

כאן

מילים ולחן: עוזי חיטמן

כאן ביתי פה אני נולדתי
במישור אשר על שפת הים,
כאן החברים איתם גדלתי,
ואין לי שום מקום אחר בעולם.

כאן ביתי פה אני שיחקתי
בשפלה אשר על גב ההר,
כאן מן הבאר שתיתי מים
ושתלתי דשא במדבר.

כאן נולדתי, כאן נולדו לי ילדי,
כאן בניתי את ביתי בשתי ידי,
כאן גם אתה איתי וכאן כל
אלף ידידַי,
ואחרי שנים אלפיים סוף לנדודַי!

כאן את כל שירַי אני ניגנתי,
והלכתי במסע לילי,
כאן בנעורי אני הגנתי
על חלקת הא-לוהים שלי.

כאן נולדתי...

כאן את שולחני אני ערכתי
פת של לחם פרח רענן,
דלת לשכנים אני פתחתי
ומי שבא נאמר לו 'אַהלָן'.

כאן נולדתי...

בשנה הבאה

מילים: אהוד מנור
לחן: נורית הירש

בשנה הבאה נשב על המרפסת
ונספור ציפורים נודדות.
ילדים בחופשה ישחקו תופסת
בין הבית לבין השדות.

עוד תראה, עוד תראה
כמה טוב יהיה
בשנה, בשנה הבאה.

ענבים אדומים יבשילו עד הערב
ויוגשו צוננים לשולחן.
ורוחות רדומים ישאו אל אֵם הדרך
עיתונים ישנים וענן.

עוד תראה, עוד תראה...

בשנה הבאה נפרוש כפות ידיים
מול האור הניגר הלבן.
אנפה לבנה תפרוש באור כנפיים
והשמש תזרח בתוכן.

עוד תראה, עוד תראה...

יברכך

מילים: תהילים קכ"ח
לחן: דוד ווינקלר

יברכך ה' מציון,
וראה בטוב ירושלים,
יברכך ה' מציון,
כל ימי (ימי) חייך.

וראה בנים לבניך,
שלום על ישראל.
וראה בנים לבניך,
שלום על ישראל.

מלאו אסמינו בר

מילים: פנחס לנדר
לחן: דוד כהן

מלאו אסמינו בר ויקבינו יין,
בתינו הומים, הומים מתינוקות
ובהמתנו פורה -
מה עוד תבקשי מאיתנו מכורה,
ואין, ואין עדיין?
מה עוד תבקשי מאיתנו מכורה,
ואין, ואין עדיין?

"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים
אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה
אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה
הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים
שׁוּבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב
הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ
הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע
בֹּא יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו"

תהילים קכ"ו